

महाराष्ट्र आपत्ती व्यवस्थापन योजना नाशिक महानगरपालिका

शहर आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा-१

धोका निर्धारण व नंतरची कार्यवाही

अनुक्रमणिका

प्रास्ताविक	पान क्रमांक	
१. स्थान	०६	
२. क्षेत्र आणि विभागणी	०७	
३. ठळक प्राकृतिक वैशिष्ट्ये आणि जमीन वापराचे स्वरूप		०७
१.३.१ मृदा	०७	
१.३.२ नाशिक महानगरपालिका मुख्य भुप्रदेश	०८	
१.४ हवामान व पर्जन्यमान	०८	
१.५ सामाजिक- आर्थिक वैशिष्ट्ये	०८	
१.५.१ जनसांख्यिकी वैशिष्ट्ये		०८
१.५.२ ऐतिहासिक, धार्मिक आणि पर्यटन स्थळे		०९

१.६	वीज केंद्रे/ विद्युत संयंत्रे (पारेषण केंद्र)	१०
१.७	पाणी पुरवठा व स्वच्छता	१०
१.८	झोपडपट्ट्या	१०
१.९	अर्थव्यवस्था व औदयोगिकीकरण	१०
१.१०	वाहतुक आणि दळणवळण यंत्रणा	११
१.१०.१	भूपृष्ठ वाहतूक	११
१.१०.२	परगावचा प्रवास	११
१.१०.३	हवाई वाहतूक	१२
१.१०.४	वाहतूक यंत्रणेचा तपशील	१२
२.	धोका निर्धारण आणि असुरक्षित विश्लेषण	१३
२.१	असुरक्षित वसाहती	१३
२.२	पूर	१३
२.३	आगी	१४
२.४	भूकंप आणि घरे कोसळणे	१५
२.५	भूस्खलन	१६
२.६	रस्त्यांवरील अपघात	१६
२.७	औदयोगिक व रासायनिक अपघात	१७
२.८	चक्रीवादळे	१७
२.९	दंगे	१७
३.	तीव्रता कमी करण्याचे तंत्र	१८
३.१	आपत्तीसंबंधातील सिध्दता	१८
३.२	आपत्तीची तीव्रता कमी करणे	१८
३.३	तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्राची उददीष्टे	१९
४.	नाशिकसाठी तीव्रता कमी करण्याच्या उपाययोजना	२०
४.१	पायाभूत सोयींची सुधारणा	
४.१.१	पायाभूत सोयींमध्ये सुधारणा	२१
४.१.२	सेवा आणि संबंधीत पायाभूत सोयी	२१
४.१.३	गृहनिर्माण विषयक पायाभूत सोयी	२६
४.२	जनसंपर्क आणि सार्वजनिक माहिती यंत्रणा	२८
४.२.१	बिनतारी संदेशवहन	२८
४.२.२	माहिती फलक	२८
४.२.३	रेल्वेस्थानके आणि बसस्थानके येथील जनसंबोधन यंत्रणा	२९
४.२.४	केबल टी. व्ही. नेटवर्क	२९
४.२.५	जागतिक माहिती सेवा	२९

४.२.६ आकाशवाणी सेवा	२९
४.३ जमीन वापराविषयक धोरण व नियोजन	३०
४.३.१ जमीन भरावयाच्या जागांची सुधारणा व संरक्षण	३०
४.३.२ भराव टाकून जमिनीचे पुनःप्रारण करण्यावर नियंत्रण	३०
४.४.३ साठवण करणारी व धोकादायक युनिटे निवासी क्षेत्रांतून अन्यत्र हलविणे	३०
४.३.४ दाटी कमी करणे	३१
५. समन्वय यंत्रणांची आवश्यकता	३२
५.१ नाशिकची खास वैशिष्ट्ये	३२
६. संस्थात्मक स्वरूपाच्या व्यवस्था	३४
६.१ नाशिक आपत्ती व्यवस्थापक समिती	३४
६.२ नाशिक व्यवस्थापन समितीची कामे	३५
६.३ नाशिक महानगरपालिका आपत्ती उपसमिती	३६
७. नियंत्रण कक्षांची कामे	३८
७.१ पोलिस नियंत्रण कक्ष	३८
७.२ नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष	३९
७.३ अग्निशमनदल नियंत्रण कक्ष	४१
७.४ रेल्वे नियंत्रण कक्ष	४१
७.५ नाशिक जिल्हा नियंत्रण कक्ष	४१
७.६ आपत्तीच्या काळातील आरोग्यविषयक कामे	४१
७.७ नागरी संरक्षण नियंत्रण कक्ष	४२
७.८ सेनादल नियंत्रण कक्ष	४२
८. अशासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था	४४
८.१ सामुहिक सिध्दतेस उत्तेजन देणे	४५
८.२ परस्पर सहाय आणि साधस्त्रोत गट	४५
८.३ सामुहिक सहभागाचे क्षेत्र	४६
८.३.१ स्थलांतर करतांना	४६
८.३.२ आपत्तीच्या वेळी	४७
८.३.३ मदतकार्य व पुर्नवसन करतेवेळी	४८
९. अहवालविषयक नमुने	४९
९.१ सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यावरील एकत्रित अहवाल	४९
९.२ पालिका उपआयुक्त (क्षेत्र) यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल	५१
९.३ पोलिसदलासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.	५२
९.४ सहाय्यक पोलिसआयुक्त (वाहतुक), यांच्यासाठी	

सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधीचा अहवाल	५३
९.५ अग्निशमनदल अधिका-यांसाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधीचा अहवाल	५४
९.६ वैद्यकीय सहाय्य विषयक कामांसाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल	५५
९.७ रेल्वेस्थानक प्रबंधक यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल	५६
९.८ महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल	५७
१०. सामुहिक शिक्षणाद्वारे योजनेचा प्रसार	५९
११. प्रभाग स्तरावरील अनुकृती (रिस्पॉन्स) योजना	६०
११.१ पालिका उपआयुक्त (परिमंडळ) यांच्या जबाबदा-या	६१
११.२ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उद्भवल्यानंतर विभाग क्षेत्रीय अधिका-याच्या जबाबदा-या	६२
११.३ विभाग अधिका-याच्या जबाबदा-या	६२
११.४ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर पोलिस उपआयुक्त/ सहाय्यक पोलिस आयुक्त यांच्या जबाबदा-या	६४
११.५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर सहाय्यक पोलिस आयुक्त (आयुक्त) यांच्या जबाबदा-या	६५
११.६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर अग्निशमन दल अधिका-याच्या जबाबदा-या	६५
११.७ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर वैद्यकीय अधिकारी (अपघात) यांच्या जबाबदा-या	६६
११.८ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर रेल्वेस्थानक प्रबंधक यांच्या जबाबदा-या	६६
११.९ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर व्यवस्थापक सहाय्यक आगर व्यवस्थापक महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ यांच्या जबाबदा-या	६७
११.१० आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी उपकेंद्र अभियंता यांच्या जबाबदा-या	६८
११.११ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर भारत दूरसंचार निगम लिमिटेड यांच्या क्षेत्र प्रबंधकाच्या जबाबदा-या	६८
११.१२ महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या प्रादेशिक अधिका-याच्या जबाबदा-या	६८
११.१३ महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या प्रादेशिक अधिका-याच्या जबाबदा-या	६९
११.१४ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर व आपत्तीच्या वेळी सिध्दता आणि अंमलबजावणी यांच्या संबंधात शिधावाटपअधिका-यांच्या	

- ११.१५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर व आपत्तीच्या वेळी सिध्दता आणि अंमलबजावणी यांच्या संबंधात उपप्रादेशिक परिवहन अधिका-यांच्या जबाबदा-या ६९
- ११.१६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर उपनियंत्रक, नागरी संरक्षण यांच्या जबाबदा-या ७०

भाग - १ प्रास्ताविक

१. स्थान

नाशिक महानगरपालिकेचे क्षेत्र हे नाशिक जिल्हा या एका महसुली जिल्हयतून गठीत करण्यात आलेले असून, नाशिक ही भागशः औदयोगिक आणि भागशः नागरी वसाहत आहे. २०.०२ उत्तर अक्षांश आणि ७३.५० या पुर्व रेखाशांमध्ये वसलेले आहे. समुद्रसपाटीपासुन सदर शहराची उंची ५८५ मी. ते ६०० मी. एवढी आहे.

नाशिक शहराचे क्षेत्रफळ २५९.१२ चौ. किमी. एवढे आहे. भौगोलिक दृष्टया नाशिक महापालिकेचे क्षेत्र हे दख्खनच्या (दक्षिण) पठारावर पश्चिम बाजुस वसलेले असुन शहराच्या पश्चिम बाजुस सहयाद्री पर्वताच्या

सातमाळा हिल्स व हरीशचंद्र हिल्स आहेत. सदर शहर गोदावरी नदीच्या दोन्ही किना-यावर वसलेले असून शहरातील जमिनीचा नैसर्गिक उतार पुर्वेकडून पश्चिमेकडे (गोदावरी नदी पात्राकडे) आहे. नाशिक शहराची हदद खालीलप्रमाणे-

पुर्वेस- दारणा नदी
पश्चिमेस- विल्होळी
उत्तरेस- जऊळके, ढकांबे
दक्षिणेस- देवळाली कन्टोमेंट बोर्ड

औदयोगिक दृष्ट्या नाशिक शहरामध्ये महाराष्ट्र राज्य औदयोगिक विकास महामंडळाच्या सातपुर व अंबड अशा दोन औदयोगिक वसाहती असून नाशिक शहराजवळ- हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स लि.(एचएएल), महाराष्ट्र विज निर्मिती केंद्र (एकलहरे) व माळेगाव एमआयडीसी अशी तीन औदयोगिक क्षेत्र हद्दीबाहेर आहेत. याशिवाय नाशिक शहरामध्ये इंडिया सिक्युरिटी प्रेस आणि करन्सी नोट प्रेस या भारत सरकारच्या अंगीकृत कंपन्या आहेत.

नाशिक शहरामधून गोदावरी ही मुख्यनदी वाहत असून त्याशिवाय, नंदिनी (नासर्डी), वाघाडी, कपिला व वालदेवी या तिच्या उपनद्या वाहत जातात. गोदावरी नदीवर नाशिक शहराच्या पश्चिमेस गंगापुर, कश्यपी व गौतमी असा तीन धरणांचा गंगापुर धरण समुह आहे. दक्षिणेस दारणा नदीवर धरण असून चेहडी येथे बंधारा बांधून नाशिक शहराच्या पाणी पुरवठ्यासाठी जलसंचय केलेला आहे.

नाशिक शहर हे औदयोगिक त्याचप्रमाणे तीर्थक्षेत्र (धार्मिक क्षेत्र) म्हणून प्रसिध्द आहे. सदर शहरामधून मुंबई आग्रा राष्ट्रीय महामार्ग (एनएच-६) आणि पुणे नाशिक राष्ट्रीय महामार्ग (एनएच-५०) तसेच गुजरातला जोडणारे पेठ व दिंडोरी मार्गे जाणारे राज्य महामार्ग जातात. मध्य रेल्वेवरील नाशिक हे एक प्रमुख स्टेशन असून रेल्वेने देशातील पश्चिम पुर्व उत्तर तसेच काही अंशी दक्षिण अशा सर्व बाजूस प्रवास व दळणवळणाच्या सोयी उपलब्ध आहेत. नाशिक शहरामध्ये संरक्षण खात्याचे तोफखाना प्रशिक्षण केंद्र, अॅक्वीएशन सेंटर हे दोन क्षेत्र असून त्या शिवाय नाशिक शहराबाहेर हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स लि.(एचएएल) हा विमान दुरुस्तीचा कारखाना आहे. त्यामुळे नाशिक शहरास आर्थिक व संरक्षण दृष्ट्या महत्व प्राप्त झालेले आहे.

धार्मिक महत्व -

पौराणिक काळापासून नाशिक शहरास धार्मिक महत्व प्राप्त असून नाशिक हे भारतातील एक प्रमुख तीर्थक्षेत्र आहे. नाशिकच्या जवळ त्र्यंबकेश्वर येथे उगम पावणारी गोदावरी ही नदी दक्षिणेची गंगा म्हणून संबोधली जाते व ती एक पवित्र नदी म्हणून प्रसिध्द आहे. दर बारा वर्षांनी नाशिक तसेच त्र्यंबकेश्वर येथे सिंहस्थ कुंभमेळा भरतो. त्यास जगभरातून भाविक हजेरी लावतात. याशिवाय शहरामध्ये तपोवन, पंचवटी, सितागुंफा अशी रामायण कालीन महत्व असलेली प्रसिध्द धार्मिक स्थळे त्याचप्रमाणे सुंदरनारायण मंदिर, काळाराम मंदिर, कपालेश्वर मंदिर, भक्तीधाम, मुक्तीधाम अशी प्रसिध्द मंदिरे आहेत.

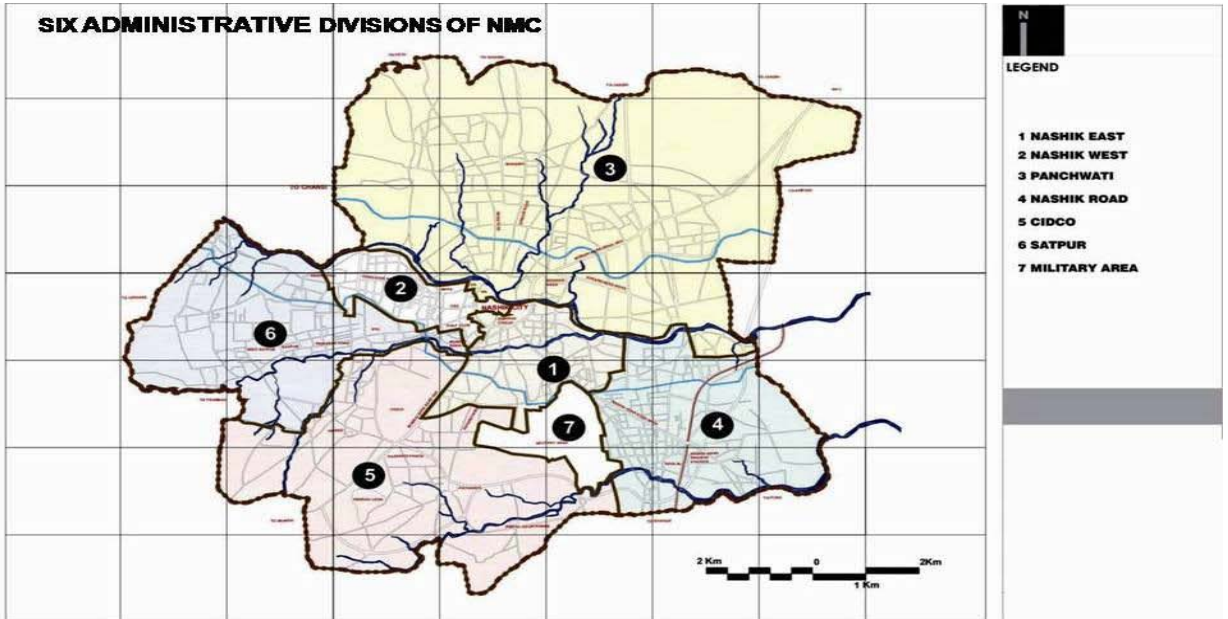
त्याशिवाय त्रिरश्मी लेणी (पांडव लेणी), चामरलेणी या प्रसिध्द धार्मिक जागा असून शहराबाहेर विल्होळी येथे जैन मंदिर आहे. त्यामुळे नाशिक शहराला धार्मिक दृष्ट्या सुध्दा अत्यंत महत्व आहे.

२. क्षेत्र आणि विभागणी-

नाशिक शहरामध्ये २५९.१२ चौ.किमी. इतक्या क्षेत्राचा समावेश असून हे क्षेत्र महाराष्ट्र राज्याच्या एकूण क्षेत्राच्या ०.०८४ टक्के इतके आहे. नाशिक शहराची लोकसंख्या च्या जनगणेनुसार २०११ १४८६०५३ एवढी असून आजुबाजुच्या परिसरातुन तसेच धुळे, जळगाव, औरंगाबाद या जिल्हयातील महानगरपालिका क्षेत्रातून येणा-या लोकसंख्येसह अन्य जिल्हे व धार्मिक विधीसाठी देश भरतातुन येणारे नागरीक यामुळे नाशिक महापालिका क्षेत्राची प्रत्येक दिवसाची चल लोकसंख्या खूपच मोठी आहे.

नाशिक महानगरपालिकेच्या नागरी क्षेत्रामध्ये केवळ १८५.४६ चौ. किमी. इतक्या क्षेत्राचा समावेश आहे. या क्षेत्राच्या भूमि-अभिलेख प्रशासनाचे काम नागरी भागात नाशिक महापालिकेकडून आणि १५.५९ चौ.किमी. क्षेत्र असलेल्या औदयोगिक क्षेत्रात महाराष्ट्र औदयोगिक विकास महामंडळाकडून केले जाते. सर्व शासकीय स्वरुपाचे काम महानगरपालिकेच्या प्रशासकीय विभागानुसार केले जाते. महानगरपालिकेत नाशिक (पुर्व), नाशिक पश्चिम, नविन नाशिक, पंचवटी, सातपुर व नाशिकरोड असे ६ महानगरपालिका विभाग आहेत. प्रत्येक विभाग हा एक विभाग अधिका-याच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली आहे.

नकाशा-



नाशिक महापालिकेच्या संपुर्ण क्षेत्रासाठी पोलिस आयुक्ताचे कार्यालय असून पोलिस आयुक्त हे त्याचे प्रमुख आहेत व त्यांचे मुख्यालय गंगापुर रोड, नाशिक येथे आहे.

नाशिक महानगरपालिकेने अधिनियमानुसार अग्निशमन दल स्थापन केलेले असून त्याचे मुख्यालय वीर बापुराव गायधनी भवन, शिंगाडा तलाव, पुणेरोड, नाशिक येथे आहे. त्याशिवाय अन्य पाच ठिकाणी - नविन नाशिक, सातपुर, नाशिकरोड, पंचवटी, पंचवटी विभागीय अग्निशमन केंद्र येथे अग्निशमन केंद्रे कार्यरत आहेत आणि त्या प्रत्येक उपविभागाचा कार्यभार एका उपअधिका-याकडे सोपविण्यात आलेला आहे.

३. ठळक प्राकृतिक वैशिष्ट्ये आणि जमिन वापराचे स्वरुप

१. मृदा :

नाशिक शहरातील मृदा आवरण हे प्रामुख्याने काळ्या व लाल मातीचे मुरुम असलेले आहे व हे मृदा आवरण गाळमाती आणि मुरुम स्वरुपाचे आहे.

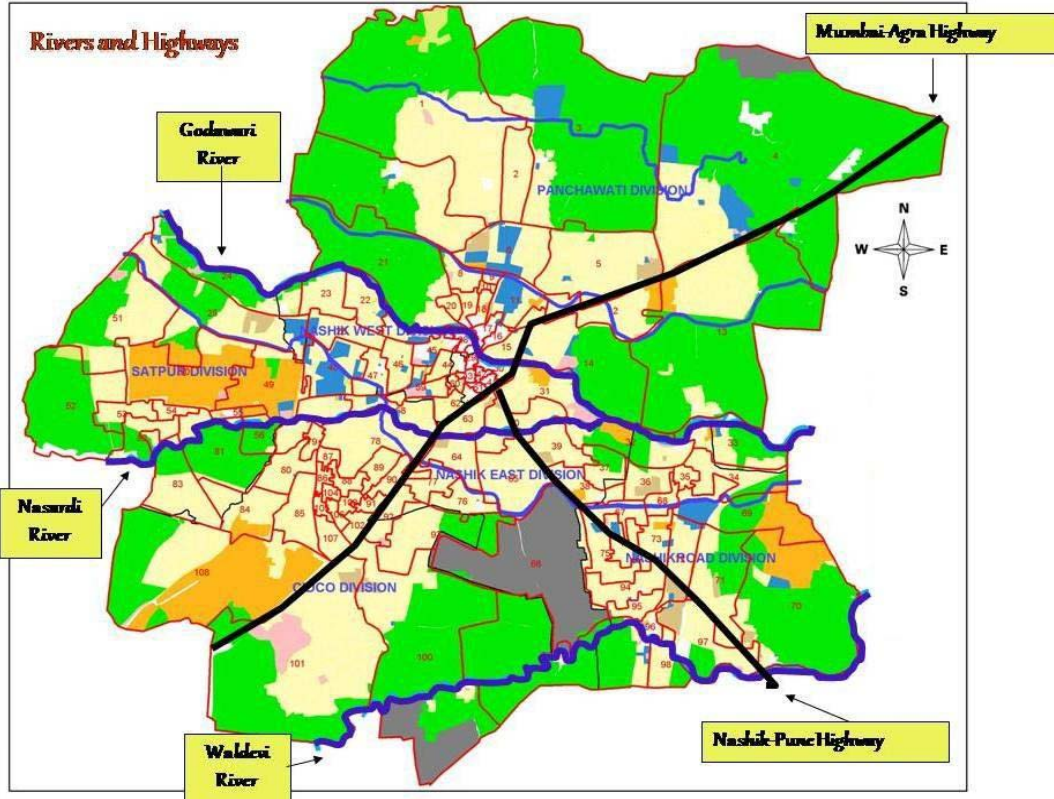
नाशिक शहर परिसर हा भुंकंपाच्या बाबतीत झोन -३ (सौम्य प्रकार) या झोन मध्ये येतो.

जमीन वापर	क्षेत्र चौ. किमी. मध्ये	टक्केवारी
वसलेले क्षेत्र	१८५.४६	६०.९८
औद्योगिक क्षेत्र	१५.५९	७.४१
संरक्षण क्षेत्र	९.४४	४.४८
ना विकास क्षेत्र	५६.९९	२१.३१

२. नाशिक महानगरपालिकेचा भुप्रदेश:

नाशिक महानगरपालिकेचा मुख्य भु-प्रदेश हा गोदावरी व तिच्या नंदिनी, वाघाडी, कपिला व वालदेवी या उपनद्यांच्या दोन्ही तिरावर वसलेला आहे. गोदावरी नदीच्या नंदिनी, वाघाडी, कपिला व वालदेवी या चारही उपनद्या महापालिका हद्दित गोदावरी नदीला मिळतात. सर्व साधारण पणे शहराचा नैसर्गिक उतार हा गोदावरी नदी पात्राकडे आहे.

दक्षिण (दख्खन) पठाराच्या पश्चिम बाजूस वसलेल्या नाशिक महानगर पालिका क्षेत्रापासून पश्चिम बाजूस अंदाजे ३० ते ४० किलोमीटर अंतरावर सह्याद्री पर्वताच्या रांगा असून त्यामुळे हा प्रदेश ठाणे जिल्ह्या पासून काहिसा वेगळा झालेला आहे.



४. हवामान व पर्जन्यमान :

नाशिक क्षेत्रामध्ये नैऋत्य मोसमी वा-यापासुन पाऊस पडतो. तो सर्वसाधारणपणे जुनच्या पहिल्या आठवडयात सुरु होतो आणि ऑक्टोबरच्या पहिल्या आठवडयापर्यंत टिकुन असतो. जुनच्या आधी एप्रिल वा मे मध्ये क्वचित मान्सुन पुर्व (बेमोसमी) सरी येतात. पावसाळयाच्या कालावधीमध्ये सरासरी पर्जन्यमान १२९१ मी.मी . एवढे असते व त्यामुळे गोदावरी नदीस पावसाळयामध्ये किमान दोन ते तीन वेळा पुर येतो.

तापमान- नाशिक शहराचे तापमान विषम असुन नोव्हेंबर ते फेब्रुवारी पर्यंत हिवाळा ऋतु असतो. हिवाळयामध्ये किमान तापमान ८° सेल्सीअस पर्यंत असते तर मार्च ते मे या उन्हाळा ऋतुमध्ये कमाल तापमान ४०° ते ४२° सेल्सिअस इतके असते.

सरासरी तापमान किमान १२°से ते कमाल ४०°से. इतके असते

१.५ सामाजिक आर्थिक वैशिष्ट्ये-

नाशिक शहरामध्ये गेल्या काही वर्षांपासुन ठाणे, धुळे, जळगाव, मालेगाव, देवळा, सटाणा, सिन्नर, दिंडोरी या शहरांमधुन नोकरी व उदयोग निमित्ताने लोकसंख्येचे सातत्याने स्थलांतर होत आहे. त्यामुळे नाशिक शहराची लोकसंख्या सतत वाढत आहे व आर्थिक स्तर उंचावत आहे.

१.५.१ जन सांख्यिकीय वैशिष्ट्ये-

सन २०११ च्या जनगणनेनुसार पुढील जनसांख्यिक वैशिष्ट्ये दिसून आलेली आहे.

एकुण लोकसंख्या	टक्केवारी
एकुण --१४,८६,०५३	
पुरुष- ७,८२,५१७	५२.६८
स्त्रिया- ७,०३,५३६	४७.३२

१.५.२ ऐतिहासिक व धार्मिक स्थळे-

नाशिक महानगरामध्ये विविध शासकीय व निमशासकीय कार्यालये आहेत.

शासकीय व निमशासकीय कार्यालये-

विभागिय आयुक्त कार्यालय, पोलिस आयुक्तालय, विशेष पोलिस महानिरीशक कार्यालय, जिल्हा न्यायालय, जिल्हाधिकारी कार्यालय, जिल्हा रूग्णालय, संदर्भसेवा रूग्णालय, महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक विकास महामंडळ (प्रादेशिक कार्यालय), महाराष्ट्र राज्य विज वितरक कंपनी (प्रादेशिक कार्यालय), महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ(विभागिय कार्यालय), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, पाटबंधारे विभाग, पशु संवर्धन विभाग, उपसंचालक, आरोग्य संचालनालय, प्रादेशिक परिवहन विभाग इत्यादी महाराष्ट्र शासनाची कार्यालये.

धार्मिक स्थळे : रामकुंड, सितागुंफा, पंचवटी, गंगागोदावरी मंदिर, कपालेश्वर मंदिर, काळाराम मंदिर, सुंदर नारायण मंदिर, नारोशंकर मंदिर (सर्व पंचवटी मध्ये), भक्तिधाम (पेठ रोड), मुक्तिधाम (नाशिक रोड), कालिका मंदिर, स्वामी नारायण मंदिर, एकमुखी दत्त मंदिर, नवश्या गणपती, सोमेश्वर, बालाजी मंदिर, आगर टाकळी, गजपंथ (म्हसरूळ), चांभर लेणी, त्रिरश्मी (पांडवलेणी), बौध्द विहार, बाल येशु चर्च (नाशिक रोड), जैन मंदिर (विल्होळी)

करमणुक केंद्र-

नाटयगृहे- महाकवी कालिदास कलामंदिर

प. सायखेडकर नाटयगृह ,

दादासाहेब गायकवाड सभागृह

पंडित पलुस्कर सभागृह, पंचवटी

टाऊन हॉल नाशिकरोड

दादासाहेब फाळके स्मारक

सिनेमागृहे-

दामोदर, विजयानंद, महालक्ष्मी, चित्रमंदिर, आयनॉक्स (विजय ममता) पी. आर. व्ही. कॉलेज रोड(सिनेमॅक्स) पी.व्ही. आर (सिनेमॅक्स), सिटीसेंटर मॉल, पी.व्ही. आर (सिनेमॅक्स) रेजिमेंटल प्लाझा, नाशिकरोड, दिव्या कार्निवाल सिनेमाज त्रिमुर्ती चौक.

सामुहिक संपर्क स्थळ-

गोल्फक्लब मैदान, ईदगाह मैदान, छत्र. शिवाजी स्टेडिअम, डोंगरे वस्तीगृह मैदान, छत्र. संभाजी स्टेडिअम (नविन नाशिक), शिखरेवाडी मैदान (नाशिकरोड), मिनाताई ठाकरे स्टेडिअम (पंचवटी), साधुग्राम (तपोवन, पंचवटी), नाशिक जिमखाना, सिटी हॉल(ना.रोड), दादासाहेब फाळके स्मारक.

आकाशवाणी केंद्रे -

ऑल इंडिया रेडिओ, १०१.४ एफएम,

रेडिओ मिर्ची ९८.३ एफएम

रेड एफएम ९३.५ एफएम

रेडिओ विश्वास ९०.८ एफएम

१.६ वीजपुरवठा केंद्र / विद्युत संचमांडणी (प्रेषण केंद्र)

नाशिक शहराची नागरी भागाची विजेची गरज, दोन औद्योगिक वसाहती व वाढते नागरी क्षेत्र यामुळे खूप मोठी आहे. नाशिक शहरामध्ये महाराष्ट्र राज्य विज वितरण कंपनीचे ०२ विभाग असून अंदाजे ३८ सबस्टेशन्स द्वारे व ३३/११ के.व्ही. फिडर्सद्वारे संपूर्ण शहराला वीज पुरवठा केला जातो.

१.७ पाणी पुरवठा व स्वच्छता-

नाशिक शहरात दरोज सर्वसाधारणपणे ३८० द.ल.लि. प्रतिदिन शुध्द पाणी पुरवठा करण्यात येत असतो. याकरीता गंगापूर धरण समुह अंतर्गत गंगापूर धरण व दारणा नदीवरील चेहडी बंधारा येथुन अनुक्रमे ३९० द.ल.लि. व ५० द.ल.लि. प्रतिदिन अशुध्द पाणी साधारण ६५.७४ किमी. लांबीच्या उर्ध्ववाहिनी व गुरुत्व वाहिनीद्वारे शहरातील सहा जलशुध्दीकरण केंद्रापावेतो पाठविण्यात येत असते.

सदर जलशुध्दी करणाची एकुण क्षमता ४७२.५० द.ल.लि. प्रतिदिन इतकी आहे. साधारण २११.६२ किमी लांबीच्या शुध्द पाण्याच्या मुख्य जलवाहिनीद्वारे पाणी जलकुंभात भरण्यात येते व त्यानंतर साधारण १०३ जलकुंभाद्वारे व १७८६.७५ किमी लांबीच्या वितरण वाहिन्यांच्या जाळ्यांद्वारे शहरातील नागरिकांना शुध्द पाणीपुरवठा केला जातो.

स्वच्छता- नाशिक शहरामधील स्वच्छता महापालिकेच्या --- कर्मचा-यांमार्फत केली जाते. घरोघरी कचरा संकलन करण्यासाठी घनकचरा व्यवस्थापन विभागामार्फत प्रत्येक विभागात मक्तेदारांच्या घंटागाड्या लावलेल्या असून संकलित होणारा ओला व सुका कचरा जमा करतांनाच विलगीकरण करून स्विकारला जातो. शहरातून दररोज सुमारे ५०० मॅट्रिक टन घनकचरा जमा होतो.

१.८ झोपडपट्टी-

नाशिक शहरामध्ये नाशिक महानगरपालिका हद्दीत एकूण लोकसंख्येच्या १३.०९ (अंदाजे १,९४,४६८) लोकसंख्या झोपडपट्टी वसाहतीत राहतात. जमिनीच्या व बांधकाम साहित्याच्या वाढत्या किंमती आणि सातत्याने वाढत असलेली लोकसंख्या यामुळे आर्थिक क्षमता नसलेल्या कुटुंबांसाठी मालकी तत्वावर किंवा भाडेतत्वावर निवासी मालमत्ता घेणे आर्थिक दृष्ट्या अशक्य होऊन बसलेले आहे.

नाशिक महानगरपालिकेने अधिकृत झोपडपट्ट्यांमध्ये पाणी, प्रसाधन गृहे, वीज या सारख्या मुलभुत सुविधा उपलब्ध करून देण्यावर आपले प्रयत्न केंद्रीत केलेले आहेत. तरीही फार मोठ्या प्रमाणातील लोकसंख्या अनधिकृत झोपडपट्ट्यांमध्ये राहत असून अशा झोपडपट्ट्यांमध्ये मुलभुत सुविधांची वाणवाच आहे. अधिकृत किंवा अनधिकृत असलेल्या सर्व झोपडपट्ट्या पुर, आगी, वादळे किंवा आरोग्याच्या संबंधातील धोके यांना तोंड देण्याचे दृष्टीने दुबळ्या ठरतात.

१.९ अर्थव्यवस्था व औदयोगिकरण-

नाशिक महानगरपालिका हद्दीमध्ये आर्थिक कार्यव्यवहाराचा स्तर हा मध्यम स्तरावरील आहे. उत्पादक, निर्माण व सेवा क्षेत्रातील रोजगाराच्या स्वरूपाच्या संबंधात सांगायचे झाल्यास उत्पादक व निर्माण क्षेत्रामध्ये महिला कामगारांचे प्रमाण खुपच कमी आहे. भौगोलिक विभागणी पाहिली तर मुख्यत्वे कामगार वर्ग हा नाशिक महानगरपालिकेच्या सातपुर, नविन नाशिक (सिडको), नाशिकरोड या प्रभागांमध्ये केंद्रीत झालेला आहे. तसेच श्रमिकवर्गाच्या संबंधात सांगायचे झाल्यास हा श्रमिक वर्ग नाशिक शहरातून तसेच नजिकच्या नाशिक, जळगाव व धुळे जिल्हा या भागातून येत असतो. याशिवाय परप्रांतीय भागातून सुद्धा काही प्रमाणात श्रमिक वर्ग स्थलांतरीत होत आहे. नाशिक शहरामध्ये असलेल्या औदयोगिक वसाहतीमधील कारखान्यांच्या संख्येवरून शहरातील औदयोगिकरणाची व्याप्ती दिसून येते. नाशिक शहरामध्ये मुख्यत्वे खालील दोन औदयोगिक वसाहती असून त्यामध्ये असलेल्या कारखान्यांची संख्या पुढिलप्रमाणे-

औदयोगिक वसाहत	क्षेत्रफळ	कारखान्यांची संख्या
सातपुर-	६३५.७३ हेक्टर	९६३
अंबड-	५१५.५० हेक्टर	११८५

सदर उदयोगांमधील कामगारांची संख्या

उदयोगाचे प्रकार- मुख्यत्वे अभियांत्रिकी, औषध निर्मिती

औदयोगिक क्षेत्रामध्ये असलेली धोकेदायक कारखान्यांची संख्या - ३०

नाशिक शहरामध्ये असलेली क्लोरीनचा वापर करणारे जलशुद्धीकरण केंद्र - ०६

मलनिस्सारण केंद्र - ०४

पेट्रोल पंपांची संख्या - ६८

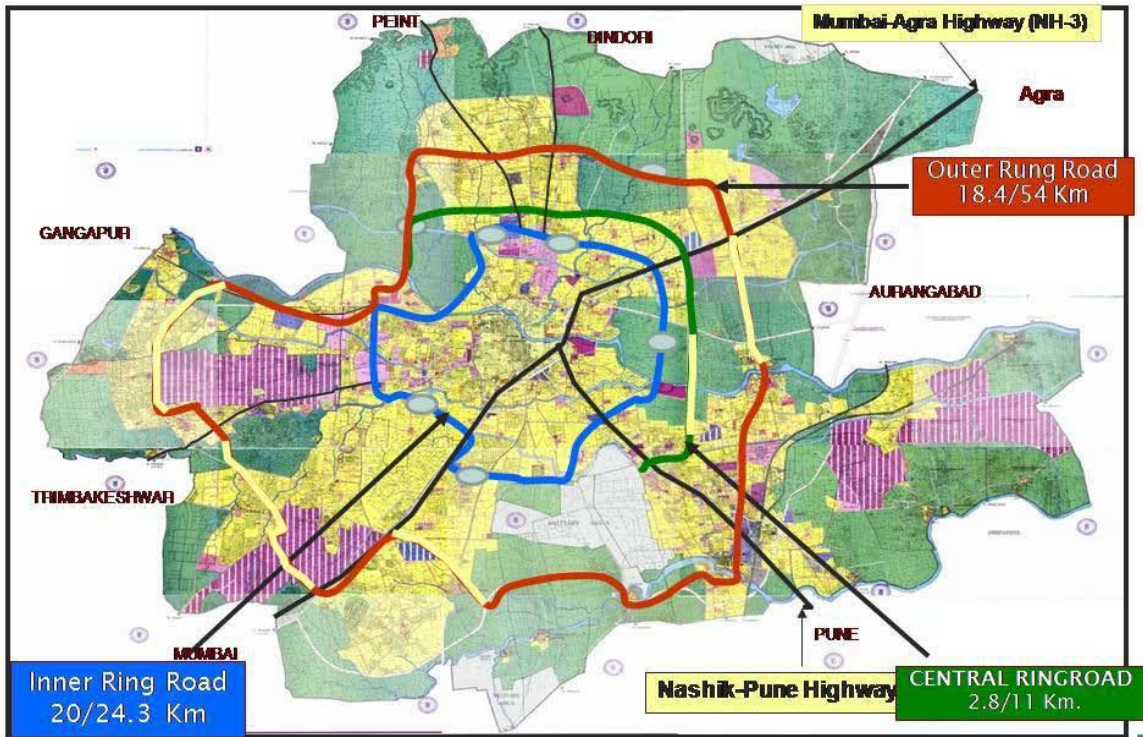
सहसंचालक औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय नाशिक यांनी दिलेल्या अहवालानुसार नाशिक महापालिका हददीमध्ये खालीलप्रकारची धोकादायक रसायने हाताळली जातात.

टोल्युन, इथेनॉल, आयसोप्रोपिल अल्कोहोल, इथीलीन ग्लायकॉल, झायलिन, मिथेनॉल, ॲसिटोन, मिथीलइथील किटोन (एमईके), इथेनॉलफॉरमेलडीहाईड, झाईलिन, आयसोप्रोपिल अल्कोहोल, ब्युटेनॉल, बेंझीन, विनाईल, इथेनॉल डाय अमाईन, इथील ॲसिटेट, मिथील अल्कोहोल, नॅफथा, इपोक्सी रेझीन, थीनर, सल्फर. तसेच क्लोरीन, हायड्रोजन, अमोनिया, एल.पी.जी. हे वायु व पेट्रोल, डिझेल हे पेट्रोलियम पदार्थ यांचा मुख्यत्वे साठा व वापर करण्यात येतो.

१.१० वाहतुक व दळणवळण यंत्रणा-

नाशिक महापालिकेच्या क्षेत्रात गौळाणे फाटा (मुंबई आग्रा महामार्ग), चेहडी / नाशिकरोड (पुणे नाशिक महामार्ग), सातपुर, गंगापूर, म्हसरुळ, पेठ रोड व आडगाव या सात ठिकाणी मुख्य प्रवेश व निर्गमन स्थाने आहेत. आडगाव पासून विल्होळी पर्यंतचा मुंबई आग्रा महामार्ग (राष्ट्रीय महामार्ग क्र.६) व चेहडी/ नाशिकरोड ते द्वारका चौक पर्यंतचा पुणे नाशिक (राष्ट्रीय महामार्ग क्र. ५०) हे मुख्य रस्ते असून सुरतसाठी पेठमार्गे तसेच दिंडोरी मार्गे राज्य महामार्ग उपलब्ध आहेत. नाशिक शहरामध्ये गंगापूर रोड, त्रंबक रोड, पाथर्डी अंबड ते सातपुर लिंक रोड हे समांतर मार्ग आहेत.

RING ROADS



Central and Other Important Roads



१.१०.१ भूपृष्ठ वाहतुक -

नाशिक शहरामध्ये महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ यांचेमार्फत शहरांतर्गत व शहराबाहेर बससेवा चालविली जाते. शहरांतर्गत महाराष्ट्र राज्य परिवहन मंडळाच्या एकुण १३० वाहतुक मार्गांवर ८१ बसगाड्या चालवण्यात येतात. त्याव्यतिरिक्त स्थानिक वाहतुक रिक्शाद्वारे होते.

या परिवहन महामंडळाच्या गाड्यांमार्फत अंदाजे १.२ लाख प्रवाशांची वाहतुक होत असून अंदाजे तेवढेच प्रवासी रिक्शा किंवा खाजगी वाहनांमार्फत दररोज प्रवास करतात.

१.१०.२ परगावचा प्रवास-

नाशिक शहरातून परगावी प्रवास करण्यासाठी सीबीएस तसेच महामार्ग बस स्थानक व नाशिकरोड बसस्थानक येथून महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाने बसगाड्यांची सेवा उपलब्ध केलेली आहे. त्याशिवाय अनेक खाजगी वाहतुक व्यावसायिक परगावी जाणा-या आराम व निमआराम बसगाड्यांची सेवा चालवित आहेत.

याशिवाय रेल्वे प्रशासनातर्फे नाशिकरोड रेल्वे स्थानकावरून मुंबई, नागपुर, दिल्ली व देशाच्या इतर भागात पोहोचण्यासाठी रेल्वे गाड्या उपलब्ध आहेत. नाशिकरोड बसस्थानक हे नाशिकरोड रेल्वे स्थानकाच्या लगत वसलेले आहे.

१.१०.३ हवाई वाहतुक-

नाशिकच्या जवळ ओझर येथे देशांतर्गत विमानतळ सुरु झालेले असून तेथुन मुंबई, पुणे या शहरांसाठी विमानसेवा सुरु झालेली आहे. तसेच काही दिवसात दिल्ली येथे विमानसेवा उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

आंतरराष्ट्रीय हवाई वाहतुकीसाठी सहार, मुंबई हे विमानतळ नाशिकपासुन अंदाजे १८० किमी. वर उपलब्ध आहे.

१.१०.४ वाहतुक यंत्रणांचा तपशिल-

राष्ट्रीय महामार्गाची संख्या	-	२
राष्ट्रीय महामार्गाची किलोमीटर मध्ये लांबी	-	
नदया नाले यावरील पुलांची संख्या	-	
एसटी आगरांची संख्या	-	१
रस्ता पुलांची संख्या(फलाय ओव्हर)	-	३
रेल्वे स्थानकांची संख्या	-	१
रेल्वे पुलांची संख्या	-	३
हेलीपॅडची संख्या	-	०

भाग -२

धोका निर्धारण आणि असुरक्षितता विश्लेषण

धोका निर्धारण आणि असुरक्षित विशेषण

- २.१ असुरक्षित वसाहती
- २.२ पुर
- २.३ आगी
- २.४ भुकंप आणि घर कोसळणे
- २.५ भुस्लखन
- २.६ रस्त्यावरील अपघात
- २.७ औदयोगिक व रासयनिक अपघात
- २.८ चक्रीवादळ
- २.९ दंगे
- २.१० वीज कोसळणे

२. धोका निर्धारण आणि असुरक्षित विशेषण

२.१ असुरक्षित वसाहती-

नाशिकमध्ये २०१७-१८ च्या सर्वेक्षणानुसार महापालिका हद्दीमध्ये १४३ झोपडपट्टी वसाहती आहेत. या झोपडपट्ट्यांना ज्या ज्या ठिकाणी वसल्या आहेत त्या ठिकाणांमुळे व त्या ठिकाणी असलेल्या पायाभूत

असुविधांमुळे असुरक्षित वसाहती म्हणून समजण्यात येते. या ठिकाणांमध्ये उतारावरील जागा, नदी, नाले, उच्च दाब वीज वाहिन्यांखालील जागा, औदयोगिक क्षेत्रातील जागा, पाटाच्या दुतर्फा असलेल्या जागा, महामार्गाच्या दुतर्फा असलेल्या जागा यांचा मुख्यत्वे समावेश आहे.

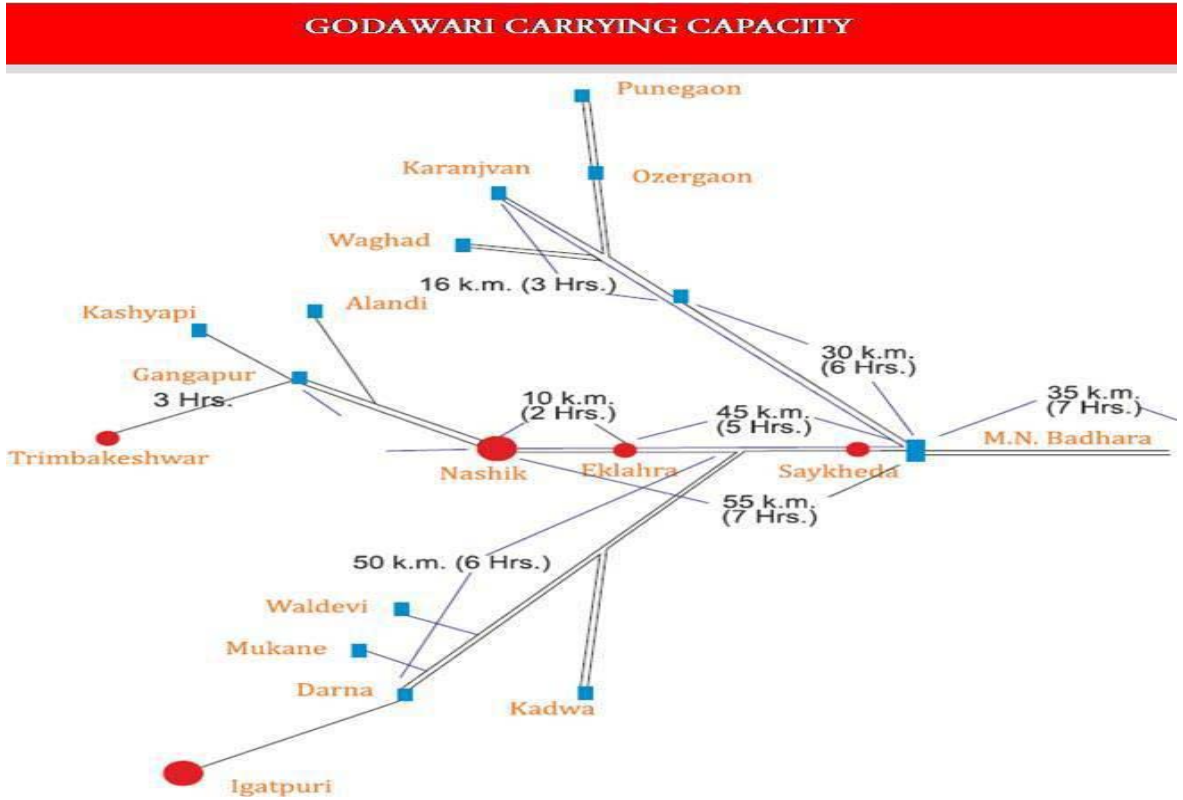
मुख्य प्रभागातील असलेल्या झोपडपट्यांची संख्या खालीलप्रमाणे-

प्रभागाचे नाव	झोपडपट्यांची संख्या	लोकसंख्या
पंचवटी	३६	४५,६९३
नाशिक (पुर्व)	३०	४५,६५५
नाशिक (पश्चिम)	२३	१९,२४७
सातपुर	१९	३३,४८९
नाशिकरोड	४१	३९,४८४
नविन नाशिक	१०	१०,८००

या झोपडपट्या राज्यशासन, वनजमिनी, एमआयडीसी व खाजगी जमिनी यावर वसलेल्या आहेत.

२.२ पुर-

गोदावरी नदी व तिच्या उपनद्या यांना दरवर्षी किमान दोन ते तीन वेळा पुर येतो.



अतिवृष्टी सुरु असतांना गंगापुर धरण समुहातुन वा दारणा, वालदेवी धरणातुन पाणी सोडल्यास येणा-या पुरामुळे प्रत्येक प्रभागातील खाली दिल्याप्रमाणे २१ वसाहतींमध्ये पाणी शिरते व त्यामुळे तेथे धोका पोहचत असतो.

प्रत्येक विभागामधील पुराचे पाणी भरणा-या ठिकाणाची संख्या खाली दिली आहे.

विभाग	बाधित होणा-या ठिकाणांची संख्या
पंचवटी	५
नाशिक पुर्व	३
नाशिक पश्चिम	६
सातपुर	५
नाशिकरोड	०
नविन नाशिक	२

पुराचे पाणी भरणा-या सर्व ठिकाणांचा प्रभाग निहाय तपशिल खंड-२ मध्ये दिला आहे. त्यांचे परिणाम स्थान सिमीत असतो. तथापि पुराचे पाणी भरणा-या अशा काही ठिकाणांमुळे वाहतुक विस्कळीत होते आणि शहरातील जनजीवनाचे व्यवहार बंद पडतात.

अशा प्रकारे पाणी भरु नये म्हणुन नाशिक महानगरपालिका यांचेकडुन मलवाहिन्यांतील गाळ काढणे आणि नाले मोकळे करुन स्वच्छ करणे या सारख्या अनेक उपाययोजना केल्या जातात. तथापि अतिवृष्टी व धरणातुन पाणी सोडणे या घटना एकाचवेळी घडल्यावर अशी पुरजन्य स्थिती अनिवार्य होते.

२.३ आगी-

आगीच्या बाबतीत नाशिकमध्ये मोठी विविधता असुन तेथे प्रत्येक प्रकारच्या आगीचा संभावनिय धोका आहे.

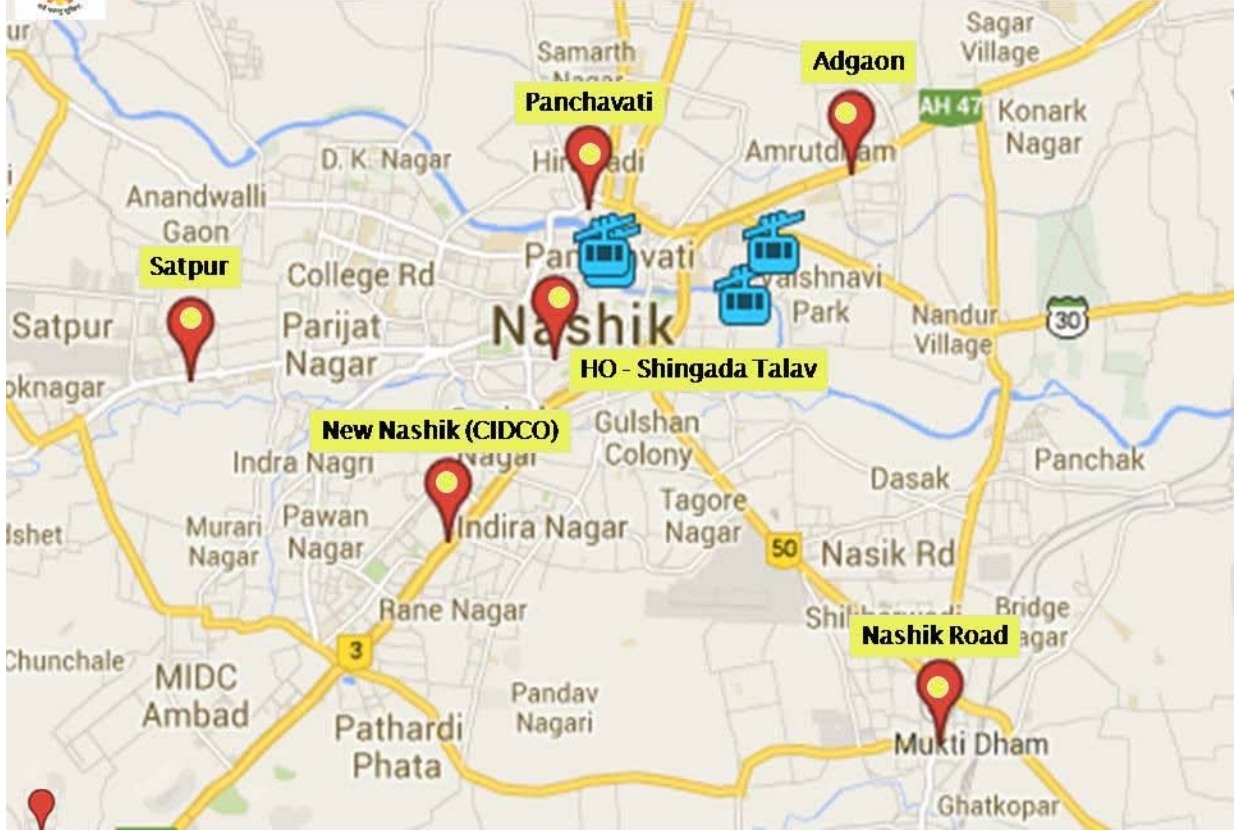
पुढिल स्रोतांमधुन आगीचा धोका उदभवु शकतो.

१. इमारतीत लाकडांचा वापर करुन दाटीवाटीने बांधण्यात आलेल्या फार मोठी संख्या असलेल्या गावांतील जुन्या इमारती.
२. अग्निशमनाच्या पुरेशी सुविधा नसलेल्या बहुमजली इमारती
३. सर्व वसाहतींमधील वाणिज्यक कार्यव्यवहार.
४. महाराष्ट्र औदयोगिक विकास महामंडळाच्या क्षेत्रातील लहान, मध्यम व मोठया स्वरुपाच्या धोकादायक उदयोग
५. दोषी विदुयत मांडणीमुळे होणारे शॉर्ट सर्किट
६. घरगुती गॅस गळती

आगीचा मुकाबला करण्यासाठी पुढिल यंत्र सामुग्रीसह ६ केंद्रांमध्ये १५३ अधिकारी व कर्मचारी आहेत.



FIRE-STATIONS IN NASHIK CITY



मुख्य अग्निशमन केंद्र - वीरबापुराव गायधनी भवन, शिंगाडा तलाव

- १ रेस्क्यु टेंडर
- २ फायर टेंडर
- ३ पाण्याचे मोठे टँकर
- ४ फोम टेंडर
- ५ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल
- ६ वॉटर मिस्ट असलेल्या बुलेट मोटर सायकल

पंचवटी अग्निशमन केंद्र

- १ फायर टेंडर
- २ पाण्याचे मोठे टँकर
- ३ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल

पंचवटी विभागीय अग्निशमन केंद्र

- १ रेस्क्यु टेंडर

- २ फायर टेंडर
- ३ पाण्याचे मोठे टँकर
- ४ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल

सातपुर अग्निशमन केंद्र

- १ फायर टेंडर
- २ पाण्याचे मोठे टँकर
- ३ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल

नविन नाशिक अग्निशमन केंद्र

- १ फायर टेंडर
- २ पाण्याचे मोठे टँकर
- ३ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल

नाशिकरोड अग्निशमन केंद्र

- १ फायर टेंडर
- २ पाण्याचे मोठे टँकर
- ३ वॉटर मिस्ट कम क्विक रिस्पॉन्स व्हेईकल
(संपुर्ण उपकरणांचा केंद्रनिहाय तक्ता खंड-२ मध्ये देणेत आलेला आहे.)

२.४ भुकंप आणि घरे कोसळणे-

गेल्या काही वर्षात नाशिक महानगरपालिका क्षेत्रात भुकंप झालेचे आढळून येत नाही. सन २०१७-१८ च्या जनगणनेनुसार नाशिक मधील निवासी, व्यापारी आणि औद्योगिक आस्थापनावरून एकूण ---- इमारती आहेत. त्यापैकी केवळ ---- टक्के इमारती या प्रबलित काँक्रीटचा वापर करून बांधण्यात आलेल्या आहेत तर----- टक्के इमारती या घडीव दगडाचा वापर करून बांधलेल्या आहेत. अशा प्रकारे या सर्व बांधकामांपैकी --- टक्के बांधकाम ही अभियांत्रिकी प्रक्रियेचा अवलंब न करता बांधण्यात आलेल्या आहेत. फार मोठ्या प्रमाणात लोकसंख्या झोपडपट्यांतून राहत आहेत. हे त्या मागचे एक कारण असू शकते. त्यामुळे अभियांत्रिकी प्रक्रियेचा अवलंब न करता बांधण्यात आलेल्या इमारती हा संभावनीय धोका असलेल्या इमारतींची मोठी संख्या आहे. नविन नाशिकमध्ये असलेल्या इमारतींपैकी बहुतांशी इमारती सिडकोने बांधलेल्या आहेत.

जुन्या नाशिक परिसरातील जुन्या इमारती तसेच गावठाणातील जुन्या इमारती या धोके दायक इमारती म्हणून जाहीर करण्यात आलेल्या आहेत. खाजगी इमारती असून त्याबरोबरच कायदेशीर अडचणी असल्याने या इमारतींची दुरुस्ती करण्याचे काम इमारत मालक टाळतात. त्यामुळे घर कोसळणे ही एक नित्याची घटना झालेली आहे. तथापि अशा बहुतांशी इमारती या रिक्त आहेत. तरी देखिल घर कोसळण्याची घटना घडल्यास संकटकालीन निवारा पुरविणे ती एक मोठी गरज होऊन बसली आहे.

२.५ भुखलन-

जमिनीवर मोठ्या प्रमाणात ताण पडत असल्याने उतारावर, पायथ्याशी अनेक मोकळ्या जागांवर वस्त्या निर्माण झालेल्या आहेत. त्यामुळे त्यांच्या बाबतीत भुखलनाचा धोका निर्माण झालेला आहे. भुखलनाच्या बहुतांशी घटना जोरदार वादळी वा-यांसह अतिवृष्टी येत असेल तेव्हा घडू शकते. त्यामुळे काही वेळा जिवितहानी होते.

नाशिक शहरातील भुखलनाच्या दृष्टीने असुरक्षित असलेल्या जागा पुढिलप्रमाणे आहेत-

प्रभागाचे नाव	ठिकाण/ जागा
नाशिक पश्चिम	काजी गढी

काजी गढी परिसरामध्ये अंदाजे २२० कुटुंबे राहत असून त्यापैकी ४९ कुटुंबे धोकादायक क्षेत्रात राहत

आहेत.

सदरची जागा ही खाजगी मालकीची असून त्याबाबत निर्णय होऊन तेथील नागरीकांना स्थलांतरीत करणे आवश्यक आहे. काजी गढीच्या ठिकाणचे भुखलनामुळे होणारे नुकसान टाळावे यासाठी नाशिक महानगरपालिका आधारभित्त बांधण्याचा विचार करीत आहे.

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र झोपडपटी (सुधारणा, निर्मुलन व पुर्नवसन) अधिनियम केला असून याद्वारे विनिर्दीष्ट क्षेत्रातील झोपडपट्या विनियमित झोपडपट्या म्हणून अधिसूचित करण्यात आलेल्या आहेत. व त्यांनी ----- पासून झोपडपट्या सुधार कार्यक्रमासाठी निवड करण्यात आलेली आहे. वाल्मिकी आंबेडकर आवास योजना आणि जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय नागरी नवीकरण अभियान यांच्या माध्यमातून या झोपडपट्यांची सुधारणा करण्यात आहेत. या झोपडपट्यांमध्ये नागरी भागातील गरीबांसाठी मुलभूत सुविधा पुरविण्यात येत आहेत.

२.६ रस्त्यावरील अपघात-

नाशिक शहरामध्ये प्राणघातक व गंभीर स्वरूपाच्या इजा होण्यास कारणीभूत ठरणारी अपघात प्रवण असलेली मुख्य रस्त्यावरील ठिकाणे असून ती खाली दिली आहेत-

१. क्र.	ठिकाणे
१	मुंबई आग्रा महामार्ग, रासबिहारी शाळेजवळ
२	द्वारका सर्कल
३	एमआयडीसी एरिया
४.	गंगापुर रोड

वरील ठिकाणी वाहतुकीची घनता देखिल सर्वाधिक आहे. तसेच शालीमार, कॉलेज रोड, त्रंबकरोड (नाशिक पश्चिम), पंचवटी, नाशिकरोड रेल्वे स्टेशन, जेलरोड (नाशिकरोड) या ठिकाणी वाहतुकीची घनता सर्वाधिक आहे.

२.७ औदयोगिक व रासायनिक अपघात-

औदयोगिक क्षेत्रात धोकादायक मालाची निर्माती आणि प्रक्रिया करणारे किंवा धोकादायक मालाची साठवणुक करणारे तीस उदयोग आहेत. यापैकी अनेक गोदामे निवासी क्षेत्राच्या किंवा अन्य मालाच्या साठवण

व्यवस्थांच्या अगदी निकट आहेत. त्यामुळे निवासी व तसेच औदयोगिक वसाहतींमध्ये आगीचा आणि रासयनिक अपघाताचा मोठा धोका संभवतो.

अंदाजे १५.५९ चौ. किमी. क्षेत्र व्यापलेल्या आणि मोठी औदयोगिक उदयोग, संकुले इ. केंद्र असलेल्या अंबड सातपुर औदयोगिक पटयात हे धोकादायक उपयोग प्रामुख्याने केंद्रीत झालेले आहेत. अशा प्रकारची कामे करणारी विविध युनिटे या ठिकाणी असल्याने ते अधिकच असुरक्षित झालेली आहेत. अशा सर्व उदयोगांकडे त्यांच्या स्वतःच्या जागेवर आवश्यक ते मनुष्यबळ आणि साधनसामुग्री असलेल्या आपआपल्या योजना आहेत. अशा नाशिक शहरातील औदयोगिक क्षेत्रातील काही उदयोग जरी ज्वालामुखी आणि विषारी द्रव पदार्थ व वायु (गॅसेस) हाताळणी करीत असले तरी त्यांच्याकडे किरकोळ किंवा मध्यम स्वरूपाच्या आपत्तींना तोंड देण्यापुरतीच साधनसामुग्री आहे. त्यामुळे या युनिटांच्या जवळच्या परिसरात असलेल्या उदयोगांना /वस्तीला वाढता संभाव्य धोका निर्माण झालेला आहे. व त्यांना क्षेत्रबाह्य आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज आहे. यापैकी कोणत्याही संघटनेकडे आपत्तीच्या क्षेत्रबाह्य परिणामाचे व्यवस्थापन करण्याची क्षमता नाही. त्यामुळे आपत्ती उदभवल्यास त्यांच्या स्वरूपानुसार नाशिक अग्निशमन दल यांच्याकडून कुमक मागवावी लागते. या उदयोगांची तपशीलवार वस्तुस्थितीदर्शक पत्रके (फॅक्ट शीट्स) धोका दायक उपयोग तसेच वस्तुस्थिती दर्शक पत्रके यावरील खंड तीन मध्ये देण्यात आली आहेत.

या वस्तुस्थितीदर्शक पत्रकामध्ये, प्रत्यक्ष परिणामांच्या स्वरूपात धोकादायक रसायनांचा असणारा उदयोगांकडे उपलब्ध असलेली साधन सामग्री विशिष्ट धोका आणि आपत्तींचा मुकाबला करण्यासाठी या बाबी विशेषत्वाने नमुद केलेल्या आहे या वस्तुस्थितीदर्शक पत्रकामध्ये (फॅक्ट शीट्स) कामांच्या संबंधात अन्य संघटनांशी समन्वय साधण्यास जबाबदार व्यक्ती निश्चित करण्यात आलेल्या आहेत. प्रभाग स्तरावर प्रभाग अधिकारी हा आपत्तीनंतरच्या कार्यवाहीत समन्वय साधण्यास जबाबदार आहे. ही वस्तुस्थिती लक्षात घेता या सर्व युनिटांनी, सर्व प्रकारच्या संकटकालीन परिस्थितीमध्ये आणि प्रत्यक्ष युनिटच्या ठिकाणी संकटकालीन परिस्थिती उदभवली तरीही, प्रभाग अधिका-याशी संपर्क प्रस्थापित करणे आवश्यक असेल. यामुळे अधिक चांगल्या प्रकारे कामात समन्वय साधला जाईल आणि अग्निशमन दलाकडून वेळेवर कुमक मिळण्यास मदत होईल आणि क्षेत्रबाह्य कार्यवाही आवश्यक असेल तेव्हा राखीव व्यवस्थांचा उपयोग करून घेता येईल.

धोकादायक रसायने हाताळणा-या कंपन्यांची सूची आणि नाशिकमधुन होणारी त्यांची वाहतुक यांचा तपशील संबंधीत उपाययोजनांसह खंड तीनमध्ये देण्यात आलेला आहे.

२.८ दंगे-

नाशिकच्या वसाहतीमध्ये उर्वरीत महाराष्ट्रातुन व भारतातुन वस्तीसाठी आलेल्या स्थानिकेतर लोकांचा जास्तीत जास्त प्रमाणात समावेश असल्याने, नाशिकमध्ये बहु सांस्कृतिक, बहुभाषिक आणि बहुवंशिक वस्ती आढळून येते. सर्व प्रकारच्या सांस्कृतिक व राष्ट्रीय कार्यक्रम आणि उत्सव यामध्ये एकोपा आढळून येतो. परंतु जनसमुहांमध्ये गैरसमज होण्याची आणि मतमतांमध्ये संघर्ष निर्माण होण्याची व त्यातुन दंगे उदभवण्याची शक्यता असते. जुन्या नाशिक(नाशिक पूर्व) आणि आजुबाजुच्या भागात मागे झालेल्या दंग्यांमुळे जिवितहानी व मोठया प्रमाणात आर्थिक हानी झाल्याचे दिसून आले. त्यामुळे नागरिकांच्या मनात असुरक्षिततेची भावना आणि भिती निर्माण झाली. या दंग्यांमुळे प्रवासी आणि नागरिक यांचे दैनंदिन व्यवहार ठप्प झाले होते आणि जखमी, आजारी, वृद्ध, गरीब व्यक्ती आणि छोटे- मोठे विक्रेते यांना त्याची अधिक झळ पोचली. अशा परिस्थितीत त्या भागांतील लोकांना निवा-याच्या तात्पुरत्या ठिकाणी किंवा निश्चित केलेल्या सुरक्षित जागी हलविण्याची आवश्यकता असते.

भाग-३

तिव्रता कमी करण्याचे कार्यतंत्र

३. तीव्रता कमी करण्याचे कार्यतंत्र

- ३.१ आपत्ती संबंधातील सिध्दता
- ३.२ आपत्तीची तीव्रता कमी करणे
- ३.३ तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्राची उददीष्टे

३.१ आपत्ती संबंधातील सिध्दता

असुरक्षितता विश्लेषण आणि धोका निर्धारण या विषयावरील अगोदरच्या प्रकरणांमध्ये धोक्याच्या दृष्टीकोनातून संबंधीत क्षेत्र तेथील जनता आणि मालमत्ता यांच्या असुरक्षिततेची व्याप्ती आणि असा धोका उदभवण्याची शक्यता निर्धारित करण्याचे काम करण्यात आले आहे. योग्य त्या प्रतिबंधात्मक उपाय योजना आणि तीव्रता कमी करण्याची कार्यतंत्रे निश्चित करण्याच्या दृष्टीने या पुर्वावश्यक बाबी आहेत. विश्लेषणावरून असे दिसून येते की, नाशिक मधील विविध ठिकाणे ही वेगवेगळ्या आपत्तीच्या दृष्टीने कमी अधिक प्रमाणात असुरक्षित आहेत. म्हणून सिध्दतेच्या आणि तीव्रता कमी करण्याच्या योजना तयार कराव्या लागतील आणि आपत्तीच्या आघाताची तीव्रता कमी करण्यासाठी प्रभाग स्तरावर स्थानिकरित्या त्यांच्या अंमलबजावणीवर संनियंत्रण ठेवावे लागेल. अशा सिध्दतेच्या आणि तीव्रता कमी करण्याची कार्यतंत्रे यांचे स्तर निश्चित करावे लागतील. संपुर्ण समाजाची असुरक्षितता लक्षात घेतांना या कार्यतंत्रामध्ये सामाजिक व आर्थिकदृष्ट्या मागास असलेल्या जनसमुहांकडे प्राधान्याने लक्ष पुरविण्यात येण्याची आवश्यकता असेल.

३.२ आपत्तीची तीव्रता कमी करणे

आपत्तीपूर्व नियोजनामध्ये, आपत्तीची तीव्रता कमी करणे आणि संभाव्य आपत्तीच्या संबंधात सिध्दता करणे यासारख्या कामांचा समावेश आहे. आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्रामध्ये, आपत्तीला कारणीभूत होणा-या धोक्यांवर लक्ष केंद्रीत करण्यात आले असून त्याद्वारे त्याचे प्रत्यक्ष होणारे परिणाम नष्ट किंवा मोठ्या प्रमाणात कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येईल. इमारतींना चक्रीवादळ किंवा भुकंप यांच्या दृष्टीने प्रतिकारक्षम करण्यासाठी त्यांचे मजबुतीकरण, मोठ्या प्रमाणात धोका असलेल्या क्षेत्रांमध्ये विकासाची

कामे करण्यावर निर्बंध घालण्यासाठी जमीन वापराच्या स्वरूपाचे नियंत्रण करणे आणि वेगवेगळ्या क्षेत्रांत हानीची भरपाई होण्याची हमी असावी यादृष्टीने आर्थिक कार्यव्यवहारांचे विकेंद्रीकरण करणे यांचा उदाहरण दाखल निर्देश करता येईल. धोका असलेल्या घटकांची असुरक्षितता कमी करण्याच्या दृष्टीने रचना करण्यात आलेले संरक्षक बांधकाम किंवा रचनेतील फेरफार यांच्या बांधकामासारख्या संरचनात्मक उपाय योजना आणि जमीन वायदा आणि बांधकाम संहिता यांचे विनियन करणे किंवा नुकसान कमी व्हावे यासाठी अंमलबजावणी विभागांना साधनसामग्रीनिशी सुसज्ज करणे यांसारख्या संरचनेनंतर उपाय योजना यापुढे प्रदेश आणि जनता यांवर होणारा आपत्तीचा आघात कमी होऊ शकेल. आपत्तीमुळे जे कोणतेही नुकसान होऊ शकेल ते कमी करण्यासाठी किंवा टाळण्यासाठी केल्या जाणा-या प्रत्येक गोष्टीस “धोका कमी करणे” असे म्हणतात. धोका कमी करण्याचे असे काम नेहमीच्या आंतर विभागीय समन्वयाने एकत्रितपणे करता येईल.

तीव्रता कमी करणे यामध्ये, विशिष्ट आपत्तींच्या संबंधातील सिध्दतेशी ज्यांचा अतिशय जवळून संबंध आहे अशांकडून केली जाणारी दुरगामी परिणाम असलेली व अशा आपत्तींनंतर तात्काळ करण्यात येणारी आणि त्या आपत्तीमधून अल्पावधीत बाहेर काढण्याची कृती असा अर्थ अभिप्रेत आहे. तीव्रता कमी करण्याचे प्रयत्नांमध्ये केवळ दुरुस्ती, पुर्नबांधकाम आणि विकसीत भागांचे पुर्नवसन यावर भर असू नये तर विकसित झालेले नाहीत अशा भागातील विकासाच्या दृष्टीने पुर्वावश्यक असलेल्या गोष्टी असे त्या प्रयत्नांचे स्वरूप असायला हवे.

३.३ तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्राची उददीष्टे

ज्या जनसुमहांमध्ये आपल्याला राहायचे आहे व काम करावयाचे आहे ते जनसमुह सुरक्षित असावेत असे जनतेस वाटावे यासाठी जनतेमध्ये आपत्तीच्या धोक्यासंबंधात वाढत्या प्रमाणात निर्माण करणे आणि अशा आपत्तींच्या परिणामी होणारी जीवितहानी, दुखापती, आर्थिक खर्च, नैसर्गिक व सांस्कृतिक साधनसंपत्तीचा विनाश यांचा धोका लक्षणीय प्रमाणात कमी करणे.

भाग-४

नाशिकसाठी तीव्रताकमी करण्याच्याउपाययोजना

नाशिकसाठी तीव्रता कमी करण्याच्या उपाययोजना

- ४.१ पायाभूत सोयींमध्ये सुधारणा
- ४.१ वाहतुकीच्या पायाभूत सोयी
- ४.१.१ सेवा आणि त्यासंबंधातील पायाभूत सोयी
- ४.१.२ गृहनिर्माण विषयक पायाभूत सोयी

४.२ जनसंपर्क आणि सार्वजनिक माहिती यंत्रणा

- ४.२.१ बिनतारी संदेशवहन
- ४.२.२ माहिती फलक
- ४.२.३ शहन बस वाहतुक गाड्यांमधील जनसंबंधीत यंत्रणा
- ४.२.४ रेल्वे स्थानके आणि बस स्थानके येथील जनसंबंधीत यंत्रणा
- ४.३.५ केबल टी. व्ही. नेटवर्क
- ४.२.६ जागतिक माहिती सेवा (जी. आय. एस.)
- ४.२.७ आकाशवाणी

४.३ जमीन वापरविषयक धोरणे आणि नियोजन

- ४.३.१ सुरक्षित स्थळे
- ४.३.२ जमीन भरावयाच्या जागांची सुधारणा व संरक्षण
- ४.३.३ भराव टाकून जमिनीचे पुनःप्राषण करण्यावर नियंत्रण
- ४.३.४ साठवण करणारी व धोकादायक युनिटे निवासी क्षेत्रातून अन्यत्र हलविणे.
- ४.३.५ दाटी कमी करणे.

४. नाशिकसाठी तीव्रता कमी करण्याच्या उपाययोजना

अगोदरच्या भागांमध्ये निश्चित करण्यात आलेला धोका आणि असुरक्षितता विचारात घेऊन तीव्रता कमी करण्याच्या प्रस्तावित उपाययोजनांचे तीन पुरक शिर्षकांखाली वर्गीकरण करण्यात आले आहे.

१. पायाभूत सोयींमध्ये सुधारणा
२. जनसंपर्क आणि सार्वजनिक माहिती यंत्रणा
३. जमीन वापरविषयक धोरणे आणि नियोजन

यांच्या आधारे, अंमलबजावणी यंत्रणांच्या भविष्यातील वाढीच्या दृष्टीने आवश्यक गोष्टी व तसेच आपत्ती व्यवस्थापन योजनेच्या अंमलबजावणीच्या संबंधात त्यांच्याकडून अपेक्षित असलेल्या विशिष्ट गोष्टी विचारात घेऊन या यंत्रणांसाठी आणखी कोणत्या गोष्टी आवश्यक आहे ते निश्चित करावे लागेल. विशेष साधन सामग्रीची व निविष्टाची (इनपुट) तरतुद केल्यामुळे सेवेच्या क्षमतेत आणि दर्जामध्ये वाढ होईल आणि या यंत्रणांकडे उपलब्ध असलेल्या मर्यादित मनुष्यबळाच्या सक्षम सहयोगाचे सुसूत्रीकरण करता येईल अशी अपेक्षा

आहे. भविष्यात प्रशिक्षण देऊन मानव संसाधनांच्या दर्जात सुधारणा करण्याच्या शक्यता अजमावून पाहण्यासाठी प्रस्ताव आहे.

४.१ पायाभुत सोयींमध्ये सुधारणा

नाशिकसाठी पायाभुत सोयींमध्ये आवश्यक असलेल्या सुधारणांचा वाहतुक, सेवा आणि गृहनिर्माण संबंधातील पायाभुत सोयी यांच्या संबंधात अभ्यास करण्यात आला. यामध्ये रस्ता व रेल्वे वाहतुक यंत्रणा, स्वच्छता, मलजलाची विल्हेवाट लावण्याची पध्दती, पावसाळी पाण्याचा निचरा यंत्रणा, झोपडपट्टी सुधार आणि घरदुरुस्ती व रिट्रोफिटिंग कार्यक्रम यांचा समावेश आहे. पाणीपुरवठा वीजपुरवठा, दुरसंचार सेवा, यांसारख्या नाशिकच्या जीवनवाहिन्या असलेल्या सेवा, इंधन, आरोग्य सेवा पुरवठा आणि अन्नधान्य पुरवठा सेवा या पायाभुत सोयी कार्यक्षम रीतीने चालण्यावर मोठ्या प्रमाणात अवलंबून आहेत. तीव्रता कमी करण्याच्या संपुर्ण कार्यतंत्राचे उददीष्ट पुढीलप्रमाणे आहे. असुरक्षितता कमी करण्याच्या संबंधात संस्थीय स्वरूपाच्या व्यवस्थांच्या बाबतीत आणि या पायाभुत सोयींमध्ये सुधारणा करण्याच्या कार्यतंत्राची अंमलबजावणी करण्याच्या प्रश्नांकडे विशेष लक्ष पुरविण्याची आवश्यकता आहे. रस्ते वाहतुक यंत्रणा, पाणीपुरवठा इत्यादींच्या संबंधातील सविस्तर माहिती संकलित करण्याचा सध्याचा प्रयत्न हे असुरक्षितता कमी करण्याच्या दिशेने टाकलेले योग्य पाऊल आहे.

वाहतुकीच्या पायाभुत सोयी

अंदाज करण्यात आलेल्या प्रवासी वाहतुकीच्या गरजा, वाहनांच्या असलेल्या प्रमाणात झालेली वाढ आणि खाजगी व सार्वजनिक वाहनांच्या संख्येत झालेली वाढ यांमुळे सध्या असलेल्या वाहतुकीच्या पायाभुत सोयी आणि रस्ते त्यांच्यावर फार मोठा ताण पडणार आहे. रस्त्यांवरील अपघातांचे प्रमाण कमी करण्यासाठी, पुरामुळे जनजीवन विस्कळीत होण्याचे प्रमाण कमी करण्याकरीता आणि तातडीच्या सेवा अधिक कालावधीसाठी उपलब्ध करून देणे शक्य व्हावे याकरता वाहतुकीच्या पायाभुत सोयींमध्ये सुधारणा करण्याकरता आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याचे एक व्यापक कार्यतंत्र आवश्यक झाले आहे. तथापि, सध्याच्या परिस्थितीत, पायाभुत सोयींच्या क्षमतांमध्ये मोठ्या प्रमाणात कोणतीही वाढ करायचे झाल्यास फार मोठ्या प्रमाणात पुनर्वसनाचे काम करावे लागेल व त्यासाठी योग्य प्रकारचे धोरण आणि सहभागात्मक कार्यतंत्र निश्चित करावे लागेल. पादचारी व तसेच वाहने यांच्या सर्व प्रभागांमधील रहदारीचे प्रमाण कमी करण्यासाठी या सर्व भागात रस्त्यांचे काँक्रीटीकरण करण्याच्या प्रस्तावाचा गांभीर्याने पाठपुरावा करण्याची गरज आहे.

उडडाणपुल (फ्लाय ओव्हर्स)

शहरात असलेल्या तीन उडडाणपुलांची सुची खाली देण्यात आलेली आहे.

१. मुंबई महामार्ग
२. नाशिकरोड
३. केटीएच कॉलेज समोर (गंगापूर रोड)

रस्त्यांचे रुंदीकरण

महत्वाच्या मुख्य रस्त्यांच्या संबंधात आवश्यक असलेल्या गोष्टीपैकी ही एक महत्वाची गोष्ट आहे. नाशिकरोड ते सिबीएस, त्रंबक रोड, जुना मुंबई आग्रा मार्ग, कॉलेज रोड, पंचवटी कारंजा, रविवार कारंजा, अशोक स्तंभ, गंगापुररोड या मार्गावर मोठ्या प्रमाणात वाहतुकीची कोंडी होते ती दूर करुन हे मार्ग अधिक रुंद करण्याची गरज आहे. त्याशिवाय जंक्शनची किंवा उडडाण पुलांची अशी ठिकाणे आहेत. ज्या बाबतीत सुधारणा करण्याची आवश्यकता आहे.

अतिरिक्त रस्ते

एमआयडीसीचे औदयोगिक क्षेत्र आणि शहर यांच्या दरम्यान होणारी अवजड वाहनांची वाहतुक सुरळीत करण्यासाठी एमआयडीसी क्षेत्रात किंवा त्यानजीक एक विकसित ट्रक टर्मिनस कार्यान्वित करणे गरजेचे आहे आणि मुंबई आग्रा महामार्गावरून सदर टर्मिनसकडे जाणारा रस्ता रुंद करण्याची गरज आहे. या शिवाय शहरात उभ्या राहाणा-या खाजगी वाहतुक करणा-या वाहनांना (बस गाडया) उभ्या करणेसाठी आडगांव किंवा साधुग्राम, तपोवन अशा ठिकाणी बस टर्मिनस करणे गरजेचे आहे. त्याचप्रकारे वाहने उभी करुन ठेवण्यात आल्यामुळे वाहतुकीची मोठी कोंडी होऊ नये म्हणुन वसाहतींमध्ये ट्रक टर्मिनस उभारण्याची आवश्यकता आहे.सर्व मुख्य रस्त्यांवरील ताण कमी करण्यासाठी जे रस्ते बांधण्याची गरज आहे. त्यांचा भविष्यातील योजनेत समावेश करण्यात यावा.

विशेष मार्गक्षेत्रांसाठी तरतुद(कॉरिडोर्स)

अग्निशन दल, रुग्णवाहिका आणि पोलिस दल यांच्यासाठी विशेष मार्गक्षेत्रांची तरतुद- महानगरपालिका व शासकीय रुग्णालये, अग्निशमन केंद्र आणि पोलिस ठाणी यांची ठिकाणे विचारात घेऊन अग्निशमन दल, रुग्णवाहिका आणि पोलिस दल यांची ये-जा सुलभ व्हावी यादृष्टीने विशेष मार्गक्षेत्र अशी निश्चितपणे तरतुद करणेकरीता एक योजना तयार करणेत यावी. राखीव मार्ग क्षेत्रांची अशी तरतुद करतांना, वाहनांची दक्षिणोत्तर व पूर्वपश्चिम वाहतुक सुलभ व्हावी यादृष्टीने आतल्या भागाला जोडणा-या लहान मोठ्या लेन निश्चित करण्याची गरज आहे. अशा निश्चित केलेल्या मार्गक्षेत्रांवर वाहने उभी करुन ठेवण्यास किंवा कोणत्याही प्रकारचे अन्य अतिक्रमण करण्यास परवानगी देण्यात येऊ नये. या प्रस्तांवरगत, काही रुग्णालयांमध्ये दुर्घटना विभागांसाठी अतिरिक्त प्रवेशद्वारे आवश्यक असतील.

विशेष मार्ग क्षेत्रांसाठी तरतुद

महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ किंवा नाशिक महानगरपालिका यांची प्रस्तावित परीवहन सेवां या सार्वजनिक वाहतुक करणा-या यंत्रणा असल्याने त्यांच्यामुळे वाहतुकीची गती मंद होऊ नये व त्यांना आवश्यक ते प्राधान्य देखिल मिळावे, यासाठी या सेवांच्या बसगाडयांकरीता मुख्य मार्गावर खास पथ (कॅन्स) राखीव ठेवता येतील. खास राखीव पथ (कॅन्स) असलेल्या अशा मार्गावर इतर वाहनांना केवळ सिग्नलच्या ठिकाणी डावीकडे वळण्यास परवानगी देण्यात यावी. या संदर्भात बसगाडयांसाठी मार्ग क्षेत्रातील एक पथ(लेन) राखीव ठेवण्याच्या प्रस्तावाचा या संदर्भात अभ्यास करावा लागेल.

गाडया उभ्या करुन ठेवण्यास प्रतिबंध असलेले (नो पार्किंग) रस्ते

अधिक प्रमाणात वाहनांची घनता असलेले रस्ते आणि महत्वाचे मोठे रस्ते हे नॉन पार्किंग क्षेत्र असावेत. विशेषतः शहराचे मुख्य रस्ते असणारे त्रंबक रोड, गंगापुर रोड, महात्मा गांधी पथ, शरणपुर रोड, कॉलेज रोड, जुना मुंबई आग्रा रोड, पंचवटी रस्ता या रस्त्यांवर कोणत्याही जागांमधुन प्रवेश करण्यास परवानगी असु नये.

तसेच रसायनांची साठवण आणि प्रक्रिया करणारी युनिटे ज्या क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात आहे. त्या क्षेत्रांमध्येही आगी लागण्याचा मोठा धोका आहे. यापैकी अनेक युनिटांच्या जवळपास निवासी वसाहती आहेत व त्या वसाहतींचे येथून स्थलांतर करण्याची आवश्यकता भासेल. या ठिकाणांना जोडणारे रस्ते पार्किंगपासून मुक्त ठेवण्यात यावे. यामुळे आवश्यकता असल्यास तेथील लोकांचे स्थलांतर करणे सोपे होईल. त्याची दुसरी बाजू म्हणजे या संबन्धात पार्किंग निर्देशक योजनेची अंमलबजावणी करावी लागेल. आणि अधिक घनता असलेल्या आणि रेल्वे स्थानक, बस आगार असलेल्या भागात बहुमजली पार्किंगसाठी व्यवस्था निर्माण करावी लागेल.

सेवा आणि त्या संबन्धातील पायाभूत सोयी

मागील तीस वर्षात शहरामध्ये कोणत्याही साथीच्या रोगाचा फैलाव झालेला नाही आणि पाणी पुरवठ्याच्या दर्जावर दररोज बारकाईने लक्ष ठेवण्यात येत आहे. तरीही स्वच्छता विषयक सोयी अपर्याप्त आहेत. प्रसाधनगृहांच्या बाबतीत १: ५० याप्रमाणात सोयी उपलब्ध करून देण्याचे उद्दीष्टे साध्य करण्यासाठी सध्याच्या प्रसाधनगृहांशिवाय आणखी ----- पेक्षा अधिक प्रसाधनगृहांची तरतुद करावी लागेल, असा अंदाज आहे.

नाशिक महानगरपालिकेच्या झोपडपट्टी स्वच्छता कार्याच्या अंतर्गत याबाबतीत काही प्रमाणात सहाय्य करता येईल. परंतु संबंधीत सर्व जनतेला या सोयी उपलब्ध करून देणे पालिकेची साधनसंपत्ती मर्यादित असल्याने शक्य नाही, असे वाटते. स्वच्छतेच्या बाबतीत चांगल्या राजकीय पाठबळासह नवोप्रक्रमाची आणि दृष्टीकोनाची गरज आहे.

विविध जलमलप्रक्रिया केंद्रांच्या अंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आलेल्या मलजलवर प्रक्रिया करण्याच्या व त्यांची विल्हेवाट लावण्याच्या सोयींना जास्तीत जास्त प्राधान्य देण्याची गरज आहे आणि त्याबाबतीत काही अडथळे असतील तर लवकरात लवकर दूर करण्याची आवश्यकता आहे.

जनसमुहाच्या ठिकाणी असणा-या स्वच्छतेच्या पायाभूत सोयी

नाशिक मध्ये मोठ्या संख्येने देशांतर्गत पर्यटक येत असतात. त्याचप्रमाणे येथे लोक सामुहिकपणे एकत्र येतात. अशी अनेक ठिकाणे आहेत. पर्यटक भेट देतात. अशा आणि लोक सामुहिकपणे एकत्र येतात अशा ठिकाणी पुरेशा प्रमाणात पाणी पुरवठ्याच्या व स्वच्छतेच्या पायाभूत सोयींची तरतुद करणे आवश्यक आहे. फिरत्या स्वच्छतेच्या सुविधा ही एक वैकल्पिक उपाययोजना करता येईल. तसेच स्थानिक रहिवाशांचे आरोग्य सुरक्षित राहावे यासाठी त्या ठिकाणी येणा-या लोकांच्या सोयीसाठी स्थायी स्वरूपाच्या स्वच्छतेच्या पायाभूत सुविधा उपलब्ध करून देण्याची आवश्यकता आहे.

नाल्यांचे निस्सारण करणे, तळभाग दुरुस्त करणे व ते स्वच्छ करणे

नदी नाल्यांच्या दुतर्फा असलेल्या वस्त्या पुराच्या दृष्टीने असुरक्षित आहेत. तसेच त्यांचे निस्सारण व तळभाग दुरुस्ती न झाल्याने व त्यातील गाळ नियमितपणे काढण्यात येत नसल्याने त्यापैकी बहुतेक नाले भरून वाहू लागतात आणि तुंबतात. नाशिक महानगरपालिकेच्या सार्वजनिक बांधकाम विभाग (शहर अभियंता) विभागाच्या मार्फत नाल्यांचे निस्सारण करण्याचा, त्यांचे तळभाग दुरुस्त करण्याचा व त्यांची सफाई करण्याचा एक कार्यक्रम हाती घेण्याची आवश्यकता आहे. त्यासाठी नाल्यांच्या बाजूस असलेल्या काही वस्त्यांचे स्थलांतर करावे लागण्याची शक्यता आहे.

पावसाळी पाण्याची निचरा वाहिन्यांची क्षमता वाढविणे

पावसाळी पाण्याच्या निचर वाहिन्यांची सध्याची क्षमता वाढविण्याची गरज असून महाराष्ट्र शासन आणि नाशिक महानगरपालिका त्यावर गांभीर्याने विचार करीत आहे. सध्याची ही समस्या लक्षात येता पावसाळी पाणी धारण करून ठेवणा-या नैसर्गिक धारक जलाशयांवर(होलडींग पॉन्डस) किंवा नदी नाले यावर कोणत्याही प्रकारे अतिक्रमण करण्यास आणि त्यात भराव टाकून ते बुजविण्यास परवानगी देता येणार नाही. या प्रस्तावामुळे पावसाळी पाण्याच्या निचारा वाहिन्यांच्या क्षमतेत आणखी वाढ होईल. आणि प्रदुषणही कमी होईल.

संकटकाळीत सेवांचा दर्जा सुधारणे

आपत्तीनंतर पुरावावयाच्या पोलिस दल, अग्निशमन दल आणि रुग्णालये यांच्या संकटकालीन सेवांमध्ये आत्तापर्यंत साधनसामग्री आणि सुविधा यांच्यामुळे ब-याचदा अडथळा निर्माण होत असतो. हे विभाग सध्या ज्या बाबींमुळे त्यांना त्यांची आपत्ती नंतरची कामे सुलभ रितीने करण्यास मदत होईल, अशा बाबी निश्चित करण्याचे काम करीत आहेत. निश्चित करण्यात आलेल्या अशा बाबी प्राप्त करण्यास या सेवांना सहाय्य करणे हा आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्राचाच एक भाग असेल.

धोकादायक उदयोगांची कामांच्या ठिकाणी आपत्तीचा मुकाबला करण्याची असणारी क्षमता वाढविणे

सध्या प्रत्येक धोकादायक उदयोगाकडे त्यांच्या कामाच्या ठिकाणी पुरेशा अग्निशमन क्षमतेसह त्यांची आपत्ती व्यवस्थापन योजना तयार असणे अपेक्षित आहे. तथापि या उदयोगांकडे या संबंदात असलेल्या क्षमता खुपच अपु-या असल्याचे व त्यामुळे नाशिक महापालिकेच्या अग्निशमनदलावर अधिक ताण पडत असल्याचे आढळून आलेले आहे. अग्निशमन दलाकडून प्रशिक्षण व मार्गदर्शन देण्याची व्यवस्था करून त्यांची क्षमता वाढविण्याच्या कार्यक्रमांमुळे हे उदयोग भविष्यात त्यांच्या कामाच्या ठिकाणी उदभवणा-या आपत्तीचा मुकाबला करण्याच्या दृष्टीने स्वयंपूर्ण होण्यास व तसे नागरी प्रशासनास अतिरिक्त साधनस्रोत उपलब्ध होण्यास मदत होईल.

४.१.३ गृहनिर्माण विषयांवर पायाभुत सोयी

उपकर प्राप्त इमारतींचे रिट्रोफिटिंग आणि नवीकरण-

नविन नाशिक विभागामध्ये गृहनिर्माणासाठी आवश्यक असलेल्या पायाभुत सोयींचे कामे सुरुवातीला सिडकोकडून करण्यात आली. ही कामे अल्पउत्पन्न गट गृहनिर्माण वसाहती म्हणून निर्देशित केल्या जाणा-या नविन नाशिक येथील वसाहतीतील होती. गृहनिर्माणाच्या या पायाभुत सोयींची दुरुस्ती करण्याची व काही मर्यादेपर्यंत त्यांचे पुर्नबांधकाम करण्याची गरज आहे. सिडकोकडून केल्या जाणा-या दुरुस्ती व पुर्नबांधकाम करण्याच्या कामात त्या संबंदातील लक्ष्ये साध्य करण्याच्या बाबतीत विविध कारणांमुळे आणि विशेषतः आर्थिक कारणामुळे विल्हेवाट झाली आहे. आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याच्या प्रयत्नांचा एक भाग म्हणून सिडकोने या इमारतींची दुरुस्ती करतांना भुकंप आणि वादळ यांचे संभाव्य धोके विचारात घेण्यात येतील यांची खात्री करून घेतली पाहिजे. यासाठी अतिरिक्त निधी आवश्यक असेल तसेच रिट्रोफिटिंग करावयाच्या इमारती निश्चित करण्याची व त्याबाबतीत योग्य ते तांत्रिक विकल्प उपलब्ध करून देण्याची आवश्यकता आहे.

नियमबाह्य वसाहती

बहुतांशी प्रभागांमध्ये झोपडपट्ट्या असून या सर्व नियमबाह्य वसाहती आहेत. याआधी नमुद करण्यात आल्याप्रमाणे घरे बांधण्यासाठी वापरण्यात आलेल्या निकृष्ट साधनसामग्रीमुळे या वसाहतीत वादळाच्या धोक्याच्या दृष्टीने या वसाहतींमधील घरांच्या दर्जात सुधारणा करण्याची गरज आहे. वसाहतींच्या सुधारणा करण्याच्या सध्याच्या तरतुदीनुसार अनेक कार्यक्रम हाती घेण्यात आले. तथापि त्यांना मर्यादित प्रमाणात यश मिळाले. यापुर्वी राबविण्यात आलेले वाल्मिकी आंबेडकर आवास योजना, जवाहरलाल नेहरु राष्ट्रीय नागरी नविकरण अभियान हे निवा-याच्या दर्जात सुधारणा करण्याचे महत्वाचे कार्यक्रम आहेत. या झोपडपट्ट्यांना नागरी भागातील मुलभूत सेवा (बी.एस.यु.पी.) आणि रमाई आवास योजना तसेच पंतप्रधान आवास योजना याद्वारे मुलभूत स्वरूपाच्या सोयी उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत.

नियमबाह्य वसाहतींची फार मोठी संख्या लक्षात घेता सध्याच्या धोरणांना निवारा सोयीत सुधारणा करण्याच्या पुरक कार्यतंत्राची जोड द्यावी लागेल. या संदर्भात झोपडपट्टी दर्जा सुधारणा कार्यक्रम (बी.एस.यु.पी.) हाती घेण्याचा पुर्नविचार करता येईल. पंतप्रधान आवास योजना हाती घेण्यात आलेल्या आहेत. झोपडपट्टी दर्जा सुधार कार्यातर्गत वसाहतींच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना सामुहिक धारणाधिकार (भाडेपट्टा धारणा हक्क) दिल्यामुळे आणि निवा-याचा दर्जा सुधारण्यास त्यांना उत्तेजन दिल्यामुळे स्वयंसहाय्य प्रक्रियेमध्ये जनसमुहांना सहभागी करून घेण्याच्या शक्यता दिसून आल्या आहेत. या योजनेखाली समाधानकारक मानकाप्रमाणे पायाभूत सोयींचा दर्जा सुधारण्याचीही तरतुद करण्यात आली आहे. त्यामुळे निवा-याच्या संबंधात सुधारणा करण्याच्या अशा कार्यतंत्रामध्ये आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याचा आणि त्याद्वारे या वसाहतींची असुरक्षितता कमी करण्याच घटकही विचारात घेणे आवश्यक झालेले आहे.

किमान पोच रस्ते : अग्निशमन दल आणि रुग्णवाहिका यांच्यासाठी किमान पोच रस्ते असावेत. यासाठी जेथे पोहचण्यासाठी योग्य रस्ते नसतील अशा वस्तींची कामे झोपडपट्टी सुधार कार्यक्रमासाठी अग्रक्रमाने हाती घेण्यात यावी. तांत्रिकदृष्ट्या हे शक्य नसेल त्याबाबतीत या वसाहतींची सुरक्षित जागा स्थलांतर करण्याचे काम हाती घेण्यात यावे.

४.२ जनसंपर्क व सार्वजनिक माहिती यंत्रणा-

सार्वजनिक माहिती यंत्रणेच्या अंतर्गत जनतेला आपत्तीच्या संदर्भात धोका निर्धारणाच्या टप्प्यापासून आपत्ती व्यवस्थापनाच्या संपुर्ण प्रक्रियेची जाणीव करून देणे व माहिती पुरविणे आवश्यक असते. सार्वजनिक माहिती यंत्रणा सार्थपणे वापरली जावी यासाठी अधिभार मोठ्या प्रमाणात जनसमुहाचे शिक्षण उपक्रम निर्माण करणे, योजनेचा प्रसार आणि सिध्दतेचा सराव या गोष्टी होण्याची आवश्यकता आहे. ही विशिष्ट कामे आपत्ती व्यवस्थापन योजनेत नमुद देखिल करण्यात आलेली आहेत. योजनेचा प्रसार आणि सिध्दता या कामांमध्ये नागरीकांचे गट, अशासकीय संघटना आणि जनाधार संघटना यांना सहभागी करून घेणे हा एक अतिशय महत्वाचा घटक असणार आहे. त्याशिवाय इशारा यंत्रणांची माहिती करून देणे आणि अशा यंत्रणांच्या इशा-यानंतर करावयाच्या उपाययोजनांचा नियमित सराव आणि आपत्तीच्या परिस्थितीत जनतेने काम कावे आणि काय करू नये याविषयाच्या सुचना अशाही उपाययोजना सुचविण्यात आल्या आहेत. संबंधीत संस्था अशी कामे हाती घेण्यास सांगण्यात आले आहे.

४.२.१ बिनतारी संदेश वहन

कार्यक्षमरितीने समन्वय साधला जावा आणि आपत्तीनंतरचे काम प्रभावीपणे करता यावे यासाठी नाशिक महानगरपालिका, पोलिसदल, अग्निशमन दल, पालिका, शासकीय रुग्णालय, हवामान केंद्र व वाहतुक यंत्रणा यासारख्या अंमलबजावणी करणा-या विभागांमधील संदेशवहन सुव्यवस्थित असणे आवश्यक आहे. अधिक कार्यक्षम बिनतारी यंत्रणा बसवून सध्याच्या संदेशवहन यंत्रणेचा दर्जा वाढवून हे करता येईल. अशी बिनतारी यंत्रणा उभयदिशापारेक्षक (फुल डुप्लेक्स) असावी. आणि तिच्या द्वारे वेगवेगळ्या अंमलबजावणी करणा-या विभागांना संपर्क करणे शक्य होईल.

४.२.२ माहिती फलक

तसेच आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याचा एक भाग म्हणून माहिती दर्शविणारे इलेक्ट्रॉनिक्स फलक उभारण्यात यावीत आणि या माहित फलकांचे संनियंत्रण नाशिक महानगरपालिकेच्या नियंत्रण कक्षेतून केले जावे. प्रदर्शित केले जाणारे संदेश हे आपत्तीच्या वेळी केवळ सुचनात्मक प्रकारे असतील. प्रदर्शित करण्यात आलेल्या माहितीमुळे आपत्तीनंतर करावयाच्या कृतीसंबंधात जनतेला मार्गदर्शन मिळेल आणि प्रशासनाला आपत्तीचा परिणाम संबंधीत स्थानापुरता मर्यादित ठेवण्यात मदत होईल. सामान्यवेळी याच माहिती फलकांचा वापर सामाजिक प्रश्नांसंबंधात समाजाचे उदबोधन करण्यासाठी आणि आपत्तीच्या सिध्दतेसंबंधातील संदेश प्रसारित करण्यासाठी करता येईल. वाहतुक पोलिस आणि नाशिक महानगरपालिका यांनी हे फलक जेथे उभारता येतील अशी ठिकाणे संयुक्तपणे निश्चित केली आहेत. या संदर्भात महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची बस आगारे ही महत्वाची ठिकाणे आहेत.

४.२.४ बसस्थानके येथील जनसंबोधन यंत्रणा-

नाशिक महानगरपालिकेच्या क्षेत्रातील सर्व महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळाची बस आगारे जेथे प्रवाशांना वाहतुकीच्या स्थितीसंबंधात अदयायावत माहिती मिळावी यासाठी जनसंबोधन यंत्रणेची सुविधा उपलब्ध असावी.

४.२.५ केबल टी. व्ही. नेटवर्क-

केबल टी.व्ही. नेटवर्कवर प्रदर्शित करण्यात आलेल्या माहितीमुळे नागरिकांना त्यांच्या प्रवासासंबंधात निर्णय घेण्यास मदत होईल. केबल टी. व्ही. चालकांचा ग्राहक वर्ग स्थानिक असल्याने पुरविण्यात यावयाची माहिती प्रभागनिहाय करावी लागेल.

४.२.६ जागतिक माहिती सेवा (जीआयएस)-

नाशिकामधील सर्व पायाभूत सोयी आणि सुविधा या बहुवापरकर्ता तत्वावर जागतिक माहिती सेवा यंत्रणेचा वापर करण्याच्या दृष्टीने अनुरूप करण्याची गरज आहे. म्हणून १:१,००० या प्रमाणात जागतिक माहिती सेवा यंत्रणा विकसित करण्याची आवश्यकता आहे. यामुळे नियोजनकार, प्रशासक आणि तातडीच्या सेवा व सुविधा पुरविणारे यांना सहाय्य होईल.

४.२.७ आकाशवाणी सेवा

रेडिओ हे एक स्वस्तात उपलब्ध असणारे आणि वीजेची गरज न पडता अनेक दिवस

ड्राय सेल बॅटरीवर चालू शकणारे तसेच स्वतःबरोबर कोठेही घेऊन जाता येणारे व वापरण्यास सोपे आणि मोबाईल फोनच्या सेवा पुरवठ्यात जसा अडथळा येतो तसा अडथळा न येणारे साधन असल्यामुळे, नाशिक शहर आकाशवाणी केंद्र उभारणे किंवा नियंत्रण कक्षासाठी केवळ संकटकाळी आणि आकस्मिक घटनेच्यावेळी वापरता येईल अशी स्पेक्ट्रम फ्रिक्वेन्सी उपलब्ध करून घेणे आवश्यक आहे.

४.३ : जमिन वापरा विषयक धोरण व नियोजन

नाशिक महानगरपालिका क्षेत्रासाठी तयार करण्यात आलेला नाशिक शहर विकास आराखड्यामध्ये जमिन वापराविषयक धोरणाच्या मुलभूत तत्वांची तरतुद करण्यात आलेली आहे व नियोजनाची दिशा दर्शविण्यात आलेली आहे. या दस्तऐवजामध्ये समाविष्ट असलेल्या धोरणात्मक चौकटीत राहून आणि नमुद करण्यात आलेले प्राधान्य काम लक्षात घेऊन पुढील गोष्टी आपत्तीची तीव्रता कमी करण्याच्या कार्यतंत्राच्या कक्षेत आणता येईल. नाशिक शहराच्या संबंधातील जनसमुहाची सिध्दता आणि पर्यावरणीय व्यवस्थापन यावरील तपशिलांमध्ये असुरक्षित वसाहती तसेच पदपथ निवासी यांचे प्रकारनिष्ठ वर्गीकरण देण्यात आलेले आहे. सध्याच्या प्रकारनिष्ठ वर्गीकरणामध्ये मालकी व विनिमय केल्या जाण्यासाठी आवश्यक असलेली पात्रता याबाबी विचारात घेतल्या जातात. असुरक्षिततेच्या प्रकारनिष्ठ वर्गीकरणाच्या संदर्भात सध्याच्या वसाहतींचे तपशिलवार विश्लेषण केल्यामुळे अशा असुरक्षित वसाहतींचे सुरक्षित जागी स्थलांतर करण्याची एक बृहद योजना तयार करण्यास मदत होईल.

४.३.२ जमीन भरावाच्या जागांची सुधारणा व संरक्षण:

जमीन भरावाच्या सर्व जागांच्या ठिकाणी सर्रास केरकचरा टाकला जात असल्याने व त्यांच्यावर कोणाचीही देखरेख नसल्यामुळे तेथे प्रचंड प्रमाणात नियमबाह्य वसाहती निर्माण झाल्या आहेत आणि त्यामुळे अगोदरच असुरक्षित असलेल्या वसाहतींच्या संख्येत भर पडली आहे असे आढळून येते तसेच त्याची परिणती मातीचे थर टाकून व त्यांचे घनीकरण करून असुरक्षित वसाहती आणि पदपथ निवासी यांच्यासाठी सुरक्षित जागा उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने अशा जागांचा वापर करण्याची संधी गामवण्यात आली आहे.

४.३.३ भराव टाकून जमिनीचे पुनःप्रापण करण्यावर नियंत्रण-

सध्या अस्तित्वात असलेल्या जलधारण क्षेत्रांचे आणि पावसाळी पाण्याच्या धारक जलाशयांचे विकास नियंत्रण नियम अधिक कडक करून रक्षण करावे लागेल. कोणत्याही अपवादांसाठी तरतुद करणारे खंड विकास नियंत्रण काढून टाकण्यात यावेत.

४.३.४ साठवण करणारी व धोकादायक युनिटे निवासी क्षेत्रांतून अन्यत्र हलविणे-

एक धोरणत्मक बाब म्हणून निवासी क्षेत्रांमध्ये धोकादायक सामग्रीची साठवण व प्रक्रिया करण्यास सामान्यतः मनाई करण्यात आलेली आहे. तथापि सध्याची परिस्थिती पाहता अशा युनिटांना निवासी क्षेत्रांतून स्थलांतर करण्यास विविध प्रोत्साहने देऊन आणि नंतर त्यासंबंधात अंमलबजावणी करून जाणीवपूर्वक प्रयत्न करण्याची गरज आहे. हे काम क्षेत्रनिहाय पातळीवर म्हणजे प्रभाग पातळीवर

करावे लागेल. अशा युनिटांची एक प्रभागनिहाय सूची तयार करुन तिच्या आधारे टप्यांटप्यांचा एक कार्यक्रम तयार करता येईल.

४.३.५ दाटी कमी करणे-

नाशिक हे एक नियोजित शहर असल्याने पायाभुत सोयींच्या संबंधात ते आपल्या क्षमतेच्या कमाल मर्यादेपर्यंत पोहोचण्याची शक्यता आहे. मुख्य शहराची दाटी कमी करण्याचे धोरण म्हणुन महाराष्ट्र शासन, नवीन वसाहती विकसित करण्यासाठी जमिनीच्या निर्देशित विकास योजनांची अंमलबजावणी करण्याच्या धोरणाचा पाठपुरावा करीत आहे. त्याबरोबर कृषी, लोखंड बाजार व इतर घाऊक बाजार यासारख्या काही मोठ्या व्यापारी कार्यव्यवहारांचे नाशिक शहराच्या बाहेर स्थलांतर करुन रोजगारही अन्यत्र हलविण्याचे प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. कामाचे स्थाननिश्चयन आणि पायाभुत सोयींचा विकास यांचा समावेश करण्याचे धोरण राबवुन नाशिक शहरात प्रादेशिक विकेंद्रीकरण करण्याच्या संभाव्य क्षमतांचा आणखी वापर करुन घेण्याची आवश्यकता आहे.

भाग-५

समन्वय यंत्रणांची आवश्यकता

५. समन्वय यंत्रणांची आवश्यकता :

५.१ नाशिकची खास वैशिष्ट्ये —

नाशिक शहर आणि नाशिक जिल्हाधिकारी असे करण्यात आलेले विभाजन हे अधिकतर महसुली प्रशासकीय व्यवस्था आहे. नाशिकसाठी एक महानगरपालिका असुन पालिका सेवांच्या व्यवस्थापनासाठी तिची ६ प्रभागांमध्ये विभागणी करण्यात आलेली आहे. आपत्ती व्यवस्थानाच्या सर्व बाबतीत जिल्हाधिकारी हे पालिका आयुक्तांना सहाय्य करतील. नाशिकमध्ये सध्या पुढीलप्रमाणे नियंत्रण कक्ष आहेत-

१. नाशिक जिल्हा नियंत्रण कक्ष
२. नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष
३. पोलिस नियंत्रण कक्ष
४. अग्निशमन दल नियंत्रण कक्ष

५. महाराष्ट्र राज्य विज वितरण कंपनी लि. नाशिक
६. महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ नियंत्रण कक्ष
७. रेल्वे नियंत्रण कक्ष
८. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ नियंत्रण कक्ष
९. महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ नियंत्रण कक्ष
१०. औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय नियंत्रण कक्ष

याशिवाय अपर मुख्य सचिव (गृह) यांच्या खास विनंतीवरून, सेनादलाकडून, लोकांचे स्थलांतर करणे, वैद्यकीय सहाय्य, सहाय्याची तरतुद आणि मदत छावण्या उभारणे, संदेशवहन, सहाय्य , हाती पोहोचलेल्या पायाभुत सोयींची दुरुस्ती, आंतरराष्ट्रीय सहाय्याचे व्यवस्थापन इत्यादींसाठी मदत मिळविता येते. सेवादलाच्या नियंत्रणकक्षाद्वारे या कामांचा समन्वय साधण्यात येईल आणि हा नियंत्रण कक्ष समन्वय यंत्रणेचा एक भाग असेल.

पावसाळ्यामध्ये सर्व प्रभाग कार्यालयांमध्ये तात्पुरत्या स्वरूपाचे नियंत्रण कक्ष उभारण्यात येतात. त्याशिवाय नाशिक महानगरपालिकेचा पाणीपुरवठा विभाग साथीच्या रोगासंबंधातील दक्षता म्हणून पाण्याच्या दर्जावर दररोज बारकाईने लक्ष ठेवीत असतो. सेवांमधील अंतर्गत समन्वयावर संनियंत्रण ठेवण्यासाठी नाशिक महानगरपालिकेमध्ये जल व मलजल नियंत्रण कक्ष देखील आहे.

नाशिक महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळामार्फत सार्वजनिक वाहतुकीची व्यवस्था चालविली जाते. सरासरी १.२ लक्ष प्रवासी या सेवेचा वापर करतात. बस वाहतुक सेवा खंडीत झाल्यास रिक्शा किंवा खाजगी वाहने यांच्या सहाय्याने वाहतुक सुरळित होऊ शकते.

अनुभवावरून असे दिसून आले आहे की, रेल्वे अपघात यामुळे आणि वीजपुरवठा खंडीत झाल्यामुळे मुख्यत्वेकरून अशा प्रकारे जनजीवन विस्कळीत होते. म्हणून अशा घटनांच्या बाबतीत राज्य व केंद्र शासनाची अभिकरणे व स्थानिक प्राधिकरणे यांच्याशी विशेषतः पोलिस विभाग, नाशिक महानगरपालिका यांच्यामध्ये समन्वय साधण्याची गरज असते.

नाशिक शहराला आणि जवळपासच्या परिसराला अनेक आपत्तींना सामोरे जावे लागले आहे आणि गेली काही वर्षे या आपत्तींची पुनरावृत्ती आणि तीव्रता यामध्ये वाढ होत आहे. आपत्तीच्या परिस्थितीमध्ये विविध नियंत्रणकक्ष, नगरपालिका विभाग आणि राज्य शासनाचे विभाग यांचा सक्रिय सहभाग असतो आणि ते आपत्तीच्या संबंदात इशारा देण्याच्या टप्प्यापासून सहाय्य व पुर्नवसन करण्याच्या टप्प्यापर्यंत, आपत्तीनंतरच्या कार्यात सहभागी असतात. यामुळे अनेक प्राधिकरणे आणि अनेकांचे नियंत्रण अशी स्थिती निर्माण होते त्यामुळे प्रभावी समन्वय यंत्रणा आवश्यक ठरते.

भाग-६

संस्थात्मक स्वरुपाच्या व्यवस्था

६. संस्थात्मक स्वरुपाच्या व्यवस्था

६.१ नाशिक आपत्ती व्यवस्थापन समिती

६.२ नाशिक व्यवस्थापन समितीची कामे

६.३ नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन उपसमित्या

६. संस्थात्मक स्वरुपाच्या व्यवस्था

नाशिक महानगरपालिकच्या व्यवस्था क्षमतेत असतील अशा बहुतांशी आपत्तींच्या संबंधात महानगरपालिका आयुक्त यांची आदेश क्रमांक पर्यावरण आणि वने डीएमयु २००६/ सीआर-११/ बीएम-१/ क्रमांक २३ जुलै २००६ या द्वारे नाशिक महानगरपालिका आपत्ती अधिकारी म्हणुन नियुक्ती करण्यात आलेली आहे. नाशिक महानगरपालिका राज्य शासनाच्या प्राधिकारणाकडून कोणताही हस्तक्षेप न होता आपत्तीच्या संबंधातील कामे करील. संकटकालीन कार्ये केंद्रे (ईओसी) आणि दोन नियंत्रण कक्ष यासह प्रभाग स्तरावर सर्व सहा प्रभागांसाठी क्षेत्रस्तरीय योजना तयार करण्यात आल्या असून त्यामध्ये प्रभाग आपत्ती व्यवस्थापक म्हणुन काम करावे लागणा-या प्रभाग अधिका-यांकडे विशिष्ट जबाबदा-या सोपविण्यात आल्या आहेत. प्रभाग स्तरावरील अधिका-यांवर सोपविण्यात यावेळी आपत्ती व्यवस्थापकाची कामे भाग-११ मध्ये देण्यात आलेली आहेत.

तथापि ज्या बाबतीत केंद्र शासनाच्या अभिकरणासह विविध प्रकारच्या संस्थांशी समन्वय साधणे आवश्यक असते. अशा असधारण स्वरुपाची फारमोठी व्याप्ती असलेल्या आपत्तींच्या बाबती अपर मुख्य सचिव (गृह) हे नाशिक शहरातील आपत्तींची स्थिती हाताळण्यासाठी महानगरपालिकेस विविध शासकीय संघटनांकडून सहाय्य उपलब्ध करुन देण्यात महत्वाची भुमिका बजावु शकतील.

आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतरच्या काळात आणि आपत्ती उदभवल्यावर त्यानंतरच्या कामात समन्वय साधण्याच्या व्यवस्था वेगवेगळ्या तक्त्यांमध्ये दिल्या आहेत.

१. नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती

माननीय महानगरपालिका आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली काम करणारी नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समिती असेल त्या समितीमध्ये पुढिल सदस्यांचा समावेश असेल-

अ.क्र. पदनाम व प्राधिकरण समिती पदनाम

- | | | |
|-----|--|------------|
| १. | महानगरपालिका आयुक्त, नाशिक | अध्यक्ष |
| २. | पोलिस आयुक्त, नाशिक पोलिस | सदस्य |
| ३. | महाव्यवस्थापक, भारत संचार
निगम लि. नाशिक | सदस्य |
| ४. | अतिरिक्त आयुक्त (शहर), नाशिक
महानगरपालिका, नाशिक | सदस्य सचिव |
| ५. | अतिरिक्त आयुक्त (सेवा), नाशिक
महानगरपालिका, नाशिक | सदस्य |
| ६. | प्रादेशिक अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक
विकास महामंडळ | सदस्य |
| ७. | शहर अभियंता, अभियांत्रिकी विभाग,
नाशिक महानगरपालिका, नाशिक | सदस्य |
| ८. | उपसंचालक, औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य
नाशिक | सदस्य |
| ९. | उप प्रादेशिक परिवहन अधिकारी, परिवहन
विभाग, नाशिक | सदस्य |
| १०. | विभागीय अधिकारी, महाराष्ट्र प्रदुषण
नियंत्रण मंडळ, नाशिक | सदस्य |
| ११. | रेल्वे प्रबंधक, नाशिक | सदस्य |
| १२. | अधिक्षक अभियंता, महाराष्ट्र राज्य, विद्युत
वितरण कंपनी, नाशिक | सदस्य |
| १३. | अधिक्षक अभियंता (नाशिक) सार्वजनिक
बांधकाम विभाग, नाशिक | सदस्य |
| १४. | विभागीय व्यवस्थापक महाराष्ट्र राज्य परिवहन
महामंडळ, नाशिक | सदस्य |
| १५. | कमांडंड आर्टिलरी सेंटर नाशिक | सदस्य |
| १६. | जिल्हा समादेशक होमगार्ड नाशिक जिल्हा
नाशिक | सदस्य |
| १७. | उपसंचालक नागरी संरक्षण दल | सदस्य |
| १८. | अशासकीय संघटना- निमा (औद्योगिक संघटना) | सदस्य |
- आपत्तीचा प्रकार आणि तीची तीव्रता लक्षात घेऊन पालिका आयुक्त समितीवर आवश्यक त्या व्यक्तींची नियुक्ती करू शकतील.

६.२ नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समितीची कामे

नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समितीची कामे पुढिलप्रमाणे असतील-

१. सर्व विभागांमध्ये प्रभावीपणे आंतरविभागीय समन्वय साधला जाण्याची सुनिश्चिती करणे
२. आवश्यक असेल तेव्हा धोरणात्मक निर्णय घेणे

३. आपत्तीच्या स्थिती विषयी शासनाला वेळोवेळी माहिती पुरविणे
४. नाशिक महानगरपालिकेचा नियंत्रण कक्ष, पोलिस नियंत्रण कक्ष आणि सेवादल नियंत्रण कक्ष यांच्याकडून प्राप्त होणा-या आपत्ती संबंधातील कार्य अहवालांचा आढावा घेणे आणि योग्य निर्देश देणे
५. पुढील संबंधीत आणि केंद्र शासनाच्या प्राधिकरणाच्या कामांमध्ये समन्वय साधणे, संरक्षण दले, राज्य राखीव पोलिस, आरपीएफ, केंद्रीय औदयोगिक सुरक्षा दल, भारत संचार निगम, दुरदर्शन, आकाशवाणी, हवामान शाखा विभाग, महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, औदयोगिक सुरक्षा व आरोग्य संचलानलय

मा. पालिका आयुक्त आपत्ती व्यवस्थापन योजनेच्या संबंधात सिध्दतेच्या उपाययोजनांचा एक भाग म्हणुन विचारविमर्श करण्यासाठी एक अनौपचारिक गट (केंद्रक समिती) तयार करू शकतील. या केंद्रक गटामध्ये पुढिल सदस्यांचा समावेश असू शकेल व हा गट साधनसामग्री विशेषतः गॅस गळती, घरांची पडझड इत्यादींसारख्या विशिष्ट आपत्ती संबंधात (खाली दिलेल्या क्रमाने) खास प्रकारची साधन सामग्री उपलब्ध करुन ती कामे लावण्यामध्ये आणि अधिक चांगल्या समन्वयासाठी सहाय्य करण्याच्या दृष्टीने वरचेवर आपल्या बैठकी घेऊ शकेल.

साधनसामग्रीच्या उपाययोजनांसाठी आवश्यक असलेली सामग्री/ साधने

- रुग्णवाहिका * फिरते क्ष- किरण युनिट
- नौका/ बचाव नौका * जनसंबोधन यंत्रणा
- बसगाडया * डिझेलवर आणि विजेवर चालणारे पंप
- बांधकाम पाडण्याची साधने (क्रेन्स, बुलडोजर, जेसीबी, टंपर इ.) * स्वयंश्वसन(सेल्फ ब्रिदींग) उपकरणे
- टॅंक्स * मृदावाही उपस्कर
- तंबू * फोम टेंडर्स
- टॉक्सिक गॅस माक्स * जनित्रे
- हॅम रेडिओ संच * कार्पाय (ट्रॅक्टर)
- ट्रक्स * हेलिकॉप्टर सेवा
- बॅटरीसह व्हीएचएफ संच * मोबाईल ट्रॉमा केअर व्हॅन्स
- बिनतारी (वायरलेस) संच

६.३ नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन उपसमिती

आपत्ती नंतरची कार्यवाही वेगाने व प्रभावीपणे केली जावी यासाठी आपत्ती संबंधातील कामांची अंमलबजावणी नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समितीच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात येईल. या कामांवर बारकाईने देखरेख ठेवण्याची जबाबदारी देखील या समितीवर असेल. अशी समिती ही स्थायी स्वरुपाची समिती असेल. या उपसमित्यांची रचना पुढिलप्रमाणे असेल.

६.३.१ बचाव काम समिती

आपत्तीच्या वेळी नागरिकांचा बचाव करण्यासाठी प्रत्येकी ३६ सदस्य असलेली तीन बचाव पथके गठीत करण्यात येतील व त्या पथकांमध्ये पुढील व्यक्तींचा समावेश असेल.

१. अग्निशमन अधिकारी - मुख्य अधिकारी
२. अग्निशामक (फायरमेन) - ९ सदस्य
३. नाशिक महानगरपालिकेचे नागरी संरक्षणाविषय प्रशिक्षण घेतलेले कर्मचारी - ९ सदस्य
४. नाशिकमध्ये राहणारे गृहरक्षक(होमगार्ड) - ९ सदस्य
५. पोलिस कर्मचारी - ९ सदस्य

६.३.२. संरचनात्मकदृढता समिती-

बांधकामाच्या मजबुतीविषयी सुनिश्चिती करणे आणि विकासाची कामे सर्व साधारण विकास नियंत्रण विनियमांच्या मानांकानुसार होत असल्यासंबंधात संनियंत्रण करणे हे या समितीचे प्रयोजन असेल.

१. शहर अभियंता अध्यक्ष
२. पालिका उप आयुक्त (आ.व्य) सदस्य
३. अधिक्षक अभियंता सदस्य
४. नगररचना अधिकारी सदस्य

६.३.३ प्रशिक्षण व विकास समिती

कर्मचारी व नागरीक यांना आपत्ती व्यवस्थापनासाठी प्रशिक्षण देऊन तयार करणे हे या समितीचे प्रयोजन असेल.

१. पालिका उप आयुक्त (आ. व्य.) अध्यक्ष
२. पालिका उपआयुक्त (प्रशासन) सदस्य
३. पालिका सहआयुक्त (अतिक्रमण) सदस्य
४. पालिका सहआयुक्त(योजना) सदस्य
५. सहायक जनसंपर्क अधिकारी सदस्य

४. जनजागृती समिती-

जनतेमध्ये विविध प्रकारच्या आपत्ती संबंधात आणि आपत्ती व्यवस्थापनातील नागरिकांची जबाबदारी यांविषयी जाणीव निर्माण करणे या समितीचे प्रयोजन असेल.

१. पालिका उप आयुक्त (प्रशासन) अध्यक्ष
२. पालिका सहआयुक्त (योजना) सदस्य
३. पालिका सहआयुक्त (क्षेत्र) सदस्य
४. सहायक जनसंपर्क अधिकारी सदस्य

भाग-७

नियंत्रण कक्षांची कामे

७. नियंत्रण कक्षांची कामे

- ७.१ पोलिस नियंत्रण कक्ष
- ७.२ नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष
- ७.३ अग्निशमन दल नियंत्रण कक्ष
- ७.४ रेल्वे नियंत्रण कक्ष
- ७.५ नाशिक जिल्हयाचे जिल्हा नियंत्रण कक्ष
- ७.६ नाशिक महानगरपालिका आणि राज्य शासन यांची आपत्तीच्या काळातील आरोग्य

विषयक कामे

- ७.७ नागरी संरक्षण नियंत्रण कक्ष
- ७.८ सेना दल नियंत्रण कक्ष

७. नियंत्रण कक्षांची कामे-

विविध अंमलबजावणी विभागांच्या अधिकारक्षेत्रातील नियंत्रण कक्षावर, त्या प्रत्येक नियंत्रण कक्षासमोर नमुद करण्यात आलेल्या सेवा आणि कामे यांच्या संबंधात समन्वय साधण्याची व ती अधिक सुकर करण्याची जबाबदारी असेल. हे नियंत्रण कक्ष त्यांच्या संबंधीत विभागांचा कर्मचारी वर्ग उपलब्ध होण्याची आणि कार्यरत होण्याची खात्री करून घेतील. संकटकालीन परिस्थितीमध्ये नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाकडून अतिरिक्त मदत मागविता येईल.

१. पोलिस नियंत्रण कक्ष-

- नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाशी समन्वय साधणे
- वाहने आणि पादचारी यांची वाहतुक मर्यादित करण्यासाठी संबंधीत भागाची घेराबंदी करणे
- वाचविण्यात आलेल्या / आपत्तीग्रस्त लोकांना रुग्णालयात हलविणे
- बचावार्थ आणि मदत कार्य करणारे कर्मचारी/ वाहने सहजरित्या आपत्तीच्या ठिकाणी पोहचू शकतील याची तरतुद करणे
- प्रेतांची विल्हेवाट लावणे

- कायदा व सुव्यवस्था राखणे
- आवश्यक असेल त्या प्रमाणे व तेथे, त्यावेळी प्रादेशिक परिवहन महामंडळ यांचेशी समन्वय साधून वाहतुक दुस-या मार्गाने वळविणे
- जनप्रचार माध्यमे आणि समाज यांना माहिती पुरविण्यासाठी माहिती केंद्रे उभारणे
- नाशिक महानगरपालिका आणि महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ यांच्या नियंत्रण कक्षांशी समन्वय साधणे म्हणून नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजनांमध्ये, विविध नियंत्रण कक्ष, महानगरपालिकेचे विभाग, राज्य शासनाचे विभाग, यांनी एकमेकांशी आणि राज्य पातळीवर समन्वय साधण्याची तरतुद करण्यात आली आहे.

७.२ नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष

खाली नमुद करण्यात आलेली कामे पार पाडण्याबरोबरच एक केंद्रीभुत नियंत्रण कक्ष म्हणून असलेल्या आपल्या अधिकारात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष हा आपत्तीच्या ठिकाणी काम करणा-या सर्व अंमलबजावणी विभागांच्या आणि संस्थांच्या कामांच्या संबंधात सर्व इतर विभाग नियंत्रण कक्षांकडून मिळणा-या सहाय्यामध्ये समन्वय साधण्यासही जबाबदार असेल. नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष, जिल्हाधिकारी यांच्या कडून खाजगी वाहने तात्पुरत्या निवा-याच्या जागा आणि इतर साधने यांचे अधिग्रहण करण्यासाठी सहाय्य मिळू शकेल.

नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाची क्षेत्र स्तरावरील/ विभाग स्तरावरील प्रचलात्मक कामे पुढिलप्रमाणे आहेत-

- पाणी आणि तयार अन्नपदार्थ यांचा तातडीने पुरवठा करणे.
- अडकुन पडलेल्या आणि असहाय्य लोकांना इतरत्र हलविणे.
- गंभीर स्वरूपाच्या जखमा झालेल्या लोकांना तातडीने रुग्णालयात नेण्यासाठी वाहनांची व्यवस्था करणे.
- तात्पुरते निवारे उभारणे.
- सामनसुमान वाचविण्याची कामे करणे.
- प्रेतांची विल्हेवाट लावणेस मदत करणे.
- मदतकार्ये पथके, मदत कार्य करणारे कर्मचारी आणि मदतकार्य सामग्री तसेच संबंधीत कर्मचारी घटनास्थळी पोहचावेत यासाठी नियंत्रण कक्षांना सहाय्य करणे.
- विविध नियंत्रण कक्षांनी मागणी केलेल्या जादा साधन सामग्री विषयी संकटकालीन कार्यकेंद्रास कळविणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्राशी संपर्क प्रस्थापित करणे.
- परस्पर सहाय्य व अनुक्रीया (रिस्पॉन्स) गट तयार करणे.
- अशासकीय संघटना समन्वयन समिती तयार करणे.
- खाजगी देणगीदार यांच्याकडून प्राप्त झालेली मदत पोहचविणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्राला प्राथमिक माहिती अहवाल पाठविणे.
- सर्व माहिती आणि संकटकालीन कार्यकेंद्राने मागविलेली कोणतीही इतर माहिती त्या केंद्रास पाठविणे.
- कर्मचारी आणि साधन सामग्री तैनात केलेल्या संबंधात किंवा त्यांची कुमक पाठविल्यासंबंधात संकटकालीन कार्यकेंद्रास कळविणे.

- सर्व विभाग अधिकारी आणि आपत्ती कार्यावर नियुक्त असलेल्या अन्य अधिकारी यांना त्यांची सहजरित्या ओळख पटावी यासाठी नाशिक महानगरपालिकेचे चिन्ह असलेल्या खांदयावर लावायच्या फिती (शोल्डर बॅण्डस) देणे.
- मदतकार्य करणारे कर्मचारी तसेच अशासकीय संघटनातील व्यक्ती यांना प्रवेशपत्रे आणि ओळखपत्रे देणे.
- अशासकीय संघटनांमध्ये समन्वय यंत्रणा निर्माण करून समाजाची सहभागीता सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक ते सहाय्य देऊन अशासकीय संघटनांच्या कामांमध्ये समन्वय साधणे, समितीवर काम करण्यासाठी अशासकीय संघटना निश्चित करणे, विशिष्ट स्वरूपाची कामे खास कार्यगटाकडे सोपविणे व त्या संबंधात संकटकालीन कार्यकेंद्रास कळविणे. विशेष क्षेत्रात काम करणा-या अशासकीय संघटनांकडे आपत्तीनंतर करावयाची विशिष्ट कामे सोपवणे व त्या संबंधात संकटकालीन कार्यकेंद्रास कळविणे, अशासकीय संघटना आणि इतर संघटना व तसेच खाजगी देणगीदार यांचेकडून थेट करण्यात येणा-या जीवनावश्यक सामग्रीच्या वाटपामध्ये समन्वय साधणे, शासकीय किंवा अशासकीय यंत्रणांद्वारे प्राप्त होणा-या मदत सामग्रीचे प्रापण व वाटप यासंबंधात अहवाल देणे, समाजाचा सहभाग सुनिश्चित करण्यासाठी स्वयंसेवकांच्या कार्याचे समुपयोजन करणे व त्या संबंधात समन्वय साधणे.
- दगड मातीचे ढिगारे(डबर) हालविण्याचे आणि पुरजलाचे निस्सारण करण्याचे काम यांचे आयोजन व समन्वय करणे.
- विजपुरवठा, पाणीपुरवठा, वाहतुक, संदेशवहन, रस्ते, पुल, कालवे, सार्वजनिक इमारती या सारख्या नुकसान पोहचलेल्या पायाभूत सोयींची तात्पुरती दुरुस्ती करणे.
- रेल्वे, महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ, शहर वाहतुक, खाजगी वाहतुक आणि व्यवसायिक यांच्या बरोबर वाहतुकीच्या बाबतीत समन्वय साधणे.
- विशिष्ट कालावधीसाठी संकटकालीन रस्त्यांद्वारे पोचमार्ग उपलब्ध करून देण्याची विनंती करणे आणि अशा पोचमार्गाच्या आवश्यकतेसंबंधात संनियंत्रण करणे.
- जनप्रचार यामध्ये आणि समाज यांना माहित पुरविण्यासाठी माहिती केंद्र उभारणे.
- नाशिक महानगरपालिकेचा धोका आणि असुरक्षिततेच्या निर्धारणाच्या संबंधातील दस्तऐवजांमध्ये अंतर्भूत असलेली सर्व माहिती सर्व इतर नियंत्रण कक्षांना पुरविणे आणि विशेष परिस्थितीत सर्व नियंत्रण कक्षांना आपत्ती प्रवण ठिकाणी संदर्भाची माहिती देणे.
- आपत्तीचा इशारा आणि आपत्तीची घटना यावर संनियंत्रण ठेवणे आणि त्याबाबतीत पुढिल संस्थांच्या सल्ल्यानुसार व त्यांच्याशी समन्वय साधून अधिक चांगल्या सिध्दतेच्या आणि नंतरच्या परिणामकारक कार्यवाहीसाठी संकटकालीन कार्यकेंद्राला आणि इतर नियंत्रण कक्षांना कळविणे: हवामान शास्त्रविभाग (अतिवृष्टी, चक्रिवादळे, भरतीच्या लाटा), महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, हवामान शास्त्र विभाग (भूकंप), उदयोग (औदयोगिक व रासायनिक अपघात), अग्निशमन दल, पोलिस (रस्त्यावरील अपघात आणि व्यत्यय), आरोग्य विभाग (नाशिक महानगरपालिका / शासन) (साथीचे रोग आणि अन्नविषबाधा)
- इतर नियंत्रण कक्षांशी समन्वय साधणे.
- जिल्हा आपत्ती व्यवस्था कृती योजनेमध्ये समाविष्ट असलेली सर्व माहिती तसेच पुढिल माहिती सहज उपलब्ध होईल अशा प्रकारे तयार ठेवणे.
- नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजनेमध्ये दिलेल्या साधनसामग्रीची सुची.

- लागू असेल त्याबाबतीत मुख्य सचिव आणि इतर सचिव व तसेच मंत्रालयातील मुंबई आपत्ती व्यवस्थापन समितीचे आणि नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्थापन समितीचे, कार्यालयीन व निवासी दुरध्वनी क्रमांक, फॅक्स क्रमांक आणि मोबाईल क्रमांक.
- विविध नियंत्रण कक्षातील अधिका-यांचे दुरध्वनी क्रमांक, नाव,पत्ते आणि लागू असेल त्याबाबतील पेजर क्रमांक घटनास्थळी मदतकार्याचे आयोजन व समन्वय करीत असलेल्या व्यक्तींची सुची, नाशिक महानगरपालिकेच्या प्रभाग स्तरावरील अधिका-यांचे दुरध्वनी क्रमांक, नाव आणि पत्ते, शहरातील अशासकीय पदाधिका-यांचे दुरध्वनी क्रमांक, नावे आणि पत्ते, नाशिक महानगरप्रदेश योजनेत समाविष्ट असलेली नियोजन विषयक माहिती व तसेच आपत्तीच्या घटनास्थळाचा नकाशा आणि इतर क्षेत्रे कोणत्या मर्यादेपर्यंत बाधीत होण्याची शक्यता आहे. या संबंधीच्या सुचना इत्यादी पर्यायी मार्ग, पाणी पुरवठा स्रोत यांच्या संबंधीची माहिती, बाधीत होण्याची शक्यता असलेल्या अत्यावश्यक सेवांचा आराखडा(ले-आऊट) इत्यादी.

७.३ अग्निशमन दले नियंत्रण कक्ष

- बचाव कार्य आणि लोकांचे अन्यत्र स्थलांतर करणे.
- सामानसुमान वाचविण्याची कामे करणे.
- वरील सर्व कामांच्या संबंधात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास कळविणे.
- वरील कामे करण्यासाठी कोणतीही जादा साधनसामग्री आवश्यक असल्यास त्याबाबतीत नाशिक महानगरपालिका कक्षास कळविणे.

७.४ रेल्वे नियंत्रण कक्ष(मध्य रेल्वे)

- रेल्वे अपघातांच्या संबंधात बचाव कार्य आणि मालमत्ता वाचविण्याची कामे.
- रेल्वे मार्गावर पुराचे पाणी भरण्याचे घटनांचे संनियंत्रण आणि सामुहिक वाहतुकीसाठी आवश्यक असलेल्या सेवांसाठी नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाशी समन्वय साधणे.
- रेल्वे मार्गावरील भरलेले पाणी काढून टाकण्यासाठी (निस्सारण) करण्यासाठी नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षाशी समन्वय साधणे.
- जनप्रचार माध्यमे आणि समाज यांना माहिती पुरविण्यासाठी माहिती केंद्रे उभारणे.
- वरील सर्व कामांच्या संबंधात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास माहिती कळविणे.
- वरील कामे करण्यासाठी कोणतीही जादा साधनसामग्री आवश्यक असल्यास त्याबाबतीत नाशिक महानगरपालिका कक्षास कळविणे.

७.५ नाशिक जिल्हा नियंत्रण कक्ष-

मदत कार्यासाठी जागा, वाहने आणि साधनसामग्री संपादन करणे, संक्रमण शिबीरे उभारणे आणि अन्न वाटपाची व्यवस्था करणे, स्वयंपाकासाठी कोरडा शिधा आणि स्वयंपाकासाठी भांडी देण्याची व्यवस्था करणे, सानुग्रह प्रदानाची तरतुद करणे, जनप्रचार माध्यमे आणि समाजांना माहिती पुरविण्यासाठी माहिती केंद्रे उभारणे या सर्व कामांच्या संबंधात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास कळविणे, वरील कामे करण्यासाठी कोणत्याही जादा साधनसामग्री आवश्यक असल्यास त्याबाबतीत नाशिक महानगरपालिका कक्षास कळविणे.

७.६ नाशिक महानगरपालिका आणि राज्य शासन यांची आपत्तीच्या काळातील आरोग्य विषयक कामे-

- * औषधे आणि प्रथोमपचार तातडीने पुरविणे.
- * गंभीर इजा पोहचल्यास तातडीने उपचार करण्याची तरतुद करणे.
- * प्रेतांची विल्हेवाट लावणे.
- * प्रतिबंधात्मक वैद्यकिय आणि साथरोग प्रतिबंधक कृती करणे.
- * अन्न, पाणी पुरवठा, स्वच्छता आणि कच-याची विल्हेवाट यावर बारकाईने लक्ष ठेवणे.
- * रुग्णवाहिका आणि त्या जेथे पाठविता येतील अशी रुग्णालये(सार्वजनिक आणि खाजगी) यांची आवश्यकता निश्चित करणे व त्यांची तरतुद करण्याच्या दृष्टीने विशेष माहिती पुरविणे.
- * जनप्रचार माध्यमे आणि जनता यांना माहिती पुरविण्यासाठी माहिती केंद्र उभारणे.
- * वरील सर्व कामांच्या संबंधात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास माहिती पुरविणे.
- * वरील कामे करण्यासाठी कोणतीही जादा साधनसामग्री आवश्यक असल्यास त्याबाबतीत नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास कळविणे.

७.७ नागरी संरक्षण कक्ष-

बचाव कार्य आणि लोकांचे अन्यत्र स्थलांतर

- वरील सर्व कामांच्या संबंधात नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास माहिती कळविणे.
- वरील कामे करण्यासाठी कोणतीही जादा साधनसामग्री आवश्यक असल्यास त्याबाबतीत नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्षास बोलाविणे.

७.८ सेनादल नियंत्रण कक्ष-

- * इशारा देण्यात आल्याच्या कालावधीत महत्वाच्या आधारभुत माहितीसाठी नाशिक महानगरपालिका आपत्ती व्यवस्था समितीबरोबर संपर्क ठेवणे.
- * माहिती गोळा करणे आणि योग्य त्या सेना दलाच्या पथकांना दक्ष राहण्याचा इशारा देणे.
- * आवश्यकतेनुसार माणसे व साधनसामग्री यांची ने- आण करण्याच्या बाबतीत समन्वय साधणे.
- * आवश्यक असेल तर आपत्तीच्या ठिकाणी नागरी संदेश वहन यंत्रणा उभारण्यात येईपर्यंत संदेश वहन यंत्रणा प्रस्थापित करणे आणि नागरी संदेश वहन यंत्रणेस सहाय्यभुत यंत्रणा उभी करणे.
- * नागरी प्रशासनाने मागणी केलेल्या सेनादलाच्या सर्व कामांमध्ये समन्वय साधणे.

आपत्ती उदभवल्यास पुढिल कामे करण्यासाठी अपर मुख्य सचिव(गृह) हे सेनादलाला विनंती करू शकतात-

- क्षेत्र (कमांड) वर नियंत्रणसाठी पायाभुत सोयी.
- मदत कार्यासाठी क्षेत्र व नियंत्रण संघटना उभारण्यासाठी पायाभुत सोयी पुरविणे हे सेनादलाच्या दृष्टीने महत्वाचे काम असू शकते.यामध्ये संदेश वहन यंत्रणाची (रेडिओ, दुरध्वनी) आणि विशिष्ट क्षेत्रात निपुण असलेल्या मनुष्य बळाची तरतुद करण्याचा समावेश असेल.
- वैद्यकिय सहाय्य उपलब्ध करून देणे.

- वैद्यकिय पथकांच्या सहाय्याने वैद्यकिय मदत तसेच सेना दलाच्या जवळच्या रुग्णालयांमध्ये उपचार करण्याची तरतुद -
- मदतकार्य सामग्रीची तरतुद करणे.
- बाधीत लोकांना पुरवावयाच्या मदतकार्य सामग्रीची वाहतुक करण्यासाठी लष्करी सहाय्य (विमाने, हेलिकॉप्टर्स, बोटी इ.) आणि वाहने यांची तरतुद करणे.
- मदतकार्य शिबीरे स्थापित करणे. मदतकार्य शिबीरे उभारणे आणि त्यांच्या कामावर देखरेख ठेवणे ही कामे सेनादलामार्फत केली जाऊ शकतील.
- रस्ते व पुल यांचे बांधकाम व दुरुस्ती, मदत कार्य पथके/ सामग्री बाधीत क्षेत्रापर्यंत पोहचविणे शक्य व्हावे यासाठी रस्ते व पुल यांचे बांधकाम व दुरुस्ती ही कामे सेना दल अभियंत्यांकडून केली जाऊ शकतात. क्रेन्स, बुलडोझर्स आणि जेसीबी इ. सारख्या तांत्रिक आणि संनियंत्र साधनांची तरतुदी करणे.
- अत्यावश्यक सेवांची देखभाल- अत्यावश्यक सेवांची दुरुस्ती, देखभाल व त्या चालविणे ही कामे मदत कार्याच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात हाती घेता येतील.
- लोकांच्या सुरक्षित क्षेत्रात स्थलांतर करणे आपत्तीपूर्वी आणि नंतर लोकांचे सुरक्षित क्षेत्रात स्थलांतर करण्याच्या कामी सहाय्य करणे.
- आंतरराष्ट्रीय मदतीचे व्यवस्थापन-
आंतरराष्ट्रीय मदतीचे व्यवस्थापन सेनादलाकडून केले जाऊ शकते.

भाग-८

अशासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था

८. अशासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था

- ८.१ सामुहिक सिध्दतेस उत्तेजन देणे
- ८.२ परस्पर सहाय्य आणि साधनस्रोत गट
- ८.३ सामुहिक सहभागाचे स्थलांतर

- ८.३.१ स्थलांतर करतांना
- ८.३.२ आपत्तीच्या वेळी
- ८.३.३ मदतकार्य व पुनर्वसन करतेवेळी

८. अशासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था

अशासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये फार महत्वाची भूमिका बजावित असतात आणि आपत्ती व्यवस्थापनाचा अनुभव असलेल्या ध्येयनिष्ठ स्वयंसेवकांची एक मजबुत फळी त्या उभी करीत असतात. त्यांनी निवडलेले मनुष्यबळ, यामधील अनौपचारिकता आणि कार्यपध्दतीतील लवचिकता यामध्येच त्यांचे सामर्थ्य सामाविलेले आहे. या संघटनांना ब-याच प्रमाणात स्वायत्तता असते आणि त्यामुळे बदलत्या गरजांनुसार त्या तात्काळ कृती करू शकतात.

तथापि कामांमध्ये एकसमता असावी आणि प्रभावीपणे समन्वय साधता यावा यादृष्टीने त्यांनी पालिका आयुक्तांना साधनसामुग्रीची उपलब्धता, तिचे वाटप आणि आवयकता यांच्या संबंधातील संपुर्ण स्थिती जाणून घेणे शक्य व्हावे याकरीता (मार्गदर्शक तत्वांमध्ये दिलेल्या) सेवांच्या मानकांचा अवलंब करणे, माहितीची देवाण घेवाण करणे आणि संबंधीत कामाचा अहवाल देणे इष्ट करेल. म्हणून पालिका आयुक्तांनी अशासकीय संघटनांना एकुण संस्थीय चौकटीत राहून मदत कार्य करण्यासंबंधात विशिष्ट स्वरूपाचे कामे नेमुद दिलेली आहेत. शक्य असेल त्या प्रमाणे आणि त्याबाबतीत अशासकीय संघटना सेवा पुरविण्याच्या आपल्या दर्जात सुधारणा देखिल करतील. त्या शिवाय सामुहिक स्तरावर आणि विशेषतः घरे कोसळण्याच्या घटना, आगी आणि पुर या सारख्या आपत्तींच्या वेळी मोहल्ला समित्या देखिल कार्य करीत आहेत. अशा समित्या प्रभाग स्तरावर निश्चित करण्यात आलेल्या आहेत. आपत्ती व्यवस्थापनाची कामे करतांना ज्यामध्ये अशासकीय संघटना/ खाजगी क्षेत्र यांना सहभागी करून घेता येईल. अशी विशिष्ट कामे इत्यादी.

- शोध व बचाव कार्य.
- माहिती प्रसारण.
- प्रथमोपचार.
- मृतदेहांची विल्हेवाट.
- हानी निर्धारण.
- तात्पुरत्या निवा-यांच्या ठिकाणी माहिती केंद्रे चालविणे.
- वित्त सहाय्यासह मदत सामुग्रीचे संकलन व वाटप.
- सामुहिक सुसज्जतेसाठी मनुष्यबळ, जमावावर नियंत्रण, अफवांवर नियंत्रण, वाहतुक व्यवस्थापन.

पुढिल संस्थांना मदत कार्यात आणि पुनर्वसनाच्या कामात सहयोगी करून घेण्यात येईल. यापैकी बहुतांशी संस्थांकडे आवश्यक ती साधन सामग्री उभी करण्याची क्षमता आहे आणि यापुर्वी देखिल त्यांनी मदतकार्य आणि पुनर्वसनाची कामे करण्यात प्रशासनाला सहाय्य केलेले आहे. या संस्थांमध्ये पुढिल संस्थांचा समावेश आहे.

- कृषी उत्पन्न बाजार समिती
- आएमए
- निमा औदयोगिक संघटना

- आयमा औदयोगिक संघटना

८.१ सामुहिक सिध्दतेस उत्तेजन देणे:

आपत्तीमुळे अत्यावश्यक सेवा खंडित होऊ शकतात आणि प्रशासन त्यादृष्टीने सिध्द असुनही प्रशासनला त्याठिकाणी ताबडतोब तेथे जाऊन सेवा पुरविणे कधीकधी शक्य होत नाही.

तीव्रता कमी करण्याचे प्रयत्न करणे आणि स्थानिक क्षेत्रांसाठी आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजना तयार करणे हे या संबंधातील आवश्यक आणि पुर्वावश्यक घटक आहेत. फार थोड्या प्रमाणातील सिध्दतेमुळे परिणामांची व्याप्ती कमी होते आणि नुकसानही कमी होते, निश्चित करण्यात आलेल्या धोक्यांच्या संबंधात जनसमुहाच्या सिध्दतेसाठी व त्यानंतरची कृती करण्याच्या क्षमतेत वाढ करण्यासाठी प्रशिक्षण व सराव प्रात्यक्षिके आयोजित केल्यामुळे आवश्यक त्या सिध्दतेच्या किंवा स्थलांतर करण्याच्या संबंधातील शासनाच्या क्षमतेत वाढ होऊनही ती अधिक मजबुत होईल. सामुहिक सिध्दतेच्या उपाय योजना करण्याच्या दिशेने केल्या जाणा-या प्रयत्नांना सहाय्य करण्याची महानगरपालिकेची इच्छा आहे.

खाजगी क्षेत्रातील युनिटे, अशासकीय संघटना आणि इतर संस्था, सामुहिक सिध्दतेच्या उपाययोजनांमध्ये सहभागी करून घेण्यासाठी साधनस्रोत गट म्हणुन निश्चित करण्यात आलेल्या आहेत. या संस्थांना या संबंधात यशवंतराव चव्हाण अशासकीय विकास अकादमी (यशदा) यांच्याद्वारे आयोजित केल्या जाणा-या प्रशिक्षण कार्यक्रमातून प्रशिक्षण घेण्याचा लाभ घेणे शक्य होईल. सामुहिक स्तरावर सर्व साधारण सिध्दता करण्याचा एक भाग म्हणुन अशासकीय संघटना समाजाला ज्या धोक्याला तोंड द्यावयाचे आहे. त्या धोक्याच्या स्वरुपाविषयी जाणीव करून देतील अशा प्रकारे विशिष्ट स्वरुपाच्या असुरक्षिततेच्या संबंधात आर्थिक धोका असलेल्या क्षेत्रांसाठी स्थानिक आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजना तयार करण्यात येतील. ज्या क्षेत्रांमध्ये उदयोग धंद्याच्या आणि विशेषतः धोकादायक सामुग्रीचे उत्पादन, साठवण आणि वाहतुक करणा-या उदयोगांचे मोठ्या प्रमाणात केंद्रीकरण झालेले आहे. अशा क्षेत्रांसाठी स्थानिक आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजना तयार करण्यात येतील. ज्या क्षेत्रांमध्ये उदयोग धंद्यांचे आणी विशेषतः धोका दायक सामुग्रीचे उत्पादन साठवण आणि वाहतुक करणा-या उदयोगांचे मोठ्या प्रमाणात केंद्रीकरण झालेले आहे अशा क्षेत्रांसाठी परस्पर सहाय्य व साधनस्रोत गट स्थापन करण्यात येतील.

८.२ परस्पर सहाय्य व साधनस्रोत गट-

औदयोगिक क्षेत्र याबाबतीत स्वयंपुर्ण व्हावे हे परस्पर सहाय्य व साधनस्रोत गट स्थापन करण्याचे उददीष्ट आहे.

- औदयोगिक अपघात टाळण्यासाठी साधन सामग्री एकत्रित करण्यास उत्तेजन देणे.
- कामाच्या ठिकाणी व कामाच्या ठिकाणाबाहेर होणा-या औदयोगिक अपघाता संबंधात काम करणे.
- आपत्तीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी चांगल्या दर्जाचे विशेष ज्ञान व नैपुण्य यांची तरतुद करणे.
- आपत्तीनंतरचे कार्य करण्यासाठी लागणारा कालावधी कमी करणे.
- उदयोगाच्या कामाच्या ठिकाणी संबंधातील योजनेचे कामाच्या ठिकाणाबाहेरच्या संबंधातील योजनेशी एकत्रिकरण करणे.
- आपत्तीच्या व्यवस्थापनात महानगरपालिकेस सहाय्य करणे, सदस्य संघटनांसाठी प्रशिक्षण आयोजित करण्याच्या कामात ज्या ठिकाणी क्षेत्रातील संस्थांचा सहयोग घेण्यात येईल त्या संस्थांमध्ये पुढिल संस्थांचा समावेश आहे.

- हर्डेलिया केमिकल्स मार्ग
- नागरी संरक्षण दल

३. सामुहिक सहभागाचे क्षेत्र:

नाशिक महानगरपालिका आणि आपत्ती स्थळी काम करणा-या अशासकीय संघटना यांनी समाजाचे नितीधैर्य आणि आत्मविश्वास कायम राखण्याच्या, स्थानिक साधन सामुग्रीचा जास्तीत जास्त वापर करण्याच्या आणि आपत्तीचे निवारण वेगाने होण्याच्या दृष्टीने त्या संबंधीच्या कामांच्या सर्व टप्प्यात जास्तीत जास्त प्रमाणात समजाला सहभागी करून घेण्याची सुनिश्चिती करावी. आपत्ती व्यवस्थापन करतांना अनेक प्रकारचे पर्याय पुढे असतात व त्या संबंधात तातडीने निर्णय घेण्याची आवश्यकता असते. या कामात समाज आणि त्याचे प्रतिनिधी सहभागी झाले तर पर्यायाची निवड करण्याच्या संबंधात जनतेच्या प्रतिक्रियेची अनिश्चितताही कमी होईल.

स्थानिक गतिशिलता, लोकाचार आणि नाशिक महापालिकेचा अनुभव लक्षात घेऊन जनतेचा सक्रिय सहभाग सुनिश्चित करण्याचे एक योग्य कार्यतंत्र निश्चित करण्यात आलेले आहे. समाजाचे सहाय्य व सहभाग मिळवण्याच्या अशा प्रयत्नांमुळे आपत्ती व्यवस्थानाचा प्रशासनाचा हेतु आणि त्याविषयी प्रशासनाला असलेली आस्था या संबंधात समाजामध्ये विश्वासाची भावना निर्माण झालेली आहे. पुढील गोष्टींवरून समाजाचा सहभाग सुनिश्चित करण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

- समाजातील प्रासंगिक लोकमत घडविणारे आणि विशिष्ट स्थान असणारे नेते निश्चित करणे आणि ही कामे करण्यास ते समर्थ असल्याविषयीचा प्रशासनाचा त्यांच्या प्रती असलेला विश्वास व्यक्त करणे.
- समाजाच्या मदतीची गरज आहे असे स्पष्टपणे सुचित करणारी चर्चा, विचार, विमर्ष आणि सुसंवाद त्यांच्याशी केल्यामुळे समाज आणि त्याचे नेतृत्व करणारे लोक या कामासाठी पुढे येतील.
- माहिती देवाण घेवाण करण्यासाठी नियमित बैठकी आणि पारदर्शकता दर्शविणारा खुला व्यवहार करण्याचे धोरण.
- स्थानिक स्तरावर समाजाला निर्णय प्रक्रियेत सहभागी करून घेणे सामुहिक सहभागाची प्रमुख क्षेत्रे निश्चित करण्यात येत असून ती खंड दोनमध्ये समाविष्ट करण्यात आली आहेत.

८.३.१ स्थलांतर करताना —

समाजाचे नेतृत्व करणारे लोक आणि जनाधार संघटना यांच्या मदतीने योग्य ती सुरक्षा पुरवून आणि कायदा व सुव्यवस्था राखून स्थलांतर करण्याचे काम करण्यात येईल. एक युनिट म्हणून संपुर्ण कुटुंबाचे स्थलांतर करण्यात येईल. तथापि पळापळ होताना उद्भवणारे चेंगराचेंगरीचे प्रकार व संप्रम टाळण्यासाठी आणि अमर्याद वाहतूक व्यवस्था किंवा हाती असलेला मर्यादित कालावधी त्यांच्या बाबतीत पुढील क्रमाने तातडीने स्थलांतर करण्याचे काम करण्यात येईल.

- गंभीर स्वरूपाच्या जखमा झालेले आणि आजारी लोक.
- लहान मुले, स्त्रिया आणि अपंग व्यक्ती.
- वृद्ध व्यक्ती.
- धडधाकट व्यक्ती.

स्थलांतर आवश्यक असेल त्याबाबतीत लोकांना पुढील सुचनांचे पालन करण्यास सांगण्यात येईल.

- आपली घरे/आस्थापना सुरक्षित करा. दारे खिडक्या बंद करा अति त्यास कुलुप लावा.
- पाणी पुरवठ्याची मुख्य झडप (व्हॉल्व्ह) बंद करा आणि वीजपुरवठा बंद करा.

- अडकुन पडु नये आणि लवकरात लवकर निघा.
- स्थलांतर करण्यासाठी सुचविण्यात आलेल्या मार्गाचाच वापर करा. जवळचा मार्ग अवलंबू नका. तो धोकादायक असू शकता.
- पुराचे पाणी भरलेल्या भागातील निचरा वाहिन्यांची झाकणे, पाण्याचा त्वरीत निचरा व्हावा म्हणून संबंधित प्राधिकरणांकडून काढून टाकण्यात आली असण्याची आणि ते दर्शविणारे फलक पाण्याच्या जोरदार प्रवाहांमुळे वाहून गेले असण्याची शक्यता असल्याने पुराचे पाणी भरलेल्या भागात जाऊ नका.
- खाली पडलेल्या वीजवाहक तारांपासून दूर रहा.
- पदपथांवरील झाकणे जोरदार प्रवाहांमुळे जागेवरून निखळून गेली असण्याची शक्यता असल्याने पदपथांवर चालू नका.

८.३.२ : आपत्तीच्या वेळी -

समाजाचे वर्तन पुढीलप्रमाणे असावे याची सुनिश्चिती करण्याची जबाबदारी समाजाचे नेतृत्व करणा-या व्यक्तींकडे सोपविता येईल.

- लोक शांत राहतील आणि भयोत्पादक वर्तनास उत्तेजन दिले जात नाही. लोकांच्या सैरावैरा होणा-या धावपळीचे व जमावाचे नियंत्रण करणे.
- लोकांना सुरक्षित ठिकाणी थांबून राहण्यास आणि इजांपासून स्वतःचे रक्षण करण्यास उत्तेजन देणे.
- लोक हानी पोहोचलेल्या इमारतींमध्ये किंवा बांधकामामध्ये जाणार नाहीत.
- लोक विजेचे खांब, सेवा वायर्स/केबल्स यांना स्पर्श करणार नाहीत.
- लोक जीव धोक्यात असेल त्याव्यतिरिक्त इतर परिस्थितीत दूरध्वनीचा वापर करणार नाहीत.
- आपत्तीची पुनरावृत्ती, तिव्रतेत झालेली वाढ किंवा अनुषांगिक संकटकालीन स्थिती त्यासाठी सामाजाची सिध्दता करणे.
- जखमींची तपासणी, गंभीर स्वरूपात जखमा झालेल्या व्यक्तींना, त्यांना मृत्युचा किंवा आणखी जखमा होण्याचा लगेच धोका नसेल तर अन्यत्र हलविण्याचा प्रयत्न व पाहणी करणे.
- जलवाहिन्यांचे नुकसान आजमावण्याच्या दृष्टीने प्रत्यक्ष पाहणी करणे.
- जलवाहिन्यांचे नुकसान झालेले असेल तर मुख्य झडपेच्या ठिकाणी पाणी पुरवठा बंद करणे.
- पोलिस, अग्निशमन दल किंवा मदत कार्य संघटना यांनी विनिर्देशपूर्वक त्यांचे सहाय्य मागितलेले असेल त्याव्यतिरिक्त इतर वेळी लोकांना बाधित क्षेत्रापासून दूर राखणे.
- लोकांना लहान आगी विझविण्यासाठी एकत्रित करणे आणि आत अडकलेल्या लोकांना बाहेर काढणे.
- आपत्तीच्या वेळी विनंती करण्यात आल्यास कायदा व सुव्यवस्था राखण्यास आणि बाहेर काढण्यास आलेल्या मालमत्तेची राखण करण्यास पोलिसांना मदत करणे.

८.३.३ : मदतकार्य आणि पुनर्वसन करतेवेळी -

आपत्तीनंतर लगेच लोक नैराश्याने खचून गेलेले आणि असहाय्य दिसून येतात परंतु लवकरच त्यांना जेव्हा असे आढळून येते की, आपण काही सर्वस्व गमावलेले नाही. तेव्हा ते नव्या उमेदीने पुन्हा उभे राहतात. या टप्प्यावर समाजाला सहभागी करून घेतल्यामुळे आपत्तीतून लवकरात लवकर सावरण्यास आणि मानसिक स्वास्थ्य सुधारण्यास मदत होते. समाजातील लोकांना या नैराश्याच्या गर्तेतून बाहेर काढण्यासाठी कोणत्या ना कोणत्यातरी मदत कार्यात त्यांना गुंतवून ठेवण्यात

येईल, याची दक्षमा घेण्याची आवश्यकता आहे. म्हणुन घटनास्थळी मदतकार्य करणा-या संस्था/व्यक्ती, त्यांच्या दैनंदिन जीवनाच्या प्रत्येक कामात स्वयंसहाय्य करण्यास उत्तेजन देतील.

- मृतांची ओळख पटविण्यास मृतदेहांची विल्हेवाट लागण्यास आणि नुकसान पोहोचलेल्या अन्नधान्य साठ्याची विल्हेवाट लावण्यास मदत करण्यास उत्तेजन देतील.
- साधनसामुग्री वाहतुकीसाठी चढविणे, उतरविणे, साधनसामुग्रीचे वाटप, तात्पुरते बांधकाम, अन्नवाटप इत्यादीसारख्या कामात श्रमदान करण्यास उत्तेजन देतील.
- हानी आणि नुकसान यांचे अभिलेख अदयावत करण्यासाठी त्यांचे साहाय्य मिळवतील.
- कायदा व सुव्यवस्था राखण्याच्या कामी त्यांचे साहाय्य मिळवतील.
- स्वच्छते संबंधातील आवश्यक तो दर्जा ठेवण्याच्या आणि कच-याची विल्हेवाट लावण्याच्या कामात त्यांचे सहाय्य मिळवतील.
- मानसिक स्वास्थ्य सांभाळण्यासाठी सांस्कृतीक व करमणुकीच्या कार्यक्रमांना प्रोत्साहन देतील.

भाग- ९

अहवालाविषयक नमुने

१. सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यावरील एकत्रित अहवाल.
२. पालिका उपआयुक्त (क्षेत्र) यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.
- ९.३ पोलिस दलासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधीचा अहवाल.
- ९.४ सहा. पोलिस आयुक्त (वाहतूक) यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.
५. अग्निशमन दलासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.

६. वैद्यकीय सहाय्य विषयक कामांसाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.
७. रेल्वेस्थानक प्रबंधक यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.
८. नाशिक महानगरपालिका, नाशिक परिवहन यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधीचा अहवाल.

९. अहवालाविषयक नमुने :

संस्थीय स्वरूपाच्या व्यवस्था, अहवालाविषयक नमुन्याद्वारे त्या कार्यान्वित केल्याशिवाय प्रभावी ठरत नाहीत. अशा साधनांमुळे कामाची दिशा निश्चित होते आणि त्यातील माहितीचा साधनस्रोत या माहितीला अधिकृतता प्राप्त करून देतात. विविध अमंलबजावणी विभागांसाठी अहवालाविषयक नमुने तयार करण्यात आले आहेत. आपत्तीचे स्वरूप आणि व्याप्ती यानुसार हे संकटकालीन कार्य केंद्र/नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष यांच्याकडून एकत्रित केले जातात आणि मानवीय आयुक्त व पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) यांच्याकडे पाठवले जातात. क्षेत्रीय परिस्थितीचे संनियंत्रण करण्यासाठी देखील हे नमुने उपयुक्त ठरतील.

९.१ सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही एकत्रित अहवाल -

पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) हे सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यावरील एकत्रित अहवाल सातत्याने माननीय आयुक्त यांच्याकडे पाठवतील.

माहितीसंबंधातील बाब तपशील आणि अभिप्राय

१. घटनेचे स्वरूप
२. बाधित ठिकाणांच्या संख्येचा अंदाज आणि या ठिकाणांची नावे
३. परिणामाचे सर्वसाधारण निर्धारण
 - अडकून पडलेल्या / बाधित झालेल्या अंदाजित व्यक्ती
 - पुढील ठिकाणातून स्थलांतर करण्याची आवश्यकता असलेल्या व्यक्तींची संख्या
 - मृत व्यक्तींची संख्या
 - जखमी व्यक्तींची संख्या
 - नुकसान पोहोचलेली घरे, बांधकामे, क्षेत्रे यांची अंदाजित संख्या
४. पायाभूत सोयींचे झालेले नुकसान-
 - रस्ते वाहतुक
 - वीज पुरवठा
 - पाणी पुरवठा
 - दुरसंचार
 - जलवाहिन्या
५. करण्यात आलेली कार्यवाही

संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा-

 - अग्निशमन दल
 - पोलिस

- महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, शहर
- नागरी संरक्षण व गृहरक्षक दल
- जिल्हा नियंत्रण कक्ष
- रेल्वे स्थानक
- हवामानशास्त्र विभाग, मेरी
- शासकीय, रेल्वे आणि नाशिक जिल्हा रुग्णालय, संदर्भ सेवा रुग्णालय

६. पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय्य-

(अ) अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी करण्यात आलेली वाहतुक व्यवस्था

- महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या बसगाड्यांची संख्या क्षमतेसह.
- खाजगी बसगाड्यांची संख्या क्षमतेसह

(ब) पुढिल ठिकाणी अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी अदयाप वाहतुक व्यवस्था करावयाची आहे.

(क) चालु असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य

(ड) पुढिल ठिकाणातून स्थलांतर करण्यात आलेल्या व्यक्तींची संख्या

(इ) पुढिल ठिकाणी तातडीने पाणी व अन्न पुरवठ्याची व्यवस्था करण्यात आली (ठिकाणे व संख्या)

- रेल्वे स्थानके
- बस स्थानके
- तात्पुरते निवारे
- घटनास्थळ

(फ) घटनास्थळी सहाय्य करित असलेल्या अशासकीय संघटनांची नावे

(७) कार्यान्वित केलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा-

- * दुरदर्शन
- * आकाशवाणी
- * केबल टी. व्ही.
- * महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन मंडळाच्या आगारातील जनसंबोधन यंत्रणा
- * पुढिल ठिकाणी वाहतुक व्यवस्थापनासाठी लावण्यात आलेले माहिती पत्रक
- * तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी

(१) शोध आणि बचाव कार्य यासाठी सहाय्य

(२) अन्न

(३) मनुष्य बळ

नाव :

पदनाम :

दिनांक :

सही :

१.२ पालिका उपआयुक्त (परिमंडळ) यांच्यासाठी सध्य स्थिती आणि करण्यात आलेली कारवाई या

**संबंधातील अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) यांचेकडे पाठवतील. माहिती
संबंधातील बाब तपशील आणि अभिप्राय :**

- (१) घटनेचे स्वरूप
- (२) बाधीत ठिकाणांच्या संख्येचा अंदाज आणी या ठिकाणांची नावे
- (३) परिणामांचे सर्वसाधारण निर्धारण
 - * अडकुन पडलेल्या/ बाधीत असलेल्या अंदाजीत व्यक्ती
 - * पुढिल ठिकाणाहून स्थलांतर करण्याची आवश्यकता असलेल्या व्यक्तींची संख्या
 - * मृत व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 - * जखमी व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 - * नुकसान पोहोचलेली घरे, बांधकामे, क्षेत्रे यांची अंदाजीत संख्या
- (४) पायाभूत सोयींचे झालेले नुकसान
 - * रस्ते वाहतुक
 - * वीज पुरवठा
 - * पाणी पुरवठा
 - * दुरसंचार
 - * जलवाहिन्या
- (५) करण्यात आलेली कारवाई
- (अ) संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा
 - * अग्निशमन दल
 - * पोलिस दल
 - * महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ
 - * नागरी संरक्षण व गृह रक्षक दल
 - * जिल्हा नियंत्रण कक्ष
 - * रेल्वे स्थानक
 - * हवामान शास्त्र विभाग, मेरी
 - * शासकीय, रेल्वे आणि मनपाची रुग्णालये
- (६) पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय्य
- (अ) अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी करण्यात आलेली वाहतुक व्यवस्था
 - * महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या बसगाड्यांची संख्या क्षमतेसह
 - * खाजगी बसगाड्यांची संख्या क्षमतेसह
- (ब) पुढिल ठिकाणी अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी अदयाप वाहतुक व्यवस्था करावयाची आहे.
- (क) चालू असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य
- (ड) पुढिल ठिकाणातून स्थलांतर करण्यात आलेल्या व्यक्तींची संख्या
- (इ) पुढिल ठिकाणी तातडीने पाणी व अन्न पुरवठ्याची व्यवस्था करण्यात आली. (ठिकाणे व संख्या)
 - * रेल्वे स्थानके
 - * बस स्थानके
 - * तात्पुरते निवारे

* घटनास्थळे

(फ) घटनास्थळी सहाय्य करीत असलेल्या अशासकीय संघटनांची नावे

(७) कार्यान्वित केलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा

* दुरदर्शन

* आकाशवाणी

* टी. व्ही.

* केबल टी.व्ही.

* महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळाच्या आगारातील जनसंबोधन यंत्रणा

* पुढिल ठिकाणी वाहतुक व्यवस्थापनासाठी लावण्यात आलेले माहिती फलक

(८) तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी :

* शोध व बचाव कार्य यासाठी सहाय्य

* अन्न

* पाणी

* मनुष्यबळ

नाव: पदनाम:

दिनांक: सही:

९.३ पोलिस दलासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासबंधीचा अहवाल:

पोलिस नियंत्रण कक्ष पोलिस उपआयुक्त परिमंडळ १ हे सदयस्थिती व करण्यात आलेली कार्यवाही यासबंधीचा अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) नाशिक महानगरपालिका यांच्याकडे पाठवतील.

माहिती संबंधातील बाबी तपशील आणि अभिप्राय

१. घटनेचे स्वरूप

२. बाधित झालेल्या ठिकाणांच्या संख्येचा अंदाज आणि या ठिकाणांची नावे

३. परिणामाचे सर्वसाधारा निर्धारण :

• मृत व्यक्तींची अंदाजित संख्या

• जखमी व्यक्तींची अंदाजित संख्या

• वाहतुकीत अडथळा आलेल्या/ वाहतुकीची दाटी झालेल्या रस्त्यांची नावे

४. करण्यात आलेली कार्यवाही संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा

• अग्निशमन दल

• पोलिस दल

• महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ

• नागरी संरक्षण गृह रक्षक दल

• जिल्हा नियंत्रण कक्ष

• शासकीय, रेल्वे आणि जिल्हा रुग्णालये व मनपा रुग्णालये

५. पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय्य

१. अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी करण्यात आलेली वाहतुक व्यवस्था :
खाजगी बसगाडयांच्या क्षमतेसह संख्या, पोलिस दलाच्या वाहनांची संख्या
(ब) चालु असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य
(क) वाहतुकीसाठी बंद करण्यात आलेल्या रस्त्यांची नावे
(ड) सेवेत लावलेल्या वाहनांची / क्रेन्सची संख्या
(६) कार्यान्वीत करण्यात आलेल्या सार्वजनिक माहिती यंत्रणा
(अ) दुरदर्शन
(ब) आकाशवाणी
(क) केबल टी.व्ही.
(ड) पुढिल ठिकाणी वाहतुक व्यवस्थापनासाठी लावण्यात आलेले माहितीपत्रक
(७) तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी, शोध व बचावकार्य यासाठी सहाय्य रुग्णवाहिका मनुष्यबळ

नाव : पदनाम:
दिनांक: सही :

९.४ सहायक पोलिस आयुक्त (वाहतुक) यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही

या संबंधातील अहवाल सहाय्यक पोलिस आयुक्त (वाहतुक) हे सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधातील अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) नाशिक महानगरपालिका यांना सादर करतील.

माहिती संबंधातील बाबी तपशील आणि अभिप्राय

१. घटनेचे स्वरूप
२. बाधीत झालेल्या ठिकाणांच्या संख्येचा अंदाज आणि या ठिकाणांची नावे
३. परिणामाचे सर्वसाधारण निर्धारण
 - मृत व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 - जखमी व्यक्तींची संख्या
 - वाहतुकीत अडथळा आलेल्या / वाहतुकीची दाटी झालेल्या रस्त्यांची नावे
४. करण्यात आलेली कार्यवाही- संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा
 - अग्निशमन दल
 - पोलिस दल
 - महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (शहर)
 - नागरी संरक्षण व गृहरक्षक दल
 - जिल्हा नियंत्रण कक्ष
 - शासकीय, रेल्वे, नाशिक मनपा रुग्णालये
५. पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय्य
 - (अ) अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी करण्यात आलेली वाहतुक व्यवस्था खाजगी बसगाडयांच्या

- क्षमतेसह पोलिस दलाच्या वाहनांची संख्या
 (ब) चालु असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य
 (क) सेवेत आलेल्या टोईंग वाहनांची/ क्रेनची संख्या
 (६) कार्यान्वित करण्यात आलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा :
 (अ) दुरदर्शन
 (ब) आकाशवाणी
 (क) केबल टी.व्ही.
 (ड) पुढिल ठिकाणी वाहतुक व्यवस्थापनासाठी लावण्यात आलेले माहितीपत्रक
 (७) तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी, शोध व बचावकार्य यासाठी सहाय्य रुग्णवाहिका मनुष्यबळ

नाव : पदनाम:
 दिनांक: सही :

१.५. अग्निशमन दल अधिका-यांसाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या

संबंधातील अहवाल अग्निशमन दल अधिकारी हे सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधातील अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त अतिक्रमण नाशिक महानगरपालिका यांना सादर करतील. माहिती संबंधातील बाबी, तपशिल आणि अभिप्राय.

- (१) घटनेचे स्वरूप
 (२) बाधित झालेल्या ठिकाणांच्या संख्या आणि या ठिकाणांची नावे
 (३) परिणामाचे सर्वसाधारण निर्धारण :
 पुढिल ठिकाणातून स्थलांतर करण्याची आवश्यकता असलेल्या व्यक्तींची संख्या
- मृत व्यक्तींची अंदाजित संख्या
 - जखमी व्यक्तींची अंदाजित संख्या
 - नुकसान पोहचलेली घरे/ बांधकामे/ क्षेत्रे यांची अंदाजित संख्या
- (४) पायाभुत सोयींचे झालेले नुकसान : वीजपुरवठा, पाणीपुरवठा
 (५) करण्यात आलेली कार्यवाही- संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा
- * नाशिक महानगरपालिका
 - * पोलिस दल
 - * महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (शहर)
 - * नागरी संरक्षण व गृह रक्षक दल
 - * शासकीय, रेल्वे, मनपा नाशिक रुग्णालय
- (६) पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय्य :
 (अ) चालु असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य
 (७) कामावर लावण्यात आलेल्या आगीच्या बंबांची संख्या
 (अ) चालु असलेले/ पुर्ण झालेले बचाव कार्य
 (८) पुढिल ठिकाणातून स्थलांतर करण्यात आलेल्या व्यक्तींची संख्या

- (९) सेवेत लावलेल्या रुग्णवाहिकांची संख्या
 (१०) कार्यान्वित करण्यात आलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा :
 घटनास्थळी स्थापित करण्यात आलेली माहिती केंद्रे
 (११) तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी शोध आणि बचाव कार्य यासाठी सहाय रुग्ण वाहिका
 मनुष्यबळ

नाव : पदनाम:
 दिनांक: सही :

९.६ वैद्यकीय सहायाच्या कामांसाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधातील अहवाल नाशिक वैद्यकीय सहाय नियंत्रण कक्ष वैद्यकीय सहाय पुरविण्याच्या कामांच्या संदर्भात सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधातील अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमण) नाशिक महानगरपालिका यांना सादर करतील. माहिती संबंधातील बाबी तपशिल आणि अभिप्राय

- (१) घटनेचे स्वरूप
 (२) बाधीत झालेल्या ठिकाणांच्या संख्येचा अंदाज आणि या ठिकाणांची नावे
 (३) परिणामाचे सर्वसाधारण निर्धारण
 • मृत व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 • जखमी व्यक्तींची संख्या
 (४) पायाभुत सोयींचे झालेले नुकसान
 (अ) रुग्णालये
 (ब) वीज पुरवठा
 (क) इतर
 (५) करण्यात आलेली कार्यवाही
 * नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष
 * अग्निशमन दल नियंत्रण कक्ष
 * पोलिस नियंत्रण कक्ष
 * रेल्वे रुग्णालयाचा नियंत्रण कक्ष
 * शासकीय, रेल्वे, मनपा नाशिक रुग्णालये
 (६) पुरविण्यात आलेले तातडीचे सहाय :
 * डॉक्टरांची संख्या
 * पॅरामेडिकोजची संख्या
 * उपचार करण्यात आलेल्या व्यक्तींची संख्या
 * रुग्णवाहिकांची संख्या
 (७) रुग्णालयात आलेल्या व्यक्ती
 * रुग्णालयांची नावे
 * आलेल्या व्यक्तींची संख्या

- * बाहय रुग्णोपचार विभागात उपचार करण्यात आलेल्या व्यक्ती
- * दाखल करून घेण्यात आलेल्या व्यक्ती
- * दाखल करून घेण्यापुर्वी झालेले मृत्यु
- * दाखल केल्यानंतर झालेले मृत्यु
- (८) सेवेत लावण्यात आलेल्या रुग्णवाहीकांची संख्या
- (९) करण्यात आलेल्या प्रतिबंधात्मक योजन
- (१०) कार्यान्वित करण्यात आलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा :
 - (अ) दुरदर्शन
 - (ब) आकाशवाणी
 - (क) केबल टी. व्ही.
 - (ड) पुढिल ठिकाणी वाहतुक व्यवस्थापनासाठी लावण्यात आलेले माहिती फलक
- (११) तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी
 - (अ) विशेष औषधीद्रव्ये/ औषधे

नाव : पदनाम :
दिनांक : सही :

१.७ रेल्वे स्थानक प्रबंधक यांच्यासाठी सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही यासंबंधातील अहवाल रेल्वे स्थानक प्रबंधक सदयस्थिती आणि करण्यात आलेली कार्यवाही या संबंधातील अहवाल सातत्याने पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमणे) नाशिक महानगरपालिका यांना सादर करतील , माहिती संबंधातील बाबी तपशील आणि अभिप्राय

१. घटनेचे स्वरूप
२. बाधित झालेल्या ठिकाणांचे संखेचा अंदाज आणि या ठिकाणांची नावे
३. परिणामांचे सर्वसाधारण निर्धारण:
 - * अडकुन पडलेल्या / बाधित झालेल्या व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 - * मृत व्यक्तींची अंदाजित संख्या केवळ रेल्वे अपघातांच्या बाबतीत
 - * रेल्वे सेवा पुर्णतः सुरु आहे/ पुर्णतः बंद पडलेली आहे/..... पासून
- पर्यतच्या भागात बंद पडलेली आहे.
४. बाहेरगावची रेल्वे वाहतुक
 - * येणा-या रेल्वे गाड्या पुढील स्थानकांवर थांबून ठेवण्यात आल्या आहेत.
 - * रद्द करण्यात आलेल्या बाहेरगावी जाणा-या रेल्वे गाड्यांची संख्या
५. पायाभुत सोयींची झालेले नुकसान :
 - अ. रेल्वेचा वीजपुरवठा
 - ब. सिग्नल यंत्रणा
 - क. रेल्वे रुळ
६. करण्यात आलेली कार्यवाही- संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा
 - * नाशिक महानगरपालिका

- * पोलिस दल
 - * अग्निशमन दल
 - * महाराष्ट्र राज्य विज वितरण कंपनी
 - * महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ
 - * हवामान शास्त्र विभाग
- अ. अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी तातडीने अन्व पाणी पुरवठा करण्यासाठी केलेल्या सुविधा
- ब. चालविण्यात येणा-या जादा रेल्वे गाड्यांची संख्या
७. कार्यान्वित करण्यात आलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा
- * दुरदर्शन
 - * आकाशवाणी
 - * केबल टी.व्ही.
 - * रेल्वे स्थानकांवरील जनसंबोधन यंत्रणा
८. तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी शोध आणि बचावकार्य यासाठी सहाय्य रुग्णवाहिका अग्निशमन दल मनुष्यबळ

नाव: पदनाम:
दिनांक: सही:

९. महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ यांच्यासाठी सदयस्थीती आणि करण्यात आलेली कार्यवाहीचा संक्षिप्त अहवाल एसटी महामंडळ यांच्यासाठी सदयस्थीती आणि करण्यात आलेली कार्यवाहीचा संक्षिप्त अहवाल सातत्याने उप आयुक्त अतिक्रमण यांच्याकडे पाठवतील, माहिती संबंधातील बाबी तपशील आणि अभिप्राय

१. घटनेचे स्वरूप
२. बाधित झालेल्या प्रवाशी मार्गाचा अंदाजीत संख्या आणि या प्रवास मार्गाची नावे
३. परिणामांचे सर्वसाधारण निर्धारण:
 - * अडकुन पडलेल्या / बाधित झालेल्या व्यक्तींची अंदाजीत संख्या
 - * मृत व्यक्तींची अंदाजित संख्या (केवळ अपघातांच्या बाबतीत(वाहतुकीस अडथळा आलेल्या/ वाहतुकीची दाटी झालेल्या रस्त्यांची नावे
४. करण्यात आलेली कार्यवाही
५. करण्यात आलेली कार्यवाही- संपर्क साधण्यात आलेल्या यंत्रणा
 - * नाशिक महानगरपालिका
 - * पोलिस दल
 - * अग्निशमन दल
 - * एसटी महामंडळ
 - * हवामान शास्त्र विभाग
- अ. अडकुन पडलेल्या प्रवाशांसाठी तातडीने वाहतुक करण्यासाठी केलेल्या सुविधा
- ब. चालविण्यात येणा-या म.रा.प.म. च्या जादा बस गाड्यांची संख्या क्षमतेसह

७. कार्यान्वित करण्यात आलेली सार्वजनिक माहिती यंत्रणा
- * दुरदर्शन
 - * आकाशवाणी
 - * केबल टी.व्ही.
 - * बस/रेल्वे स्थानकांवरील जनसंबोधन यंत्रणा
८. तात्काळ आवश्यक असलेल्या बाबी शोध आणि बचावकार्य यासाठी सहाय्य रुग्णवाहिका अग्निशमन दल मनुष्यबळ

नाव: पदनाम:
दिनांक: सही:

भाग-१०

सामुहिक शिक्षणांद्वारे योजनेचा प्रसार

१०. सामुहिक शिक्षणांद्वारे योजनेचा प्रसार

आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजना प्रभावीपणे अंमलात तिच्या स्थरांवर प्रचार करण्याची आवश्यकता आहे. केंद्र शासनाचे विभाग बहुभाषिक संस्था, सेनादल यांचे राज्यस्तरीय अधिकारी नाशिक नगरपालिका प्राधिकरणे जिल्हा प्राधिकरणे शासकीय विभाग अशासकीय संघटना व इतर संस्थासर्वसाधारण जनतेमध्ये जनप्रचार माध्यमाद्वारे योजनेचा आशय सुनियोजित आणि विषयानिष्ठ स्वरूपाचा जनजागृती कार्यक्रमाद्वारे समजावून सांगण्याची गरज आहे.

योजनेचा प्रचार करण्याची जबाबदारी आयुक्त यांच्याकडे विहित असेल आणि असा प्रचार आपत्ती व्यवस्थापनात सहभागी होणा-या प्रत्येक संस्थेद्वारे आयोजित जनजागृती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून करण्यात येईल.

जनजागृती कार्यक्रमाचा मोठ्या प्रमाणात प्रसार होण्यासाठी स्थानिक भाषेत प्रचार माध्यमांचा उपयोग करून घेण्यात येईल.

जसे वृत्तपत्रे, दूरदर्शन, केबल, रेडिओ, साहित्य, शाळा महिविद्यालय व इतर संस्था यांच्यावर लक्ष केंद्रीत करण्यात येईल. त्याच बरोबर आयुक्त समाज आणि संबधित विभाग यांनी कार्यपध्दतीत कर्मचारी, साधनसामग्री आणि आपत्तीनंतरची सुस्थिती हयांची कायम सिध्दता ठेवावी व कृतीचा सराव प्रत्यक्षात आयोजित करून सुनिश्चित करतील.

भाग-११

सामुहिक शिक्षणांद्वारे योजनेचा प्रसार

११. प्रभाग स्तरावरील अनुकृती रिस्यॉन्स योजना :

- ११.१ उपायुक्त (परिमंडळ) यांच्या जबाबदा-या
- ११.२ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर विभाग क्षेत्रीय अधिका-याच्या जबाबदा-या
- ११.३ विभाग अधिक-याच्या जबाबदा-या
- ११.४ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर सहायक पोलिस उपायुक्त/ सहायक पोलिस आयुक्त यांच्या जबाबदा-या
- ११.५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर सहायक पोलिस उपायुक्त वाहतुक यांच्या जबाबदा-या
- ११.६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर अग्निशमन अधिकारी/ केंद्र अधिकारी यांच्या जबाबदा-या
- ११.७ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर वैदयकिय अधिकारी / अपघात यांच्या जबाबदा-या
- ११.८ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर रेल्वे स्थानक प्रबंधक यांच्या जबाबदा-या
- ११.९ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर व्यवस्थापक / सहायक आगार व्यवस्थापक महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ यांच्या जबाबदा-या
- ११.१० आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र राज्य विदयुत वितरण कंपनीचे उपकेंद्र अभियंता यांच्या जबाबदा-या
- ११.११ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर भारत संचार निगम लिमिटेड यांच्या क्षेत्र प्रबंधकाच्या जबाबदा-या

- ११.१२ महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ प्रादेशिक अधिकारी
 ११.१३ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाच्या प्रादेशिक अधिका-याच्या जबाबदा-या
 ११.१४ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर शिधा वाटप अधिका-याच्या जबाबदा-या
 ११.१५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी यांच्या जबाबदा-या
 ११.१५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर कमांड ----- यांच्या जबाबदा-या
 ११.१६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर उपनियंत्रक, नागरी संरक्षण यांच्या जबाबदा-या

११. प्रभाग स्तरावरील अनुकृती रिस्यॉन्स योजना :

हा दस्त ऐवज नाशिक आपत्ती व्यवस्थापन योजनेचा एक उपविभाग असून तो विभाग पातळीवर सुक्ष्मस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन कृती योजनेसाठी तयार करण्यात आलेला आहे. जेव्हा आपत्ती विभाग स्तरापुरती स्थान सिमीत असेल आणि ती स्थानिकरित्या हाताळता येत असेल तेव्हा विभाग स्तरावरील योजना कार्यान्वित होईल. तथापि आपत्तीची झळ शहराच्या फार मोठया भागाला पोहोचेल त्याबाबतीत केवळ शहर स्तरावर नव्हे तर विशिष्ट विभाग स्तरावरदेखील कामात समन्वय साधण्याची आवश्यकता असेल. अशा परिस्थितीत बाधीत झालेल्या प्रभागांची विभाग स्तरावरील योजना नाशिक आपत्ती व्यवस्थापन योजनेबरोबर कार्यान्वित होईल.

११. १ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यावर पालिका उप आयुक्त/ परिमंडळ नाशिक महानगरपालिका यांच्या जबाबदा-या:

आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यावर पालिका उप आयुक्त परिमंडळ यांनी पालिका उप आयुक्त अतिक्रमण, संकटकालीन कार्यकेंद्र आणि नाशिक क्षेत्राचे अधिकारी यांचेशी कायम संपर्क ठेवावा.

पोलिस कायदा व सुव्यवस्था	सहायक पोलिस आयुक्त आणि वरिष्ठ पोलिस निरीक्षक
पोलिस वाहतुक	विभागीय पोलिस निरीक्षक
अग्निशामन दल	केंद्र अधिकारी
रेल्वे	स्टेशन मास्टर्स
महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ	सहायक आगार व्यवस्थापक
नाशिक जिल्हा रुग्णालय/महापालिका रुग्णालय	निवासी वैद्यकीय अधिकारी
भारत संचार निगम लिमिटेड	उपविभागीय अभियंता
महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी	उपकेंद्र अभियंता
महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	प्रादेशिक अधिकारी
महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ	प्रादेशिक अधिकारी

प्रत्येक उप आयुक्त परिमंडळ यांनी पुढील उपाययोजना करण्याच्या दृष्टीने सिध्दता ठेवणे आवश्यक असेल.

- विभाग सतरावरील आपत्ती व्यवस्थापन योजना तयार करुन ती नाशिक महानगरपालिकेच्या पालिका सदस्यांना आणि अशासकीय संघटनांना पुरविणे ,
- विभागाचे सर्वेक्षण करणे, वाहन मार्गातील अडथळे दूर करुन सर्व परिस्थितीत उंच पातळीवरुन निम्न पातळीकडे वाहणा-या पाण्याचे आत येणारे व बाहेर जाणारे प्रवाह मार्ग सिमार्कित करणे, सर्व प्रतिकुल परिस्थितीत नदीनाल्यातील पाण्याच्या पातळीवर बारकाईने लक्ष ठेवणे , या वाहन मार्गावर दक्षतापूर्वक लक्ष ठेवणे.
- उपआयुक्त यांनी स्वतः प्रत्यक्ष जागेवर हजर राहून आवश्यक असलेल्या सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांना दूरध्वनी केल्यावर तात्काळ सर्व संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांनी कामावर हजर राहावयाचे आहे. व ओळख पटविण्याकरीता दर्शनी भागावर ओळखपत्र वापरणे बंधनकारक आहे. आदेश झाल्यानंतर
- पुढील गोष्टी करुन विभाग नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- आपत्तीच्या वेळी विभाग नियंत्रण कक्षाचा प्रभारी म्हणुन उपअभियंत्याच्या श्रेणीच्या एका पर्यवेक्षकाची नियुक्ती करणे.
- दूरध्वनीद्वारे सर्व बचाव कार्य गट सिध्द करणे.
- परिमंडळ नियंत्रण कक्षाशी थेट दूरध्वनी संपर्क साधणे.
- स्वच्छता विभागातील मजूर आणि सार्वजनिक आरोग्य विभागाचे कर्मचारी यांना कोणतेही आपात्कालीन काम करण्यासाठी तयार ठेवणे.
- पालिका उप आयुक्त हे क्षेत्रीय कामाविषयी आणि तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामग्री तैनात केल्याविषयी व त्यांची कुमक पाठविल्याविषयी तात्काळ कृती केंद्रास कळवतील आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबीविषयीदेखील कळवतील.
- घटनास्थळी माहिती केंद्र स्थापित करणे.
- वाहतुकीची खाजगी वाहणे , तात्पुरते निवारे अधिगृहित करण्याचे काम उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी यांच्यामार्फत करता येईल.

११.२. आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर विभागीय क्षेत्रीय अधिका-याच्या जबाबदा-या

- * आपत्ती उदभवल्यानंतर पालिका आयुक्त आणि विभाग अधिकारी यांच्याशी समन्वय साधणे.
- * पुढील कामाचे सनियंत्रण करणे-
- * घरे कोसळण्याच्या आपत्तीच्या वेळी अग्निशमन दलाशी समन्वय साधून बचाव कार्य करणे.

- * जखमी व्यक्तींना प्राधान्यक्रम देऊन त्यांना रुग्णालयात नेण्याची व्यवस्था करणे.
- * मृतदेह रुग्णालयातून वाहून नेणे / प्रेताची विल्हेवाट लावण्याकरिता मदत करणे.
- * पूरोधी उपयोजना करणे
- * दगाडमातीचे ढिगारे हलविणे.
- * सामानसुमान वाचविण्याची कामे करणे.
- * उन्मळुन पडलेली झाडे तेथुन हालविणे.

* नुकसान झालेले रस्ते, पाणी पुरवठा व जलवाहिन्या यांची दुरुस्ती करणे.

११.३ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर विभाग अधिका-याच्या जबाबदा-या :

संबंधित विभाग अधिकारी हे आपत्तीच्या ठिकाणी आपत्ती व्यवस्थापन योजनेची अंमलबजावणी करणारे अधिकारी असतील. विभाग अधिकारी हा एक अंमलबजावणी करणा-या विविध विभागांच्या क्षेत्रीय कामांमध्ये समन्वय साधण्यास जबाबदार असेल. अंमलबजावणी करणा-या संस्थाना कार्यक्षमपणे काम करता येता यावे यासाठी त्यांना सहाय्य पुरविण्याची जबाबदारी देखील विभाग अधिका-यावर असेल. विभाग अधिकारी विभाग योजनेत देण्यात आलेली सर्व माहिती अंमलबजावणी करणा-या विभागाच्या अधिका-यांना पुरविल. विभाग अधिकारी, नाशिक महानगरपालिकेच्या कर्मचारी वर्गामार्फत पुढील कामे करून घेण्यास प्रत्यक्ष जबाबदार असेल.

- घरे कोसळल्याच्या आपत्तीच्या वेळी अग्निशमन दलाशी समन्वय साधून बचाव कार्यकरणे.
- प्राधान्यता देऊन जखमींना रुग्णालयात नेण्याची व्यवस्था करणे.
- मृतदेह रुग्णालयात वाहून नेणे / प्रेतांची विल्हेवाट लावण्याकरिता मदत करणे.
- पुररोधी कामे / दगडमातीचे ढिगारे हलविणे.
- सामानसुमान वाचविण्याची कामे करणे.
- उन्मळून पडलेली झाडे तेथून हलविणे.
- नुकसान पोहोचलेले रस्ते, पाणी पुरवठा व जलवाहिन्या यांची दुरुस्ती करणे.
- अडकून पडलेल्या किंवा बाधित झालेल्या व्यक्तींची नाशिक महानगरपालिकेची वाहने , खाजगी वाहने आणि महाराष्ट्र राज्य परिवहन सेवेच्या बसगाडयातून वाहतूक / स्थलांतर करणे.
- तातडीने अन्नपाण्याची व्यवस्था करून तात्पुरते निवारे उपलब्ध करून देणे.
- बचाव कार्यावर असलेल्या वाहनांसाठी प्रवेशपत्रिका आणि ओळख पटविणारे स्टिकर्स पुरविणे.
- बचाव कार्य करणारे कर्मचारी तसेच अशासकीय संघटनांतील व्यक्ती यांना प्रवेशपत्रिका आणि ओळखपत्रे पुरविणे.
- प्रभाग अधिकारी, वैद्यकीय अधिकारी यांच्यामार्फत पुढील गोष्टींची व्यवस्था करील.
- प्रतिबंधक औषधे पुरविणे आणि साथरोग रोधी कामे करणे.
- साथरोगाच्या संबंधात आवश्यक असलेल्या सावधगिरीच्या उपाययोजनांची विशेष माहिती पुरविणे.
- अन्न , पाणी पुरवठा , स्वच्छता आणि प्रेतांची विल्हेवाट यावर देखरेख ठेवणे, हानी निर्धारणाचे काम विभाग अधिका-याकडून करण्यात येईल. विभाग अधिकारी आपत्तीनंतरच्या कामांसाठी अशासकीय संघटना आणि खाजगी क्षेत्र यांचे सहाय्य मिळवतील. विभागामध्ये सक्रीय असलेल्या अशासकीय संघटना त्यांच्याकडून अपेक्षित असलेल्या कामांसह प्रत्येक विभाग योजनेच्या खंड दोनमध्ये दिलेली आहे.

पुढील साधनांसारखी आवश्यक असलेली साधने:

- खोदकाम अवजारे
- चोक क्लियरिंग साधने.
- झाडे कापण्याच्या करवती.
- पोर्टेबल सर्च लाईट.
- बॅटरीज.

- मेगाफोन
- गॅसकटर्स
- जे.सी.बी.
- पोक्लेन.
- आर.सी.सी.बीम कटर्स.
- जनित्रे.
- वाहने आणि तात्पुरते निवारे अधिग्रहीत करण्याच्या कामात क्षेत्रीय अधिका-यास सहाय्य .
- आपत्ती उदभवल्यानंतर संक्रमण शिबिरासाठी आवश्यक असलेल्या बाबींचे निर्धारण करणे.
- तात्पुरत्या निवासासाठी संक्रमण शिबिरे आणि मंडप उभारणे.
- अन्न् वाटपाची व्यवस्था करणे .
- कपड्यांची व्यवस्था करणे.
- सानुग्रह सहाय्य पुरविणे.
- संक्रमण शिबिरांसाठी असलेली साधनसामुग्री आणि मनुष्यबळ यासाठी अशासकीय संघटना आणि खाजगी क्षेत्र यांचे सहाय्य मिळविणे. जिल्हा नियंत्रण कक्षास क्षेत्रीय कामे तसेच कर्मचारी आणि साधनसंपत्ती तैनात केल्याविषयी व त्यांची कुमक पाठविल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जागा / बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.४ आपत्तीच्या इशा-यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर पोलिस उपायुक्त / सहाय्यक पोलिस आयुक्त यांच्या जबाबदा-या:

सहाय्यक पोलिस आयुक्त , पालिका उप आयुक्त (अतिक्रमण) आणि पालिका उप आयुक्त (परिमंडळ) यांच्याशी समन्वय साधून क्षेत्रातील पुढील कामे करण्यास पोलीस उप आयुक्तांचे कार्यालय जबाबदार असेल.

- कायदा व सुव्यवस्था राखणे.
- प्राधान्यक्रम देऊन जखमींना रुग्णालयात हलविणे आणि रुग्णालयाच्या ठिकाणी जमावाला नियंत्रित करण्यासाठी बंदोबस्त पुरविणे.
- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रणकक्ष उभारणे.
- बघे लोकांच्या हालचाली आणि वाहने व पादचारी यांची रहदारी निर्बंधित करण्यासाठी क्षेत्राची घेराबंदी करणे.
- बाधित क्षेत्राची मालमत्ता / मौल्यवान चिजवस्तु यांचे रक्षण करणे.
- बचाव कार्य आणि मदतकार्य करणारे / वाहने सहजरित्या पोहोचण्यासाठी पोचमार्गाची तरतूद करणे.
- योग्य प्रकारे ओळख पटविण्याची , तपास करण्याची कार्यवाही करण्याची आणि प्रेतांची विल्हेवाट लावण्याची व्यवस्था करणे.
- पोलिसांच्या कार्यपध्दतीप्रमाणे पंचनामे करण्यात येतील.
- विशेषतः रेल्वे स्थानके, बस स्थानके आणि शाळा यांच्याबाहेरील जमावाचे नियंत्रण करणे.
- रेल्वे स्थानक, बस स्थानके आणि शाळा यांच्या नजिक पोलिस बंदोबस्त ठेवणे.
- मोठ्या प्रमाणात फिरती गस्त घालण्याची व्यवस्था करणे.

- अडकून पडलेल्या किंवा बाधा पोहोचलेल्या व्यक्तींची पोलिसदलाच्या किंवा खाजगी वाहनातून वाहतूक किंवा स्थलांतर करण्याची व्यवस्था करणे.
- समाज विघातक प्रवृत्तीवर नियंत्रण ठेवणे.
- जनतेला माहिती देण्यासाठी जनसंबोधन यंत्रणेचा वापर करणे. माहिती पुरविण्यासाठी आणि बाधित क्षेत्रे मनाई क्षेत्रे म्हणून घोषित करण्यासाठी फलकांचा वापर करता येईल.
- शांतता राखण्यासाठी आणि अफवांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी मोहल्ला समित्यांचे सहाय्य मिळविणे .
- जनप्रचारमाध्यमे आणि जनता यांना माहिती पुरविण्यासाठी माहिती केंद्र .
- पोलिस नियंत्रण कक्षास, क्षेत्रातील कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग व सामग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी व त्यांची कुमक पाठविण्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर सहाय्यक पोलिस आयुक्त (वाहतूक) यांच्या जबाबदा-या :

सहाय्यक पोलिस आयुक्त (वाहतूक) हे पालिका उप आयुक्त (परिमंडळ), विभागीय क्षेत्रीय अधिकारी व विभाग अधिकारी यांच्याशी समन्वय साधून पुढील कामे करण्यास जबाबदार असेल.

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- वाहतूकीचे नियंत्रण व संनियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- विशेषतः रेल्वे स्थानके, बस स्थानके आणि शाळा या ठिकाणी वाढत्या प्रमाणात गस्त घालणे.
- आवश्यक असेल त्याप्रमाणे व तेव्हा वाहतूक पर्यायी मार्गावर वळविणे.
- विविध मार्गावरील वाहतूकीच्या स्थितीविषयी आणि विशेषतः मोठ्या प्रमाणातील वाहतूक किंवा कोंडी झालेले रस्ते याविषयी माहिती पुरविणे.
- अपेक्षित मार्गावर जादा बसगाड्या तैनात करण्याची व्यवस्था करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ यांच्याशी समन्वय साधणे.
- टोईंग क्रेन्स मिळविणे आणि अडकून पडलेली / नादुरुस्त झालेली किंवा रहदारीस अडथळा करणारी वाहने ओढून अन्यत्र नेणे.
- जनतेला माहिती पुरविण्यासाठी व मार्गदर्शनासाठी जनसंबोधन यंत्रणेचा वापर करणे.
- वाहतूकीच्या स्थिती संबंधात माहिती पुरविण्यासाठी महत्वाच्या ठिकाणी नामफलक आणि माहिती फलक उभारणे.
- वाहतूक व्यवस्थापनासाठी आरएसपी, एनसीसी, एनएसएस अशा शासकीय संघटना आणि स्वयंसेवी संस्था यांचे सहाय्य मिळविणे.
- अडकून पडलेल्या किंवा बाधित झालेल्या व्यक्तींची पोलिस दलाच्या किंवा खाजगी वाहनातून वाहतूक करण्याची / स्थलांतर करण्याची व्यवस्था करणे व त्यास समन्वय साधणे.
- वाहतूक नियंत्रण कक्षास, क्षेत्रातील कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर अग्निशमन अधिकारी / केंद्र

अधिकारी यांच्या जबाबदा-या:

अग्निशमन अधिकारी हा पालिका उपआयुक्त (अतिक्रमणे), पालिका उपआयुक्त (परिमंडळ १ / २) नाशिक महानगरपालिका आणि विभाग अधिकारी यांच्याशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्यास जबाबदार असेल.

- बाधित क्षेत्रातील अग्निशमनाची कामे .
- बचावकार्य.
- प्राधान्यक्रम देऊन जखमींना रुग्णालयात हलविणे.
- बाधित क्षेत्रातून व्यक्तींना अन्यत्र स्थलांतरित करणे.
- आपत्तीच्या ठिकाणी विद्युत यंत्रसंच किंवा वीजपुरवठा यांच्या सुरक्षितेची व्यवस्था करणे.
- झाडे उन्मळून पडल्यामुळे बंद झालेले रस्ते किंवा पायवाटा खुल्या करणे.
- सामानसुमान वाचविणे.
- घरे कोसळण्याच्या आपत्तीत बचाव कार्यासाठी नाशिक महानगरपालिकेशी समन्वय साधने.
- अग्निशमन दल नियंत्रण कक्षास, क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.७ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर वैद्यकीय अधिकारी (अपघात)

यांच्या जबाबदा-या :

वैद्यकीय अधिकारी (अपघात) हे उप आयुक्त (अतिक्रमण) यांच्याशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्यास जबाबदार असतील.

- २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- गंभीररित्या जखमी झालेल्या व्यक्तींवर रुग्णालयात तातडीने उपचार करण्याची व्यवस्था करणे.
- घटनास्थळी जखमींवर टॅगिंग आणि ट्रायेज करून उपचार करण्याची आणि जखमींना तेथून हलविण्याची व्यवस्था करणे.
- तातडीने औषधे व प्रथमोपचार पुरविणे.
- शवपरिक्षा आणि प्रेतांची विल्हेवाट करणे.
- रुग्णांना दाखल करण्यासाठी टॅगिंग आणि ट्रायेजसाठी रुग्णालयात एक क्षेत्र सीमांकित करणे .
- रुग्णालयामध्ये किंवा घटनास्थळी आवश्यक असल्यास पोजिशन सेंटर स्थापित करणे.
- तातडीने रक्ताचा पुरवठा व्हावा म्हणून रक्तपेढ्यांशी समन्वय साधणे.
- रुग्णालयामध्ये माहिती केंद्र स्थापित करणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्रास, क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि सामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी व त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.८ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर रेल्वे स्थानक प्रबंधकाच्या

जबाबदा-या:

रेल्वे स्थानक प्रबंधक हे, विभाग अधिका-यांशी समन्वय साधून पुढील कामे करण्याची व्यवस्था करतील.

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- रेल्वे पोलिसांमार्फत जमावाचे नियंत्रण .
- रेल्वे वाहतुकीसंबंधात जनसंबोधन यंत्रणेद्वारे सातत्याने अद्ययावत माहिती पुरविणे.
- रेल्वे प्रवाशांसाठी नाशिक महानगरपालिकेने सुरु केलेल्या तात्पुरत्या निवा-याच्या ठिकाणांची माहिती पुरविणे.
- रेल्वे स्थानकावर प्रवाशांना तातडीने अन् व पाणी पुरवठा करण्यासारख्या सोयींची तरतूद करणे.
- रेल्वे रुळ व मार्ग यावरील पाण्याच्या पातळीवर बारकाईने लक्ष ठेवणे आणि त्याबाबत संकटकाळी कार्यकेंद्रास वरचेवर कळविणे.
- रेल्वेमार्गावर पुरप्रवणक्षेत्रांच्या ठिकाणी तैनात करण्यात आलेल्या अभियांत्रिकी शाखेच्या कर्मचारी वर्गाशी समन्वय साधणे.
- प्रवाशांसंबंधातील माहिती आणि पर्यायी वाहतूक व्यवस्था या संबंधात पालिका उप आयुक्त (परिमंडळ) आणि विभाग अधिकारी यांच्याशी समन्वय साधणे आणि संकटकालीन कार्यकेंद्रावर वरचेवर माहिती पुरविणे.
- रेल्वे अपघातांच्या बाबतीत:
- बचावकार्य आणि स्थलांतर .
- जखमींना रुग्णालयात हलविणे.
- रेल्वे रुग्णालये, नाशिक महानगरपालिकेची रुग्णालये आणि शासकीय रुग्णालये यांच्याशी समन्वय साधणे.
- बाहेरगावच्या प्रवाशांसाठी करण्यात आलेल्या प्रवासाच्या पर्यायी व्यवस्थांविषयी माहिती पुरविणे आणि अशा सुविधा पुरविणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्रास, क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.९ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र राज्य परिवहन महामंडळ आगार व्यवस्थापक /सहाय्यक आगार व्यवस्थापक, यांच्या जबाबदार-या: आपत्तीच्या वेळी सिध्दता आणि अंमलबजावणी यांच्या संबंधात व्यवस्थापक/सहाय्यक आगार व्यवस्थापक (म.रा.प.म.) यांच्या जबाबदा-या :

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- आगारांमध्ये डिझेलचा पुरेसा साठा करून ठेवणे.
- तैनात करण्यासाठी राखीव बसगाड्या तयार ठेवणे.

आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा तो उदभवल्यानंतर संबंधित अधिका-याच्या पुढील जबाबदा-या असतील.

- वाहतुकीची स्थिती आणि प्रवाशांची माहिती या संबंधातील माहितीसाठी रेल्वे स्टेशन मास्तर आणि सहाय्यक पोलिस आयुक्त (वाहतुक) यांच्याशी समन्वय साधणे.
- अडकून पडलेल्या प्रवाशांची वाहतूक व्यवस्था करण्याकरिता नाशिक महानगरपालिका /महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ यांच्याशी समन्वय साधणे.
- प्रवाशांची वाहतूक सुरळीत करण्यासाठी निर्वाचित मार्गावर जादा बसगाड्या तैनात करणे.
- आवश्यक असेल तर आणि तेव्हा मार्गात बदल करणे.
- बसगाड्या रद्द करणे, मार्गातील बदल, बसगाड्यांना होणारा विलंब, नाशिक महानगरपालिकेच्या तात्पुरत्या निवा-याची ठिकाणे या संबंधात बस आगारामध्ये जनतेला माहिती पुरविणे.
- नाशिक महानगरपालिका नियंत्रण कक्ष आणि संकटकालीन कार्य केंद्र यांना क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी व त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे तसेच आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.१० आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र राज्य विदयुत वितरण कंपनीचे उपकेंद्र अभियंता यांच्या जबाबदा-या :

महाराष्ट्र राज्य विदयुत वितरण कंपनीचे उपकेंद्र अभियंता हे प्रभाग अधिका-यांशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्यास जबाबदार असतील.

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- आवश्यक असेल तर वीज पुरवठा खंडीत करणे.
- प्रकाश व्यवस्थेसाठी वीज पुरवठ्याची व्यवस्था करणे.
- बाधित क्षेत्र तसेच त्याचा परिसर येथे प्रकाश झोताची तरतूद करणे.
- वीजपुरवठा पूर्ववत करणे.
- दुरुस्तीच्या कामासाठी संकटकालीन पथके तयार ठेवणे.
- नुकसान पोहचलेल्या वीजपुरवठ्याच्या पायाभूत सोयीची दुरुस्ती करणे.
- वीजपुरवठ्यातील बिघाड किंवा शॉर्ट सर्किटच्या घटनांच्या बाबतीत अग्निशमन दलाशी समन्वय साधणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्र आणि संबंधीत नियंत्रण कक्ष यांना क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.११: आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर भारत दूरसंचार निगमचे क्षेत्र प्रबंधक यांच्या जबाबदा-या:

भारत दूरसंचार निगमचे क्षेत्र प्रबंधक अधिका-यांशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्यास जबाबदार असतील:

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- टेलिफोन लाईन्स पूर्ववत करणे.
- दुरुस्तीच्या कामासाठी संकटकालीन पथके तयार ठेवणे.
- दूरसंचारविषयक पायाभूत सोयीची दुरुस्ती करणे.
- कामासंबंधात संकटकालीन कार्यकेंद्रास कळविणे.

मुख्य कार्यालयास क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.१२. आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र औदयोगिक विकास

महामंडळाचे कार्यकारी अभियंता / प्रादेशीक अधिकारी यांच्या जबाबदार-या:

महाराष्ट्र औदयोगिक विकास महामंडळाचे कार्यकारी अभियंता / प्रादेशीक अधिकारी विभाग अधिका-यांशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्यास जबाबदार असतील.

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- आपत्ती उदभवल्यानंतर संक्रमण शिबिरांच्या आवश्यकतांचे निर्धारण करणे.
- वाहने आणि तात्पुरते निवारे अधिग्रहीत करण्यात विभाग अधिका-यास सहाय्य करणे.
- तात्पुरत्या निवास व्यवस्थेसाठी संक्रमण शिबिरे आणि मंडप उभारणे.
- अन्न वाटपाची व्यवस्था करणे.
- स्वयंपाकासाठी कोरडा शिधा आणि भांडी यांची व्यवस्था करणे.
- कपड्यांची व्यवस्था करणे.
- सानुग्रह सहाय्य करणे.
- पिण्याचा पाण्याचा साठा असणा-या उदयोगांची मदत मिळविणे आणि आपत्तीच्यावेळी तो बाधित नागरिकांसाठी उपलब्ध करून देण्याची व्यवस्था करणे.
- आपत्ती व्यवस्थापनात उदयोगांचा सक्रिय सहभाग प्राप्त करणे.

प्रादेशीक अधिकारी , वैद्यकीय अधिकारी (आरोग्य) यांच्यामार्फत पुढील गोष्टींची व्यवस्था करणे :

- प्रतिबंधक औषधे आणि साधरोगरोधी कृती करणे.
- संक्रमणशिबिरे, अन्न व पाणी पुरवठा आणि निवारा इत्यादीसाठी आवश्यक असलेली साधनसामुग्री आणि मनुष्यबळ प्राप्त करण्याकरीता खाजगी क्षेत्रातील उदयोगांचे सहाय्य मिळविणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्रास क्षेत्रीय कामांविषयी तसेच कर्मचारी वर्ग आणि साधनसामुग्री तैनात करण्यात आल्याविषयी आणि त्यांची कुमक पाठविण्यात आल्याविषयी कळविणे आणि आवश्यक असलेल्या जादा बाबींचे स्वरूप कळविणे.

११.१३. आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर महाराष्ट्र राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या प्रादेशीक अधिकारी यांच्या जबाबदा-या प्रादेशीक अधिका-यांच्या जबाबदा-या :

महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाचा प्रादेशीक अधिकारी विभाग अधिका-यांशी समन्वय साधून पुढील क्षेत्रीय कामे करण्याची जबाबदार असेल. प्रादेशीक अधिकारी संकटकालीन कार्यकेंद्राशी आणि क्षेत्र अधिका-यांशी कायम संपर्क ठेविल.

- नाशिक क्षेत्रात २४ तास कार्यरत असणारा नियंत्रण कक्ष स्थापित करणे.
- प्रदूषण नियंत्रित करण्यासाठी ताबडतोब आवश्यक त्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे.

११.१४. आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर व आपत्तीच्या वेळी सिध्दता आणि अंमलबजावणी यांच्या संबंधात शिधावाटप अधिका-याच्या जबाबदा-या:

आवश्यक माल , साधनसामुग्री, जीवनावश्यक वस्तु यांची सूची तयार करणे.

आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर पुढील कामे करणे ही संबंधीत शिधावाटप अधिका-याची जबाबदारी असेल.

- आपत्तीच्या वेळी जीवनावश्यक वस्तूंचा पुरवठा व वाटप करण्यासाठी विभाग अधिका-यांशी समन्वय साधणे.
- संकटकालीन कार्यकेंद्र आणि क्षेत्र अधिकारी यांच्याशी कायम संपर्क ठेवणे.

११.१५ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर व आपत्तीच्या वेळी सिध्दता आणि अंमलबजावणी यांच्या संबंधात उपप्रादेशीक पहिवहन अधिका-यांच्या जबाबदा-या :

- संकटकाळी उपलब्ध असावीत यासाठी खाजगी बसगाडया, ट्रक, डम्पर्स, वॉटर टँकर्स, टेम्पो यांची आणि वाहतूक व्यावसायिकांची नावे, पत्ते व संपर्क दूरध्वनी क्रमांक यासह सूची प्राप्त करणे.

आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा ती उदभवल्यानंतर पुढील कामे करणे ही संबंधीत अधिका-याची जबाबदारी असेल.

- पालिका उपायुक्त परिमंडळ यांच्याशी समन्वय साधून आवश्यक असलेल्या वाहनांचे अधिग्रहण करणे

११.१६ आपत्तीचा इशारा मिळाल्यानंतर किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर उपनियंत्रक, नागरी संरक्षण यांच्या जबाबदा-या :

आपत्तीचा इशारा किंवा आपत्ती उदभवल्यानंतर पुढील कामे करणे ही संबंधीत अधिका-याची जबाबदारी असेल.

- बचाव कार्यात विभाग अधिका-यास सहाय्य करणे.
- कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी पोलिसांशी समन्वय साधणे.
- प्राधान्यक्रम देऊन जखमींना रुग्णालयात हलविणे.

